

**T.C.
GAZİANTEP İSLAM BİLİM VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**ŞART EDATLARINDAN LEV, LEVLÂ ve LEVMÂ’NIN
ARAP DİLİ GRAMERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Figen SAYILI

Danışman
Doç. Dr. Ahmet AKBAS

GAZİANTEP
2024

T.C.
GAZİANTEP İSLAM BİLİM VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ŞART EDATLARINDAN LEV, LEVLÂ ve LEVMÂ’NIN
ARAP DİLİ GRAMERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Figen SAYILI

Danışman
Doç. Dr. Ahmet AKBAŞ

GAZİANTEP
2024

TEZ KABUL VE ONAYI

Figen SAYILI tarafından, Doç. Dr. Ahmet AKBAŞ danışmanlığında hazırlanan “*Şart Edatlarından Lev, Levlâ ve Lev mâ’nın Arap Dili Grameri Açısından İncelenmesi*” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 12/08/2024 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı/Soyadı-Üniversitesi
Ana Bilim/Ana Sanat Dalı

	İmza	Sonuç
Başkan Doç. Dr. Ahmet AKBAŞ		☐ Kabul ☐ Ret
Üye Doç. Dr. Mustafa KESKİN		☐ Kabul ☐ Ret
Üye Dr. Öğr. Üyesi Nurullah ORUÇ		☐ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY

... / ... / 2024

Dr. Öğr. Üyesi Adnan AKALIN
Enstitü Müdürü

Tez Kabul ve Onay

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım yüksek lisans/doktora/sanatta yeterlik tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara rivayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

İmza

... / ... / 2024

Figen SAYILI

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: *Şart Edatlarından Lev, Levlâ ve Lev mâ'nın Arap Dili Grameri Açısından İncelenmesi*

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 25.07.2024 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : %21

Tek kaynak oranı : % ... çıkmıştır.

İmza

... / ... / 2024

Doç. Dr. Ahmet AKBAŞ

ÖZET

ŞART EDATLARINDAN LEV, LEVLÂ ve LEVMÂ'NIN ARAP DİLİ GRAMERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Figen SAYILI
Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi, Temmuz/2024
Danışman: Doç. Dr. Ahmet AKBAŞ

Bir eylemin başka bir eyleme bağlı olarak gerçekleşmesi anlamını taşıyan şart yapısı, Arapçada belirli edatlar aracılığıyla oluşturulur. Bu edatlar, bağımsız iki cümlelerin başına gelerek onları birbirine bağlar ve aralarında bir sebep-sonuç ilişkisi kurar. Üç temel unsurdan meydana gelen bu yapı, Arap dilbilgisinde şart cümlesi veya şart üslubu olarak adlandırılır. Bu üslup, şart edatı ile birlikte şart ve cevap cümlelerinin belirli nahivsel kurallara tabi olduğunu belirtir. Arap dilbilimi tarihinde, edatlarla ilgili birçok çalışma yapılmış ve bu çalışmalar, edatların önemini vurgulamıştır. Araştırmamızda Arap dilinde önemli bir yere sahip olan lev, levlâ ve levmâ edatlarının işlevleri, anlamları ve Kur'ân'daki kullanımları ele alınmıştır. Bu edatların işlevleri ve anlamları hakkında bilgi sahibi olunmaması durumunda, âyetlerin, hadislerin ve şiirlerin yanlış bir şekilde yorumlanabileceği vurgulanmıştır. Bu nedenle, bu gibi edatların özel kullanımlarının bilinmesi önemlidir. Lev, levlâ ve levmâ edatlarının işlevleri ve anlamları, dilbilgisi, usul ve belağat kitaplarına başvurularak incelenmiş konunun daha iyi anlaşılması ve bu alandaki çalışmalara katkı sağlaması amacıyla Arap dili edebiyatından, Kur'ân-ı Kerim'den ve hadislerden örnekler verilmiştir.

Çalışmamız giriş, iki ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmamızın konusu, amacı, önemi ve yöntemleri üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde Arap dilinde şart edatları, şart cümlesi ve öğeleri incelenmiştir. İkinci bölümde ise cezmetmeyen şart edatlarından olan lev, levlâ ve levmâ edatlarının Arap dilinde ve Kur'ân-ı Kerim'deki kullanımları üzerinde durulmuştur. Sonuç kısmında ise çalışmamız neticesinde elde etmiş olduğumuz nihai verilere değinilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Arap Dili, Şart Edatları, Lev, Levlâ, Lev mâ.

ABSTRACT

EXAMINATION OF CONDITIONAL PREPOSITIONS LEV, LEVLÂ and LEVMÂ IN TERMS OF ARABIC LANGUAGE GRAMMAR

Figen SAYILI

Gaziantep Islamic University of Science and Technology

Institute of Postgraduate Education

Department of Basic Islamic Sciences

Master Thesis, July/2024

Consultant: Doç. Dr. Ahmet AKBAŞ

The conditional structure, which means the occurrence of an action depends on another action, is constructed in Arabic using specific particles. These particles come at the beginning of two independent sentences, connecting them and establishing a cause-and-effect relationship between them. This structure, consisting of three main elements, is referred to in Arabic grammar as a "conditional sentence" or "conditional construction." This construction indicates that the conditional particle, along with the conditional and response clauses, is subject to certain syntactic rules.

Throughout the history of Arabic linguistics, numerous studies have been conducted on particles, emphasizing their importance. Our research focuses on the functions, meanings, and uses of the particles لو (lav), لولا (lavlâ), and لوما (lavma) in the Quran. It has been highlighted that a lack of understanding of these particles' functions and meanings could lead to misinterpretations of Quranic verses, Hadiths, and poetry. Therefore, knowing the specific uses of such particles is crucial. By referring to grammar, principles, and rhetoric books, the functions and meanings of the particles لو (lav), لولا (lavlâ), and لوما (lavma) have been examined. Examples from Arabic literature, the Quran, and Hadiths have been provided to enhance understanding and contribute to studies in this field.

Our study consists of an introduction, two main chapters, and a conclusion. The introduction discusses the research topic, its purpose, significance, and methodologies. The first chapter examines conditional particles, conditional sentences, and their elements in Arabic. The second chapter focuses on the uses of the non-jussive conditional particles لو (lav), لولا (lavlâ), and لوما (lavma) in Arabic and the Quran. The conclusion summarizes the final findings of our research.

Keywords: Arabic Language, Conditional Prepositions, Lev, Levlâ, Levma.

ÖNSÖZ

Dünyanın en eski ve en zengin dillerinden biri olarak öne çıkan Arapça, anlamsal derinliği ve geniş kelime dağarcığıyla dikkat çeker. Müslümanların, Kur'ân-ı Kerim'i ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hadislerini öğrenme ve bu ilahi mesajları anlama isteği Arapçanın önemini artırmış ve onun sistematik bir gramer yapısına sahip olmasına katkıda bulunmuştur.

Arapçada kelimeler, isim, fiil ve harf olmak üzere üç gruba ayrılır. Harfler, cümlede çeşitli anlamlar ve görevler üstlenir. Bu harfler arasında şart edatları da önemli bir yere sahiptir. Şart üslubu, her dilde görülen bir yapı olup Arapçada birbirinden bağımsız iki cümle başına şart edatının eklenmesiyle oluşturulur. Bu yapıda, şart edatının ardından gelen iki cümle birincisi şart, ikincisi cevap cümlesi olarak adlandırılır ve bu iki cümle birleşerek, bileşik cümle türünü meydana getirir. Bu üslubu oluşturan her bir unsurun kendine özgü belirli özellikleri bulunmaktadır. Çalışmamızda bu özellikleri ana hatlarıyla ele almaya çalıştık.

Şart üslubunun temel bileşenlerinden biri olan şart edatları, fiil üzerinde etkili olup olmamalarına göre ikiye ayrılır: Cezm eden edatlar ve cezm etmeyen edatlar. Bu çalışmanın odak noktası, Arapçada şart edatlarının incelenmesi ve cezm etmeyen şart edatlarından olan lev, levlâ ve levmâ'nın farklı anlamlarda ve Kur'ân-ı Kerim'deki kullanımlarıdır.

Öncelikle tez konusunun araştırılmasında ve yazımında bana yardımcı olan ve her konuda beni destekleyen değerli danışmanım Doç. Dr. Ahmet AKBAŞ'a, çalışmada bilgi ve deneyimlerinden çokça istifade ettiğim Doç. Dr. Mustafa KESKİN'e, Dr. Öğr. Üyesi Nurullah ORUÇ'a ve Dr. Öğr. Üyesi Adnan AKALIN'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, her zaman yanımda olan sevgili eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Figen SAYILI

Gaziantep, Ağustos 2024

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	iii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	x
TABLolar DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
3. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM	5
ARAP DİLİNDE ŞART EDATLARI.....	5
1.1. ARAP DİLİNDE ŞART ÜSLUBU.....	5
1.1.1. Şartın Lügat Anlamı	5
1.1.2. Şartın İstilah Anlamı	5
1.2. ARAP DİLİNDE ŞART EDATLARI.....	6
1.2.1. Edat Kelimesinin Sözlük Anlamı	6
1.2.2. Edat Kelimesinin İstilah Anlamı	7
1.2.3. Şart Edatları.....	9
1.2.3.1. İsim ve Harf Olması Açısından Şart Edatları.....	10
1.2.3.1.1. Harf Olan Şart Edatları.....	10
1.2.3.1.2. İsim Olan Şart Edatları	11
1.2.3.2. İşlevleri Açısından Şart Edatları.....	12
1.2.3.2.1. Amil Olan (Cezm Eden) Şart Edatları.....	13
1.2.3.2.2. Amil Olmayan (Cezm Etmeyen) Şart Edatları.....	20
1.2.3.3. Şart Edatlarının Özellikleri.....	25

1.2.3.3.1. Şart Edatlarının Müşterek Oldukları Yönler	26
1.2.3.3.2. Şart Edatlarının Farklı Oldukları Yönler	26
1.3. ARAP DİLİNDE ŞART CÜMLESİ	26
1.3.1. Şart Cümlesindeki Terimler ve Anlamları	26
1.3.2. Şart Cümlesinin Özellikleri	28
1.3.3. Cevap Cümlesinin Özellikleri	29
1.3.4. Şart Cümlesini Cevap Cümlesine Bağlayan Edatlar	31
İKİNCİ BÖLÜM	35
ARAPÇADA CEZMETMEYEN ŞART EDATLARI: LEV, LEVLÂ, LEVMÂ	35
2.1. ŞART EDATI LEV	35
2.1.1. Şart Edatı Lev'in Kullanım Şekilleri	36
2.1.1.1. Lev-i Şartiyye-i İmtinaiyye	40
2.1.1.2. Lev-i Şartiyye-i Gayri İmtinaiyye	43
2.1.1.3. Lev-i Masdariyye	48
2.1.1.4. Lev-i Temennî	52
2.1.1.5. Lev-i Vasliyye	54
2.1.2. Lev ile İlgili Bazı Hususlar	55
2.1.2.1. Lev'in Klasik (Şart) Anlamıyla Kullanılması	56
2.1.2.2. Lev Edatından Sonra Zamir Kullanılması	57
2.1.2.3. Lev ve İz Edatlarının Birlikte Kullanımı	59
2.1.2.4. Lev ve İn'in Karşılaştırılması	60
2.1.2.5. Lev'den Önce Fiilin, Sonrasında ise İsmi'nin Kullanılması	62
2.1.2.6. Lev'den Sonra Enne'nin Kullanılması	63
2.1.2.7. Lev'in Arz ve Tahdid (Teşvik) Anlamında Kullanılması	67
2.1.2.8. Lev'in Cevabının Geliş Şekilleri	67
2.1.2.9. Lev'in Sonrasında Şâe Fiilinin Yer Alması	70
2.1.2.10. Lev Edatının Kur'ân-ı Kerim'deki Kullanım Şekilleri	71

2.1.3. Lev'in Şart Üslubunun Geniştirilmesi	75
2.2. ŞART EDATI LEVLÂ	76
2.2.1. Levâ Şart Edatının Terkibi ve Yapısı	76
2.2.2. Levâ Şart Edatı ve Şart Cümlesi	77
2.2.3. Levâ'nın Farklı Kullanım Alanları	78
2.2.3.1. Levâ'nın Harfî İmtina (Olumsuz) Olarak Gelmesi	79
2.2.3.2. Levâ'nın Arz İçin Kullanılması	79
2.2.3.3. Levâ'nın Kınama (Tevbih) İçin Kullanılması	79
2.2.3.4. Levâ'nın İstifham İçin Kullanılması	80
2.2.3.5. Levâ'nın Nefiy İçin Kullanılması	80
2.2.3.6. Levâ'nın Tahdid (Teşvik) İçin Kullanılması	81
2.2.4. Arap Dil Bilimcilerinin Levâ Edatına Dair Ele Aldıkları Konular	81
2.2.4.1. Levâ Edatının İbtidâiyye Harfî veya Harf-i Cer Olması	81
2.2.4.2. Levâ Edatının Haberinin Hazfı	83
2.2.4.3. Kur'ân-ı Kerîm'de Levâ'nın Cevabı	83
2.2.4.4. Levâ'nın İki Ayrı Kelimeden Oluşması	86
2.2.4.5. Levâ'nın Farklı Türlerdeki Kelimelerin Başında Kullanılması	87
2.2.4.6. İmtinaiye İçin Gelen Levâ'dan Sonra Merfu İsmi'nin Kullanılması	88
2.2.4.7. Kur'ân-ı Kerîm'de Levâ'nın Kullanımı	89
2.2.4.8. Levâ'nın Şart Anlamında Kullanılması	90
2.2.4.9. Kur'ân-ı Kerîm'de Levâ'nın Tahdidiyye Olarak Kullanılması	91
2.3. ŞART EDATI LEVMÂ	93
2.3.1. Levma Şart Edatının Terkibi ve Yapısı	93
2.3.2. Levma'nın Şart Olarak Kullanılması	94
2.3.3. Levma'nın İmtinaiyye Olarak Kullanılması	95
2.3.4. Levma'nın Şart ve Cevap Cümlesi	96

SONUÇ	98
KAYNAKÇA	100
EKLER	103
Ek 1	103
Ek 2	112
Ek 3	113
Ek 4	117
ÖZGEÇMİŞ	121

KISALTMALAR

b.	:	Bin/İbn (Oğlu)
Bk.	:	Bakınız
DİA	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	:	Hicrî
H.z.	:	Hazreti
ö.	:	Ölümü
r.a.	:	Radiyalallahu Anh
s.	:	Sayfa
(s.a.v):		Sallallahu aleyhi vesellem
ss.	:	Sayfadan sayfaya
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	:	Tahkik eden

TABLÖLÄR DİZİNİ

Tablo 1: Kur’ânda Geçen Şart Edatlarının Sayıları25

Tablo 2: Lev ve İn’in zaman ve Şart Olarak Yaptığı Görevin Karşılaştırılması62

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Şart üslubunun ana unsurlarından biri olan ve kendisinden sonra gelen fiil üzerinde irab yönünden herhangi bir etkisi olmayan, cezm etmeyen şart edatlarının yapı, anlam ve nahiv açısından özellikleri, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Ayrıca, لَو , لَوْلَا , لَوْمَا (lev, levlâ ve lev mâ) şart edatlarının şart manası dışındaki diğer anlamları, bu anlamlarla birlikte taşıdıkları yapısal ve nahivsel özellikleri ile Kur'ân-ı Kerim'deki kullanımları incelenmiştir.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Cezm eden şart edatları, nahiv kitaplarında genellikle fiili muzâri'yi cezm eden edatlar başlığı altında düzenli ve sistematik bir şekilde ele alınırken, cezm etmeyen şart edatları aynı düzenlemeye tabi tutulmamış ve çeşitli başlıklar altında dağınık bir şekilde sunulmuştur. لَو , لَوْلَا , لَوْمَا (lev, levlâ ve lev mâ) şart edatlarının şart anlamı dışında başka anlamlarda da kullanıldıkları dikkate alındığında, bu edatları ve kullanıldıkları anlamları nahiv kitaplarında bulmak zorlaşmaktadır. Bu çalışma, söz konusu edatların hem şart hem de şart dışındaki kullanımlarını, şeklî ve nahvî özelliklerini inceleyerek nahivcilerin görüşlerine yer vermeye çalışmaktadır. Ayrıca, cezm etmeyen bu şart edatlarının Kur'ân-ı Kerim'de kullanıldığı anlamları da içermesi bu çalışmanın önemi ortaya koymaktadır.

Şart edatları denilince ilk akla gelen, muzâri fiili cezm eden edatlardır. Cezm etmeyen şart edatları ise genellikle ikinci planda kalmaktadır. Bu durumun temel nedeni, nahivcilerin şart edatlarını anlamsal açıdan değil, fiili muzâri üzerindeki irabsal etkisi bağlamında incelemeye önem vermeleridir. Cezm eden şart edatlarını “*fiili muzâri'yi cezm eden edatlar başlığı*” altında ele almaları, bu yaklaşımı doğrulamaktadır. Bu tutum, günümüz Arapça eğitim-öğretim faaliyetlerinde de yaygın olarak sürdürülmektedir. Ancak, şart edatlarının sadece cezm etme özellikleriyle sınırlı olmayıp, farklı fonksiyonlara sahip oldukları ve cümlede önemli görevler üstlendiklerine dikkat çekmek ve farkındalık oluşturmak bu çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır.

Bu araştırmadaki amacımız şart ve cevabı oluşturan unsurların özelliklerini, şart ve cevap ile ilgili hükümleri, şart ve cevap cümlelerinin kullanım şekillerini ve genel çerçevesini ortaya koymak, ayrıca لَو , لَوْلَا , لَوْمَا (lev, levlâ ve lev mâ) edatlarını

özel olarak ele almak ve günümüzde daha doğru ve fasih olarak kullanılmasına katkı sağlamaktır. Bu gayeyle mezkûr edatların fasih Arapçada, Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerdeki kullanımı ve genel olarak Arap şiirindeki kullanım şekillerinden örnekler verilerek genel çerçeve çizilmeye çalışılacaktır.

Bu tezi yazmamızdaki temel saik, uzun yıllardır ifa ettiğimiz Arapça öğretmenliği süresince bu edatlarla ilgili olarak Arapça kaynaklarda birçok bilgiyle karşılaşmamıza rağmen Türkçe eserlerde yeterli ve doyurucu bilginin bulunmadığını tespit etmiş olmamızdır. Bu alanda yapacağımız kapsamlı bir çalışmanın kendi alanında önemli bir boşluğu dolduracağı ve bu alanda daha özel çerçevede yapılacak araştırmalara öncü olacağı ve konuyla ilgilenen herkese katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

3. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları

Araştırmamızın yöntemi tarama, veri toplama ve analiz etme şeklinde olacaktır. Çalışmamızda taranan konular öncelikle başlıklar halinde düzenlenip Nahiv bilginlerinin görüşleri tespit edilecek, konunun anlaşılmasına ışık tutacak örnekler verilecektir. Araştırmamızda kullanacağımız kaynaklar, öncelikle Arap dilcilerinin nahiv alanındaki klasik ve çağdaş eserleri, Arap dilinin temel kıstası olan Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleri, hadisler, şiir ve nesir örnekleri olacaktır. Veri analizi bölümünde ise her bir edat farklı kullanım alanları açısından incelenecektir. Bu da çalışmayı daha kapsamlı ve faydalı hale getirecektir.

Yaptığımız araştırmalar kapsamında, konumuz olan edatlarla ilgili Türkçe yazılmış bazı kaynaklara ulaşılmıştır. Konuyla ilgili bulabildiğimiz bazı Türkçe eserler şunlardır:

- Osman Aşçıoğlu, “*Arap Dilinde Şart Kipi*”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 4, Bursa, 1992.

-Havva Aslan, *Arap Dili'nde Şart ve Cezm Edatları ve Kur'ân-ı Kerim'de Kullanımları* (Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022)

- Atik Aydın, *Arapça Şart Cümlelerinde Zaman*, Nüsha, Yıl: 13, Sayı: 36, 2013/I

- Mehmet Musa ŞİRİN, *Şart Edatları'nın Nahivciler ve Fıkıh Usulcülere*

Arasındaki Yeri (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013)

- Fatih Yediyıldız, *Arap Dilinde Lev Edatı, İşlevleri ve Kur'ândaki Kullanımları* Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2022/2, cilt: 9, sayı: 2, ss. 767-794.

- Enes BARAN, *Arap Dili'nde Şart ve Cezâ* (Yozgat: Bozok Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019)

- Hasan Akdağ, *Arap Dilinde Edatlar*, Konya, Tekin Kitabevi, 1981.

- Mustafa Meral Çörtü, *Arapça Cümle Kuruluşu ve Tercüme Tekniği*, İstanbul, İFAV, 2011.

- Necmettin Bulut, *Arap Dilinde Cezm Etmeyen Şart Edatları ve Kur'an Âyetleri Bağlamında İncelenmesi*, Sivas: (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2023)

- Soner Aksoy, *Bir Kur'an-ı Üslubu Olarak Şarta Bağlanan Hüküm Üzerinden İmkânsızlığın İfade Edilmesi* Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (Haziran sayısı 2020, 19/1: 279-306)

Arapça bazı kaynaklar ise şöyledir:

- Ahmed Ubeyd ed-De'âs, *İ'rab-ü'l- Kur'an*, Dimeşk, Dâru'l-Münir, ts.

- Ali b. Muhammed Seyyid el-Şerîf el-Cürcânî, *et-Tâ'rîfât*, Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1983.

- Bedreddin Hasan b. Kasım el-Muradi, *El-Cena'd-Dani fî Hurufi'l-Meani* Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1992.

- Ebû Hayyân Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahrû'l-Muhit fî't-Tefsir*, Beyrut, Dâru'l Fikr, 2005.

- İbn Hişam, Cemâlu'd-Dîn b. Yusuf, *Muğni'l-Lebîb*, Kuveyt, el-Meclisu'l-Vatani, li's-Sekâfetiye'l-Funûn, 2002.

- Bahâeddin Abdullah b. Abdurrahman b. Abdullah b. Akîl el-Mısırî, *Şerhu İbn Akîl alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, Beyrut, el-Mektebetu'l-'Asriyye, 1990.

- Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, 1. Bs Beyrut, Dârus-Sâdır, 1990.

- Muhammed b. Ali Ebu'l-Bekâ İbn Ya'îş, *Şerhu'l-Mufasssal*, Beyrut, Dâru'l - Kütübi'l-İlmiyye, 2001.
- Mustafa b. Muhammed Selim el-Gelayani, *Câmiü'd-Durûsi'l-Arabiyye*, Beyrut, 2010.
- Abdulazîz Ali Sâlih, *eş-Şartu fi'l- Kur'ân-ı Kerîm*, Basılmamış yüksek lisans tezi, Kahire Üniversitesi, 1976.
- Sîbeveyh, Ebu Bişr Amr b. Osman b. Kanber, *el-Kitab*, Beyrut, Alemü'l-Kütüb, 1983.
- Celâlu'd-Dîn es-Suyûtî *Hem'u'l-Hevâmi'*, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998.
- Fehd Muhammed Dîbu'l-Cemel, *Edevâtu's-şarṭ gayri'l-câzime fi'l-Ḳur'âni'l-Kerîm dirâse naḥviyye dilâliyye*, Gazze: el-Câmi'atu'l-İslamiyye, Kuliyeti'lÂdâb, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAP DİLİNDE ŞART EDATLARI

1.1. ARAP DİLİNDE ŞART ÜSLUBU

1.1.1. Şartın Lügat Anlamı

Şart kelimesi Arap dilinde “ş-r-t” (شَرَطَ) fiilinden türemiş bir isimdir. Şart kelimesinin çoğulu (شُرُوطٌ) “şurût”¹ tur. Sözlükte “koşul öne sürmek, gerekli kılmak, alım-satım vb. sözleşmelerde borç kılmak, deriyi yarmak, iz, işaret, alamet² ve mecbur etmek” gibi anlamlara gelmektedir.³ Arapça’da “şart” kelimesi, bir olayın gerçekleşmesinin belirli bir koşulun yerine getirilmesine bağlı olduğu durumu ifade eder.

Bu şart, olayın gerçekleşmesi için zorunlu bir koşuldur ve yerine getirilmeden olay gerçekleşmez.⁴ Şart kelimesi Peygamber (s.a.v.)’in hadisinde de geçmektedir.

لَا يَجُوزُ شَرْطَانِ فِي بَيْعٍ

“Bir satışta iki ayrı sözleşme caiz olmaz.”⁵

Bu hadis-i şerifte, şart kelimesinin “bir işin veya sonucun kendisine dayandığı unsur” manasına geldiği görülmektedir.

1.1.2. Şartın İstılah Anlamı

Şart, Nahiv âlimleri tarafından farklı şekillerde tarif edilmiştir. Müberred’e (ö. 286/900) göre şart, “bir şeyin gerçekleşmesinin kendi dışındaki bir başka şeyin

¹ Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, “Şrt”, *Lisânu’l-‘Arab* (Beyrut: Dârus-Sâdır, 1990), 7/ 329.

² Muhammed Sûresi’nde kelime bu anlamda kullanılmıştır: “فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ” “Onlar (yola gelmek için) kıyamet vaktinin ansızın gelivermesini mi bekliyorlar? Hâlbuki onun alâmetleri (eşrâtuhâ) geldi.” (Muhammed, 47/18).

³ Ebû Nasr İsmail b. Hammâd el-Cevherî, “Şrt”, *es-Sihâh: Tâcu’l-luğa ve sıhâhu’l-Arabiyye*, thk. Ahmed Abdulğafûr Attâr (Beyrut: Dâru’l-‘İlmi li’l-melâyîn, 1987), 1136; Ebu’l-Kâsım Hüseyin er-Râğıb el-İsfahânî, “Şrt”, *el-Mufredât fî Ğarîbi’l-Kur’ân*, thk. Safvân Adnân ed-Dâvûdî (Beyrut: Dâru’l-kalem, 1991), 350.

⁴ Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredat fî Ğarîbi’l-Kurân*, Abdalbaki Güneş, Mehmet Yolcu (Çev) (İstanbul 2010), 343.

⁵ Ebû Hâtim Muhammed b. Hibban el-Büstî, *el-İhsân fî takrîbi Sahîhu İbn Hibbân*, Thk. Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 1991), 10/161.

gerçekleşmesine bağlı olmasıdır. Yani, bir şeyin gerçekleşmesi için başka bir şeyin de gerçekleşmesinin gerekli olmasıdır.⁶

İbn Ya'îş'e (ö. 643/1245) göre “şart ilk cümle olup, ikinci cümlelerin var olmasının sebebi ve illetidir.”⁷

Seyyid Şerîf Cürcânî (ö. 816/1413) ise şartın, “bir şeyin başka bir şeye bağlanması olduğunu” ifade etmektedir.⁸ Bu bağlantı, birinci şey var olduğu zaman ikincisinin de var olacağı şeklindedir. Yani şartın gerçekleşmesiyle birlikte cevap da gerçekleşir.

Arap dilinde şart edatları olarak adlandırılan edatlar, bağımsız iki cümleyi sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde birleştirerek yeni bir cümle oluşturur ve bu birleşim şart anlamını sağlar. Bu nedenle, şart yapısında üç temel unsur bulunmaktadır: şart edatı, şart cümlesi ve cevap-ceza cümlesi. Şart edatı, şart cümlesi ve cevap cümlesinin birleşimiyle oluşan şart üslûbu, genellikle şart ve ceza olarak adlandırılır. Bu nedenle şart üslûbuna “şart ve ceza” denmektedir.⁹

1.2. ARAP DİLİNDE ŞART EDATLARI

1.2.1. Edat Kelimesinin Sözlük Anlamı

Arap dilinde اَدَاة edat, اَدَوَ fiilinden türeyen bir kelimedir. Lügatte “alet, araç” manasına gelmektedir.¹⁰

İbn-i Faris (ö. 395/1004) ise “Arzu edilen şeyi elde edene kadar çalışmanın araç-edat olacağı” görüşünde bulunmuştur.¹¹

İbn-i Manzur (ö. 711/1311) “Her sanatkârın bir alet/edatının var olduğunu ve işlerini bu aletleri kullanarak yaptığını” açıklamıştır.¹²

⁶ Ebü'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd b. Abdilekber b. Umeyr el-Müberred, *el-Muktabadab*, thk. Muhammed Abdulhâlik Azîme (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb), ts. 2/6

⁷ Ebü'l-Bekâ Muvaffakuddîn Yaîş b. Alî b. Yaîş b. Muhammed el-Esedî el-Halebî, *Şerhu'l-Mufasssal* (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 2001), 5/111.

⁸ Ali b. Muhammed Seyyid el-Şerîf el-Cürcânî, *et-Ta'rîfât* (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1983), 113.

⁹ Ebû Hayyan el-Endülüî, *İrtişâfu'd-darb min lisâni'l-'Arab* (Kahire: 1998), 1868.

¹⁰ Ebu't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhît* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2005), 1258.

¹¹ Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyya İbn Fâris, *Mu'cemu'l-Mekâyisi'l-Luga*, thk. Abdusselam Muhammed Harun (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1979), 1/73.

1.2.2. Edat Kelimesinin Istılah Anlamı

Terim anlamı bakımından edat, genellikle harf kategorisinde değerlendirilmiştir. Arapçada harf حَرْف kavramı, dilbilgisi açısından “anamlı bir kelimenin bir parçası olarak işlev gören, ancak bağımsız olarak tam bir anlam ifade etmeyen ve genellikle diğer kelimelerle ilişkileri belirtmek için kullanılan sözcük”¹³ olarak tanımlanır. Arap dilinde harfler, isim ve fiil ile birlikte temel kelime çeşitlerinden birini teşkil eder. Harfler, cümlede genellikle isimler ve fiiller arasında bağlantı kurarak bu ilişkileri belirginleştirir.¹⁴

Harf kelimesi sözlükte; حَرْف “bir şeyin tarafı veya sınırı” anlamına gelir. Örneğin, حَرْفُ الْجَبَل ifadesi, “dağın en zirvesi veya son sınırı”¹⁵ anlamında kullanılır. Aşağıdaki âyette harf kelimesi bir şeyin tarafı/sınırı manasında kullanılmıştır:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يْعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ

“İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah’a kıyıdan kenardan kulluk eder. Öyle ki kendisine bir iyilik denk gelirse bundan pek memnun olur, ama başına bir imtihan sıkıntısı gelse hemen yüz çevirir. Böyleleri dünyasını da âhiretini de yitirmiştir ve apaçık hüsrân işte budur.”¹⁶

Yani O’na sadece bir yönden ibadet ederler. Âyetin devamında belirtildiği gibi şayet başlarına bir iyilik gelirse mutlu olur ve Allah’a yönelirler. Başlarına bir musibet geldiğinde ise hemen diğer tarafa dönüş yaparlar.¹⁷

Harf kelimesi sözlükte “yer değiştirmek”¹⁸ anlamına da gelmektedir. Bu manadaki kullanımına şu âyeti örnek olarak verebiliriz.

وَمَنْ يُؤْلِهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبرَهُ إِلَّا مَتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَى فِتْنَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

“Kim savaş için yer değiştirmek veya başka bir birliğe katılmak amacıyla olmaksızın savaş sırasında düşmana arkasını dönüp kaçarsa Allah’ın öfkesine uğramış olur, onun varacağı yer cehennemdir, ne kötü bir son!”¹⁹

¹² İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, 14/24.

¹³ İsmail Durmuş, “Harf”, *DİA*, XVI, (Ankara 1997), 163.

¹⁴ İbn Ya‘îş, *Şerhu’l-Mufasssal*, 1/95.

¹⁵ İbn Manzûr, *Lisan al-Arab*, 9/59.

¹⁶ el-Hac 22/11.

¹⁷ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî Ğaribi’l-Kur’ân*, hrf md. (Beyrut: Daru’l-Ma‘rife, 2010).

¹⁸ İbn Manzûr, *Lisan al-Arab*, 9/59.

Harf kökünden türeyen tahrif kelimesi, “iki şekilde yorumlanması mümkün olan bir sözü bir tarafa çekmek, kelimenin veya sözün anlamını benzer anlamlarla değiştirmek” gibi manalara gelir.²⁰ Aşağıdaki âyet-i kerimede bu anlamda kullanılmıştır:

مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ

“Yahudilerden bazı kimseler, sözleri yerlerinden değiştiriyorlar.”²¹

- “Lehçe, kıraat, kolaylık.”²²

Bu açıklamaya Kur’ân-ı Kerim’in “yedi harf” üzere indirilmiş olduğunu ifade eden hadis-i şerifi örnek olarak verilebilir:

أُنْزِلَ الْقُرْآنُ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ

“Kur’an yedi harf üzerine indirilmiştir.”²³

Her ne kadar harf kelimesinin bazı sözlük tanımlamaları bu şekilde yapılmış olsa da en yaygın anlamı “*taraf veya yan*” şeklindeki tanımıdır.

Nahiv âlimleri Arap dili açısından harfî, “Hurûfu’l-Mebâni” ve “Hurûfu’l-Me’ânî” şeklinde iki kısma ayırmışlardır:

Hurûfu’l-Mebâni: Arapçanın veya diğer dillerin temelini oluşturan harflere denilir.²⁴

Hurûfu’l-Me’ânî: Hurûfu’l-Me’ânî, Arap dilbilgisinde anlam ifade eden harfler olarak adlandırılan özel bir kelime türüdür. Bu harfler, cümledeki diğer kelimeler arasında anlam ilişkileri kurar. Hurûfu’l-Me’ânî, edatlar, bağlaçlar ve bazı durumlarda zarflar gibi işlev görerek isimler ve fiiller arasındaki anlam bağlantılarını belirler. Arapça dilbilgisinde bu harflerin doğru kullanımı, cümle yapısının ve anlamının netleşmesi açısından büyük önem taşır.²⁵

¹⁹ el-Enfâl, 8/16.

²⁰ Muhammet Tarakçı, “Tahrif”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003), 39/ 422.

²¹ en-Nisâ 4/46.

²² Muhammed Abdul Azim Ez Zürkani, *Menahilu’l-İrfan* (Kahire: Daru’l-Hadis), t.s. 1/178.

²³ Buhârî, “*Fedâilu’l-Kur’ân*”, 5/27.

²⁴ Ebû’l-Kâsım ez-Zeccâcî, *El-İzâh fi İleli’n-Nahv* (Beyrut: Dâru’n-Nefâis, 1979), 3/ 43.

²⁵ Bedreddin Hasan b. Kasım el-Muradi, *El-Cena’d-Dani fi Hurufi’l-Meani* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1992), 29.

Sibeveyh, (ö. 180/796) “*kendi başına bir anlamı olduğu halde isim veya fiil olmayan harfler*” diye tarif etmiştir.²⁶ Kendisinden sonra gelen nahivciler de bu tanıımı kullanmışlardır.

1.2.3. Şart Edatları

Arap dilinde kullanıldıkları cümlelerde kelimler arasında mana ilişkisi kurulmasına yardımcı olan edatların birden çok fonksiyonu bulunmaktadır.²⁷ Bu edatların bir kısmı da şart edatlarıdır. Bu edatlar, bir şarta bağlı olarak bir eylemin veya durumun gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesini ifade eder. Türkçede “*se, sa*” ekleriyle ifade edilen kiplerdir. Şart harfleri veya edatları olarak adlandırılan bu unsurların işlevi, iki cümle arasında sebep-sonuç ilişkisi oluşturarak onları birbirine bağlamaktır.²⁸ Klasik dilbilgisi kaynakları incelendiğinde şart edatlarının sayıları konusunda birtakım ihtilafların olduğu müşahade edilmiştir. Bu edatların sayıları hususunda Sibeveyh (Ö.180/796) on, İbn’s-Serrac (Ö.316/929) dokuz, Müberred (Ö.286/900) on²⁹ tane olarak görüş bildirmiştir. Ancak sonradan ortaya çıkan nahiv eserlerinde bu sayının daha da arttığı görülmüştür.³⁰ Bu bağlamda nahiv âlimlerinin ortaya koyduğu eserlerde bu sayının 21 tane olduğu tespit edilmiştir.³¹ Bu edatlar arasında en çok kullanılanı *إِنْ* şart edatıdır. Diğerleri ise:

إِنْ - إِذْمَا - إِذَا مَا - مَنْ - مَا - أَيْ - مَهْمَا - أَيْنَ - أُنَى - حَيْثَمَا - مَتَى - أَيْنَ - كَيْفَمَا - إِذَا - لَوْ - لَوْ مَا - لَوْلَا - أَيْنَمَا
لَمَا - أَمَا - كَلَمَا

Yukarıda belirtilen edatlar, şart edatı olarak kullanıldıklarında ortak özellikler taşımakla birlikte, her bir edat kendine özgü nitelikler barındırır ve birbirinden farklılık gösterir. Nahiv âlimleri şart edatlarını birçok yönden taksime tabi tutmuşlardır. Bu farklılıklar arasında edatların yapıları, amil olma durumları ve anlamları öne çıkmaktadır. Bu nedenle yukarıda zikredilen şart edatları yapısal özellikleri ve işlevleri açısından başlıklar halinde ele alınacaktır.

²⁶ Sibeveyh, Ebu Bişr Amr b. Osman b. Kanber. *el-Kitâb* (Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 1988), 1/12.

²⁷ Ebu Bekr Muhammed b. Sehl b. Es-Serrâc en-Nahvî el-Bağdâdî, *el-Usûl fi'n-nahv* (Beyrut: 1996), 1/42

²⁸ İbn Ya'îş, *Şerhu'l-Mufasssal*, 1/95.

²⁹ Sibeveyh, *el-Kitâb*, 3/56; el-Muberrred, *el-Muktadab*, 2/45; İbnu's-Serrâc, *el-Usûl fi'n-nahv*, 2/156-159.

³⁰ Mustafa el-Ğalâyînî, *Câmi'u'd-Durûsi'l-'Arabiyye* (Beyrut: 2009), 2/129.

³¹ Su'ûd b. Abdillâh ez-Zedcâlî, *et-Terkîbu's-şartiyyi fi'n-nahvi ve'l-usûli* (Beyrut: 2008), 62-63

1.2.3.1. İsim ve Harf Olması Açısından Şart Edatları

Şart edatlarının birbirinden farklılık gösterdiği konulardan ilki, bu edatların yapılarıdır. Şart edatlarının yapıları, birbirinden farklılık göstermekte olup bu farklılık, şart edatlarının anlamlarına, amil olma durumlarına ayrıca irab durumlarına etki etmektedir. Yapı bakımından şart edatları, harf ve isim olarak ikiye ayrılmaktadır.³²

1.2.3.1.1. Harf Olan Şart Edatları

Harf olan şart edatları aşağıdaki gibidir:³³

إِنْ - لَوْ - لَوْلَا - لَوْمَا - إِنْمَا - أَمَّا - لَمَّا

Bu edatların işlevlerinin daha iyi anlaşılması için birer âyet örneği verilecektir.

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ

“De ki: “Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.”³⁴

Âyette اِنْ şart edatı olarak gelmiş, şartın cevabında ise فَاتَّبِعُونِي ifadesi gelmek suretiyle cümle tamamlanmıştır.

Örnek:

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ

“Allah dileyseydi onların işitme ve görmelerini büsbütün giderirdi.”³⁵

Örnek:

لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“Allah’ın daha önceden yazılmış bir hükmü olmasaydı elde ettiğiniz menfaat sebebiyle size büyük bir azap dokunurdu.”³⁶

Örnek:

³² Mehmet Çelen, *Arapçada Edatlar*, 153.

³³ İbn Ya’îş, *Şerhu’l-Mufaşşal*, 5/90.

³⁴ Âl-i İmrân 3/31.

³⁵ el-Bakara 2/20.

³⁶ el-Enfâl 8/68.

لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَكَةِ إِن كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

“Doğru söyleyenlerden isen bize melekleri getirseydin ya!”³⁷

Örnek:

إِذْ مَا تَبَحُّثُ تَجِدُ ضَالَّتَكَ

“Şayet araştırır ve çalışırsan kaybettiğini bulursun.”

Örnek:

فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا

“Kime kitabı sağından verilirse hesabı kolay bir şekilde görülecektir.”³⁸

Örnek:

فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُونَ

“Bahçeyi gördüklerinde, “Herhalde yolumuzu şaşırmış olacağız” dediler.”³⁹

1.2.3.1.2.İsim Olan Şart Edatları

İsim olan şart edatları, zarf olanlar ve zarf olmayanlar şeklinde iki gruba ayrılır.

a. Zarf Olan Şart Edatları:

Zarf olan şart edatları da kendi içinde zarf-ı zaman ve zarf-ı mekân diye ikiye ayrılır.⁴⁰

1. Zarf-ı Zaman Olan Edatlar:

حينما - كلما - إيان - بين - بينما - متى - إذا

Örnek:

كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رَزَقُوا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ

“Onlara buranın bir ürünü rızık olarak verildiğinde, “Bu daha önce de rızıklandığımızdır” derler.”⁴¹

³⁷ el-Hicr 15/7.

³⁸ el-İnşikâk 84/7-8.

³⁹ el-Kalem 68/26.

⁴⁰ Ebu'l-Hasan Nûreddin Ali b. Muhammed b. İsa El-Eşmûni, *Menhecu's-salik ila Elfiyyeti'bni Malik* (Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Tüuras, 2012), 4/11.

Buradaki örnekte geçen كَلَّمَا kelimesi şart edatı ve zarf-ı zamandır. Bu edat “*dığında veya her ne zaman*” anlamlarına gelmektedir. قَالُوا ile başlayan cümle ise şart edatının cevabıdır.⁴²

2. Zarf-ı Mekân Olanlar:

عِنْدَمَا، حَيْثُمَا، أَنَّى، أَيْنَ

Örnek:

أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللَّهُ جَمِيعًا

“Nerede olursanız olun Allah sizi bir araya toplar.”⁴³

Bu örnekte أَيْنَ kelimesi “nerede” anlamındadır ve yer bildirir. يَأْتِ kelimesi ise ب harf-i ceri ile kullanılmıştır ve “getirmek” anlamına gelmektedir. Cümle olarak şartın cevabıdır ve meczum olmuştur.⁴⁴

b. Zarf Olmayan Şart Edatları:

أَيُّ، كَيْفَ، مَا، مَهْمَا، مَنْ

Örnek:

وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ

“Sizden bu ayı idrak eden, onda oruç tutsun; hasta veya yolculukta olan, tutamadığı günlerin sayısınca diğer günlerde tutsun.”⁴⁵

Bu âyetteki مَنْ kelimesi cezmeden şart edatıdır. فَلْيَصُمْهُ kelimesi ise şart edatının cevabıdır ve meczumdur.⁴⁶

1.2.3.2. İşlevleri Açısından Şart Edatları

Yukarıdaki açıklamalarımızda şart edatlarını harf veya isim olmaları yönünden ele aldık. Burada ise bu edatları görev ve işlevleri açısından inceleyeceğiz. Şart edatları amel edip etmeme yönünden ikiye ayrılır.⁴⁷

⁴¹ el-Bakara 2/25.

⁴² Ahmed Ubeyd ed-De’âs, *İ’râbü’l-Kur’ân* (Dimeşk: Dâru’l Münîr), ts 17.

⁴³ el-Bakara 2/148.

⁴⁴ ed-De’âs, *İ’râbü’l-Kur’ân*, 63.

⁴⁵ el-Bakara 2/183.

⁴⁶ ed-De’âs, *İ’râbü’l-Kur’ân*, 76-77.

⁴⁷ Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî, *el-Belâğâtü’l-‘Arabiyye ususuha ve ‘ulûmuha ve funûnuha* (Dımaşk: Dâru’l-Kalem, 1996), 1/472.

1.2.3.2.1. Amil Olan (Cezm Eden) Şart Edatları

Cezm eden şart edatları şunlardır:⁴⁸

إِنْ - إِذَا - إِذَا مَا - مَنْ - مَا - أَيَّ - مَهْمَا - أَيْنَ - أَيْنَ - حَيْثَا - مَتَى - أَيْنَ - كَيْفَمَا

Bu edatlara “*amil olan şart edatları*” da denir. Bu edatlar hem şart fiilini hem de cevap fiilini cezmler ederler. Muzâri fiilin başına geldiklerinde fiilin yapısında ve anlamında değişiklik yaparlar. Fiili muzâriyi cezmler ederken aynı zamanda fiile şart anlamı da katarlar.⁴⁹

Bu edatlardan her birinin anlam ve işlevleri farklı olduğu için ayrı ayrı ele alınacaktır. Konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla bu edatların manaları ve Kur’ân-ı Kerim’deki kullanımları örneklerle incelenecektir.

• إِنْ / İn Şart Edatı:

إِنْ edatı, sözlükte “*eğer, olursa, rağmen*” gibi anlamlara gelir.⁵⁰ Cümleye “*eğer... se, şayet... se*” anlamlarını katar.⁵¹ Bu edat, iki muzâri fiili cezmeden şart edatlarının başında gelir.⁵² Arap dilinde bu edatın harf kategorisinde ele alınması hususunda nahiv âlimleri ittifak etmişlerdir.⁵³

Bu edattan sonra, şart ve cevap cümlesi birlikte yer alır; aksi takdirde cümle tamamlanmış sayılmaz. Bu edat hem şart hem de şartın cevabında yer alan muzâri fiilleri cezmler eder.⁵⁴

Arap Dil bilimcilerine göre bu edat temel şart edatlarından biridir. Sebebi ise, إِنْ şart edatının diğer şart edatlarına oranla daha geniş ve daha kapsamlı bir kullanım alanına sahip olmasıdır.⁵⁵ Bu nedenle, ona أُمُّ الْأَدَوَاتِ (edatların annesi) denilmiştir.⁵⁶

Örnek:

إِنْ تَكْسَلْ تَفْشَلْ

“*Şayet tembellik edersen, başarısız olursun.*”

⁴⁸ Sîbeveyh, *el-Kitap*, 3/56.

⁴⁹ Abbas, Hasan, *en-Nahvü 'l-Vâfi*, 4/421.

⁵⁰ İbn Manzûr, *Lisânü 'l-'Arab*, 158.

⁵¹ Çörtü, Mustafa Meral, *Sarf-Nahiv-Edatlar*, 363.

⁵² Sîbeveyh, *el-Kitap*, 3/63.

⁵³ Sîbeveyh, *el-Kitap*, 3/56.

⁵⁴ el-Bağdâdî, *el-Usûl fi 'n-Nahv*, 2/158.

⁵⁵ Sîbeveyh, *el-Kitap*, I/134.

⁵⁶ Bağdâdî, *el-Usûl fi 'n-Nahv*, 2/158.

Bu cümlede إِنَّ cezmeden şart edatlarındandır. Harf olduğundan dolayı irabta mahalli yoktur. تَكْسَلُ şart fiili, تَقْسَلُ ise cevap fiilidir.

Kur'ân-ı Kerim'de إِنَّ şart edatı 692 yerde geçmektedir.⁵⁷

Örnek:

إِنَّ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ

“Eğer iyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz”⁵⁸

Örnek:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ

“Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a (Allah'ın dinine) yardım ederseniz O da size yardım eder, ayaklarınızı kaydırmaz.”⁵⁹

Bu âyette geçen إِنَّ edatı cezmeden şart edatlarından biri olduğundan dolayı hem şart olarak gelen تَنْصُرُوا fiilini, hem de cevap cümlesi olarak gelen يَنْصُرْكُمْ fiilini cezm etmiştir.⁶⁰

• إِذَا / İzmâ Şart Edatı:

إِذَا cezmede şart edatlarından biri olarak kabul edilir. Bu edat, şart anlamı taşıyan bir harf olup, cevap cümlesini şart cümlesine bağlar⁶¹ ve “-sa, -se, ise, - dışında, -ırsa, -ınca, -ken, edeceği zaman, her ne zaman” gibi anlamlar taşır.⁶² إِذَا bazen إِذَا kalıbında da gelebilir.⁶³ Muzâri fiilin başında kullanıldığında onu zaman zarfı olarak meczum yapar.⁶⁴

Bu edat Kur'ân-ı Kerim'de geçmemektedir.

Örnek olarak Abbas b. Mirdas'ın şu şiirini gösterebiliriz.

إِذَا أَتَيْتَ عَلَى الرَّسُولِ فَقُلْ لَهُ حَقًّا عَلَيْكَ إِذَا إِطْمَأَنَّ الْمَجْلِسُ

⁵⁷ İsmail Ahmed Amâyre- Abdulhamîd Mustafa es-Seyyid, *Mu'cemu'l-Edevât ve'd-Damâir fi'l-Kur'âni'l Kerim* (Kudüs Basım: h.1210), 109

⁵⁸ el-İsrâ 17/7.

⁵⁹ Muhammed 47/7.

⁶⁰ ed-De'âs, *Î'râbü'l-Kur'ân*, 75.

⁶¹ Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 3/59.

⁶² Çörtü, *Arapça'da Cümle Kuruluşu*, 100.

⁶³ Çörtü, *Sarf-Nahiv-Edatlar*, 363.

⁶⁴ Çörtü, *Sarf-Nahiv-Edatlar*, 429.

“Eğer Resulullah'a gidersen, meclis sona erdiğinde ona sen hakikat üzeresin de.”⁶⁵

İدْمَا şart edatı, اَتَيْتَ şart fiili, فَعُلَ ise cevap fiilidir.

Örnek:

إِذَا تَأْتِ تَجِدُنَا

“Her ne zaman gelirsen bizi bulursun.”

Cümlede إِذَا cezm eden şart edatlarındadır. Harf olduğundan dolayı irabda mahalli bulunmamaktadır. تَأْتِ şart fiili, تَجِدُنَا ise şartın cevabıdır.

• مَنْ /Men Şart Edatı:

Bu edat Arap dilinde şart manasında kullanılan, aynı zamanda isim kategorisinde ele alınan şart edatlarındandır.⁶⁶ Başına geldiği müzari fiilleri cezm eder.

مَنْ edatı “kim, her kim, her kim ki” anlamlarını ifade eder.

Örnek:

مَنْ يَكْثُرُ كَلَامُهُ يَكْثُرُ مَلَامُهُ

“Kimin konuşması çok olursa, eleştirilmesi de çok olur.”

مَنْ cezm eden şart edatlarındandır. Birinci يَكْثُرُ şart fiili, ikicisi ise cevap fiilidir.

Kur’ân-ı Kerim’de مَنْ edatı 861 yerde kullanılmıştır.⁶⁷

Örnek:

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا

“Kim Allah’a saygısızlıktan sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu gösterir.”⁶⁸

Âyette geçen مَنْ şart edatı, يَتَّقِ şart fiili, يَجْعَلْ ise cevap fiilidir.

Örnek:

مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

⁶⁵ Ebu’l-Heysem Abbâs b. Mirdâs b. Ebî Âmir es-Sulemî, *Divânu’l-Abbâs Mirdâs es-Sulemî*, thk. Yahya el-Beccûrî (Beyrut: Muessetu’r-Risâle, 1412/1991)

⁶⁶ Sîbeveyh, *el-Kitap*, 3/56.

⁶⁷ Mustafa es-Seyyid, *Mu’cemu’l-Edevât ve’d-Damâir fi’l-Kur’âni’l-Kerim*, 573.

⁶⁸ et-Talak 65/2.

“Kim dünya sevabı istiyorsa bilsin ki, dünya sevabı da ahiret sevabı da Allah katındadır.”⁶⁹

Bu âyette ise مَنْ şart edatı, يُرِيدُ şart fiili, فَعِنْدَ ise şartın cevabıdır.

- مَا / Mâ Şart Edatı:

Akılsız ve cansız varlıklar için kullanılan şart edatıdır. Lügatte “ne, her ne, her ne ise” gibi manalara gelir. ⁷⁰ Kendinden sonra gelen şart ve cevap fiillerini meczum yapar.

Örneğin:

مَا تَأْكُلُ أَكُلُ

“Her neyi yersen ben de yerim.”

Burada مَا şart edatı تَأْكُلُ şart fiili أَكُلُ ise cevap fiilidir.

Kur’ân-ı Kerim’de مَا edatı çeşitli görevleriyle 2530 yerde geçmektedir⁷¹

Örnek:

وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ

“Siz ne hayır adına her ne yaparsanız, Allah onu bilir”⁷²

مَا Şart edatı, تَفْعَلُوا şart fiilidir, nun harfinin hazfı ile meczum olmuştur, يَعْلَمُهُ ise cevap fiilidir sükun ile meczum yapılmıştır.

- أَيُّ / Eyyü Şart Edatı:

أَيُّ şart edatı “hangi, herhangi” gibi anlamlara gelir. Diğer şart edatları mebni olmakla birlikte أَيُّ şart edatı mu’rebtir.⁷³

Örnek:

أَيُّ جِهَةٍ تَنْجُو أَنْجُو

“Hangi tarafa yönelirsen ben de oraya yönelirim.”

أَيُّ şart edatı, تَنْجُو şart fiili, أَنْجُو ise cevap fiilidir.

⁶⁹ en-Nisâ 4/134.

⁷⁰ Çörtü, *Sarf-Nahiv-Edatlar*, 363.

⁷¹ Mustafa es-Seyyid, *Mu’cemu’l-Edevât ve’d-Damâir fi’l-Kur’âni’l-Kerim*, 526

⁷² el- Bakara 2/197.

⁷³ İbn Hişam, *Cemâlu’d-Dîn b. Yusuf. Muğni’l-Lebîb an Kutubi’l E’arib* (Beyrut: Mektebetü’l Asriyye, 2007), 1/510.

Kur’ân-ı Kerim’de اِيْ edatı çeşitli görevlerde 215 yerde geçmektedir⁷⁴

Örnek:

أَيُّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ

“İki süreden hangisini tamamlarsam bana bir husumet yok.”⁷⁵

اِيْ şart edatı, قَضَيْتُ şart fiili, فَلَا عُدْوَانَ ise cevabıdır.

• مَهْمَا / Mehmâ Şart Edatı:

Bu edat şart manasında kullanılmakla birlikte dilbilimciler tarafından soru ve zarf ⁷⁶ anlamında kullanıldığı da öne sürülmüştür. “Ne, her ne, ne olursa olsun” manalarına gelir. مَهْمَا Şart edatı da diğer cezm eden şart edatları gibi kendisinden sonra gelen şart ve cevap fiillerini cezm eder.⁷⁷

مَهْمَا تَسْأَلُ نُجِيبُ

“Her ne sorarsan cevap veririm.”

مَهْمَا şart edatı, تَسْأَلُ şart fiili, نُجِيبُ cevap fiilidir.

مَهْمَا ile ilgili Kur’ân-ı Kerim’de sadece bir/1 âyete raslamaktayız.⁷⁸ Bu âyette de cezmeden şart edatı görevindedir.

وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ

“Dediler ki: ‘Bizi büyülemek için her ne getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz’”⁷⁹

مَهْمَا şart edatı, تَأْتِنَا şart fiili, فَمَا نَحْنُ ise şartın cevabıdır.

• اَيْنَ / Eyne Şart Edatı:

Cezm eden şart edatlarındandır. Amil olması yönüyle kendinden sonra gelen şart ve cevap fiillerini cezm eder. “Nerede, her nerede, her neresi” manasını ifade eder.⁸⁰

Örnek:

⁷⁴ Mustafa es-Seyyid, *Mu’cemu’l-Edevât ve’d-Damâir fi’l-Kur’âni’l-Kerim*, 445

⁷⁵ el-Kasas 28/28.

⁷⁶ İbn Hişam, *Mugnî’l-lebîb ‘an kütübi’l-e-ârib*, 221-226.

⁷⁷ el-Müberra, *el-Muktadab*, 2/45.

⁷⁸ Mustafa es-Seyyid, *Mu’cemu’l-Edevât ve’d-Damâir fi’l-Kur’âni’l-Kerim*, 638.

⁷⁹ el-A’râf 7/132.

⁸⁰ Abbas Hasan, *El Nahvü’l-Vâfi* (Beyrut: Dâru’l-Meârif), t.s. 4/421.

أَيْنَ تَذْهَبُ أَذْهَبُ

“Her nereye gidersen giderim”

أَيْنَ cezm eden şart edatı, تَذْهَبُ şart fiili, أَذْهَبُ ise cevap fiilidir.

Bu edat Kur’ân-ı Kerim’de أَيْنَمَا ve أَيْنَ kalıplarında 12 yerde geçmektedir.⁸¹

Örnek:

أَيْنَ مَا تَكُونُوا يُدْرِكُكُمُ الْمَوْتُ

“Nerede olursanız olun ölüm sizi yakalar.”⁸²

أَيْنَ şart edatı, تَكُونُوا şart fiili, يُدْرِكُكُمُ cevap fiilidir.

Örnek:

فَأَيْنَمَا تَوَلَّوْا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ

“Nereye dönerseniz Allah’ın yüzü işte oradadır.”⁸³

• أَيْنَ / Ennâ Şart Edatı:

Bu edat şart ve cevap cümlelerindeki müzari fiilleri cezm eder. İn edatında olduğu gibi şart anlamı içerir. Cümleye “nereden, nereye, nasıl, ne suretle” gibi manalar verir.⁸⁴

أَنَّى تَذْهَبُ تَلْحَقُ بِنَا

“Nereye gidersek bize yetirşirsin.”

أَنَّى şart edatı, تَذْهَبُ şart fiili, تَلْحَقُ ise cevap fiilidir.

Kur’ân-ı Kerim’de 28 yerde geçmektedir⁸⁵

Örnek:

قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكَ هَذَا

“Meryem, bu sana nereden geldi? dedi”⁸⁶

• حَيْثُمَا / Haysûmâ Şart Edatı:

⁸¹ Mustafa es-Seyyid, *Mu’cemu’l-Edevât ve’d-Damâir fi’l-Kur’âni’l-Kerim*, 168.

⁸² en-Nisa 4/78.

⁸³ el-Bakara 2/115

⁸⁴ Abbas Hasan, *en-Nahvü’l-Vâfi*, 4/421.

⁸⁵ Mustafa es-Seyyid, *Mu’cemu’l-Edevât ve’d-Damâir fi’l-Kur’âni’l-Kerim*, 157.

⁸⁶ Âl-i İmrân 3/37.

“Her nerede, her ne zaman,” gibi hem zaman hem de mekân için kullanılan şart edatıdır. Amil olup şart ve cevap cümlelerindeki fiileri cezm eden edatlardandır.⁸⁷

Örnek:

حَيْثُمَا تَسْكُنُ نَسْكُنُ

“Her nerede yaşarsan yaşıyoruz.”

حَيْثُمَا şart edatı, تَسْكُنُ şart fiili, نَسْكُنُ şartın cevabıdır.

Kur’ân-ı Kerim’de حَيْثُمَا edatı 2 yerde geçmektedir⁸⁸.

Örnek:

حَيْثُمَا كُنْتُمْ قُولُوا وَجُوهَكُمْ شَطْرَهُ

“Siz de nerede olursanız olun, (namazda) hep o yöne dönün.”⁸⁹

حَيْثُمَا şart edatı, كُنْتُمْ şart fiili, قُولُوا cevap fiilidir.

• مَتَى / Metâ Şart Edatı:

“Ne zaman, her ne zaman” anlamına gelir. Bu edat zaman bildiren, ayrıca cezm eden şart edatlarındandır.⁹⁰

Örnek:

مَتَى تَأْتِ الرَّبِيعُ يُزْرَعُ الْقُطْنُ

“Ne zaman ilkbahar gelse pamuk ekilir.”

مَتَى şart edatı, تَأْتِ şart fiili, يُزْرَعُ ise cevap fiilidir.

مَتَى edatı Kur’an’da 9 yerde geçmektedir. Ancak bu âyetlerde şart edatı anlamında kullanılmamıştır. Âyetlerin tümünde مَتَى soru manasında kullanılmıştır.⁹¹

Örnek:

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ

⁸⁷ Abbas Hasan, *en-Nahvü 'l-Vâfi*, 4/427.

⁸⁸ Mustafa es-Seyyid, *Mu'cemu 'l-Edevât ve 'd-Damâir fi 'l-Kur'âni 'l-Kerim*, 234.

⁸⁹ el- Bakara 2/144-150.

⁹⁰ Abbas Hasan, *en-Nahvü 'l-Vâfi*, 4/430.

⁹¹ Seyyid, *Mu'cemu 'l-Edevât ve 'd-Damâir fi 'l-Kur'âni 'l-Kerim*, 570.

“Eğer sözünüzde doğru iseniz bu vâdettiğiniz (kıyamet) ne zaman kopacak? derler.”⁹²

- أَيَّْان / Eyyane Şart Edatı:

“Ne zaman, her ne zaman” anlamında kullanılmaktadır. Bu edat amil olup cezm eden edatlardan biridir.⁹³

Örnek:

أَيَّانَ تُسَاعِدِ الْآخِرِينَ يُسَاعِدُكَ اللَّهُ

“Ne zaman başkalarına yardım edersen Allah da sana yardım eder.”

أَيَّانَ şart edatı, تُسَاعِدِ şart fiili ise cevap fiilidir.

أَيَّانَ şart edatı Kur’ân-ı Kerim’de kullanılmamıştır.⁹⁴

- كَيْفَمَا / Keyfema Şart Edatı:

“Nasıl, nasıl olursa olsun” anlamında kullanılan cezm edatlarındandır. Başına geldiği şart ve cevap fiilini cezm eder.⁹⁵

Örnek:

كَيْفَمَا تَكُنْ يَكُنْ وَلَدُكَ

“Sen nasılsan, çocuğunda öyle olur.”

كَيْفَمَا şart edatı, تَكُنْ şart fiili, يَكُنْ ise cevap fiilidir.

كَيْفَمَا şart edatı Kur’ân-ı Kerim’de kullanılmamıştır.⁹⁶

1.2.3.2.2. Amil Olmayan (Cezm Etmeyen) Şart Edatları

Arapçada irab bakımından amel etmeyip, kendisinden sonra gelen fiil üzerinde herhangi bir etkisi bulunmayan, yani fiili cezmetmeyen şart edatları şunlardır:⁹⁷

إذا- لو- لوما- لولا- لما- أما- كلما- كيف- عندما- بينما- بينا- حينما

- إذا / İzâ Şart Edatı:

⁹² es-Sebe 34/29.

⁹³ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, 194.

⁹⁴ Abbas Hasan, *en-Nahvü’l-Vâfi*, 4/421.

⁹⁵ Çörtü, *Sarf-Nahiv-Edatlar*, 365.

⁹⁶ Seyyid, *Mu’cemu’l-Edevât ve’d-Damâir fi’l-Kur’âni’l-Kerim*, 375.

⁹⁷ en-Nadiri, Muhammed Esed *Nahvu’l-Luğati’l Arabiyye* (Beyrut: El-Mektebetü’l-Asriye, 1997), 907.

Lügat anlamı itibarıyla; “bir anda, birdenbire, -dığı zaman, -dığında, -ince, eğer.se, -derhal” gibi anlamlar taşır. ⁹⁸ Bu anlamları ifade eden إذا edatının ardından genellikle mazi fiil gelir, ancak bazen muzari fiil veya isim de kullanılabilir. Gelecekte gerçekleşmesi kesin olan durumları ifade etmek için kullanılır ve bu nedenle, gerçekleşme ihtimali yüksek olan cümlelerin başında daha sık yer alır. ⁹⁹

إِذَا كَانَ دَلِيلُكَ الْغُرَابُ كَانَ مَأْوَاكَ الْجِيَاْفُ

“Klavuzun karga olursa gideceğin yer leş diyarı olur.”

Kur’ân-ı Kerim’de إذا edatı çeşitli anlamlarıyla 423 yerde kullanılmıştır. ¹⁰⁰

Örnek:

وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

“O, bir işin olmasını dilerse, ona ancak “ol” der ve olur”. ¹⁰¹

Baştaki و harfî atıftır. إذا ise şart edatıdır. قَضَىٰ şart fiili, كُنْ فَيَكُونُ şart cümlesinin tamamı ise şartın cevabıdır. İrabda mahalli yoktur ve meczum da değildir. ¹⁰²

• لَمَّا / Lemma Şart Edatı:

“İken, inde, olduğunda” manalarına gelir. ¹⁰³ Cezm etmeyen şart edatlarındandır. Ancak bu edat müzari fiilin önüne gelip sonunu cezm eden ve söz konusu eylemin henüz gerçekleşmediğini ifade eden لما lemma’dan ayırt edilmesi gerekir. ¹⁰⁴

Örnek:

لَمَّا تَخَرَّجَ مِنَ الْكَلْبَةِ بَدَأَ يَعْمَلُ شَرَكَةً عَرَبِيَّةً

“Fakülteden mezun olduğunda Arap bir şirkette çalışmaya başladı.”

⁹⁸ Akdağ, Hasan Arap Dilinde Edatlar, 43.

⁹⁹ Keskin, Mustafa “Şart Anlamındaki إِنْ ve إِنْ in Arap Dili ve Belağatı Açısından Değerlendirilmesi: Bazı Âyetler Örneğinde”, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 19/2 (2019), 529.

¹⁰⁰ Seyyid, Mu’cemu’l-Edevât ve’d-Damâir fi’l-Kur’âni’l-Kerim, 17.

¹⁰¹ el-Bakara 2/117.

¹⁰² ed-De’âs, İ’râbü’l-Kur’ân, 51.

¹⁰³ Mutçalı, Arapça-Türkçe Sözlük, “Lemma”, 835.

¹⁰⁴ İbn Manzûr, Lisânü’l-‘Arab, “Lemma” 4080.

Kur'ân'da لَمَّا edatı 164 defa geçmektedir.¹⁰⁵

Örnek:

وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَافِرُونَ

“Ne var ki, hak kendilerine geldiğinde şöyle dediler: "Bu bir büyü, biz bunu inkâr ediyoruz!”¹⁰⁶

• اَمَّا / Emma Şart Edatı:

“Her halükârda, ne olursa olsun, ise, amma” manalarını içerir.¹⁰⁷ Emma şart edatının kendine has özelliklerinden biri, kendisinden sonra sadece isimin gelip, fiilin gelmemesidir.¹⁰⁸

Kur'ân-ı Kerim'de اَمَّا edatı 55 yerde geçmektedir.¹⁰⁹

وَأَمَّا الَّذِينَ سَعَدُوا فَفِي الْجَنَّةِ

“Mutlu olanlara gelince onlar da cennettedirler.”¹¹⁰

• كَلَّمَا / Küllema Şart Edatı:

“Her -inde, ne zaman -se/ıysa” anlamlarına gelir.¹¹¹ Cezmetmeyen bir zaman zarfıdır. Şart ve cevap cümlelerine ihtiyaç duyar, ancak cezm etme özelliği yoktur.¹¹²

كَلَّمَا رُزِقَتْهُ وَجَدَتْهُ نَائِمًا

“Onu her ne zaman ziyaret ettiysem uyurken buldum.”

كَلَّمَا edatı Kur'ân-ı Kerim'de 17 yerde geçmektedir.¹¹³

Örnek:

كَلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا

“Zekerîyyâ onun bulunduğu yere, mâbeddeki odaya her girdiğinde yanında (yeni) bir rızık bulur.”¹¹⁴

¹⁰⁵ Seyyid, Mu'cemu'l-Edevât ve 'd-Damâir fi'l-Kur'âni'l-Kerim, 514.

¹⁰⁶ ez-Zuhurf 43/30.

¹⁰⁷ Akdağ, Arap Dilinde Edatlar, 30.

¹⁰⁸ Akdağ, Arap Dilinde Edatlar, 30.

¹⁰⁹ Seyyid, Mu'cemu'l-Edevât ve 'd-Damâir fi'l-Kur'âni'l-Kerim, 88.

¹¹⁰ Hud 11/108.

¹¹¹ Abbas Hasan, en-Nahvü'l-Vâfî, 2/294.

¹¹² İbn Hişam, Mugnî'l-lebîb 'an kütübi'l-e'ârîb, 3/123.

¹¹³ Seyyid, Mu'cemu'l-Edevât ve 'd-Damâir fi'l-Kur'âni'l-Kerim, 374.

- كَيْفَ / Keyfe Şart Edatı:

Arap dilinde soru edatı ve taaccüp¹¹⁵ olarak kullanılmaktadır. Bu edat yapı olarak isim olup, cezm etmeyen şart edatlarındandır.¹¹⁶ “Nasıl, hangi hal üzere” anlamlarına gelmektedir.¹¹⁷

كَيْفَ تَصْنَعُ أَصْنَعُ

“Sen nasıl yaparsan bende öyle yaparım.”

كَيْفَ şart anlamında Kur’ân-ı Kerim’de 3 âyette geçmektedir.¹¹⁸

Örnek:

هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ

“Sizi rahimlerde dilediği gibi şekillendiren O’dur.”¹¹⁹

- عِنْدَمَا / İndema Şart Edatı:

İndema şart edatı “dığt zaman, -dığtında, -dığt sırada, -ınca, -ceğı zaman, iken, inde, olduğunda,”¹²⁰ anlamlarına gelen ve cezm etmeyen şart edatlarındandır.

عِنْدَمَا نَجَحْتُ خَدِيجَةَ فِي الْإِمْتِحَانِ حَصَلْتُ عَلَى جَائِزَةٍ كَبِيرَةٍ

“Hatice mtihanda başarılı olduğt zaman büyük bir ödöl kazandı.”

- بَيْنَمَا / Beynema Şart Edatı:

Zarf olan بَيْنَ ile zâid olan ما nın birleşmesinden meydana gelmiştir.¹²¹ “İken, bu arada, dığt halde ve dığt sırada”¹²² anlamlarına gelen cezm etmeyen şart edatlarındandır.

بَيْنَمَا نَحْنُ سَائِرُونَ رَأَيْنَا حَادِثًا فِي الطَّرِيقِ

“Biz yolda yürüyor iken, bir kaza gördük.”

- بَيْنَا / Beyna Şart Edatı:

¹¹⁴ Âl-i İmrân Suresi 3/37.

¹¹⁵ İbn Hişam, *Mugnî'l-lebîb 'an kütübi'l-e'ârîb*, 3/132.

¹¹⁶ İbn Hişam, *Mugnî'l-lebîb 'an kütübi'l-e'ârîb*, 3/132.

¹¹⁷ Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 3/60.

¹¹⁸ Şerîf, *Mu'cemu Hurûf*, 2/811-812

¹¹⁹ Âl-i İmrân Suresi 3/6.

¹²⁰ Akdağ Hasan, *Arap Dilinde Edatlar*, 286.

¹²¹ Abbas Hasan, *en-Nahvu'l-Vâfî* (Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, 1981), 3/87.

¹²² Akdağ Hasan, *Arap Dilinde Edatlar*, 160-161.

Beyna edatı, بَيْنَمَا edatı ile anlam bakımından yakındır. Ancak daha çok beklenmedik ve sürpriz dolu olayları ifade etmekte kullanılır. Bu edat “-iken, bir de, -ken birden, derken, ansızın, - durup dururken,” ¹²³ anlamlarında kullanılır.

بَيْنَمَا نَحْنُ جَالِسُونَ فِي الْبَيْتِ إِذْ دَخَلَ عَلَيْنَا رَجُلٌ غَرِيبٌ

“Biz evde otururken ansızın yanımıza yabancı bir adam girdi.”

• جَيْنَمَا / Hiynema Şart Edatı:

Bu edat عِنْدَمَا edatı ile eş anlamlıdır. “dışta zaman, -dışında, -dışta sırada, -ınca, -ceği zaman, iken, inde, olduğunda,” ¹²⁴ anlamlarına gelen cezmetmeyen bir şart edatıdır.

جَيْنَمَا عَادَ إِلَى الْمَدْرَسَةِ وَجَدَ مَعْلَمَهُ يَنْتَظِرُهُ

“Okula döndüğünde öğretmenini kendisini bekler halde buldu.”

Harf kategorisinde ele alınıp, cezmetmeyen lev, levlâ ve levmâ şart edatları ise ikinci bölümde ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

1.2.3.2.2.1. Cezmetmeyen Şart Edatlarından Harf Olanlar

Arap dilinde harf kategorisindeki cezmetmeyen şart edatları beş tanedir. ¹²⁵

Birincisi: لَوْ şart edatı

İkincisi: لَوْلَا şart edatı

Üçüncüsü: لَوْ مَا şart edatı

Dördüncüsü: أَمَّا şart edatı

Beşincisi: لَمَّا şart edatı

Harf kategorisinde ele alınan şart edatlarının Kur’ân-ı Kerîm’de geçen sayılarını aşağıda bulunan tablodaki gibi gösterebiliriz.

Tablo 1: Kur’ânda Geçen Şart Edatlarının Sayıları

Edat	Delaleti	Tekrar
لَوْ	İmtinâiyye	133

¹²³ Akdağ Hasan, *Arap Dilinde Edatlar*, 160-161.

¹²⁴ Akdağ Hasan, *Arap Dilinde Edatlar*, 210.

¹²⁵ Hasan, *en-Nahvu 'l-vâfi*, 4/427.

لو	Gayr-ı İmtinâiyye	84
لولا	İmtinâiyye	64
لوما	İmtinâiyye	•
أما	Şartiyye	45
لما	Şartiyye	152

Arap dilinde isim kategorisinde olup cezmetmeyen şart edatları ise üç tanedir:¹²⁶

Birincisi: إذا şart edatı

İkincisi: كلما şart edatı

Üçüncüsü: كيف şart edatı

1.2.3.3. Şart Edatlarının Özellikleri

Şart edatları, şart cümlelerinin başında yer alır. صَدَارَتْ Arapçada “öncülük etmek”, “başlatmak” veya “yola çıkmak” anlamlarında kullanılır. Şart cümlesinde öğelerin dizilimi belirli bir düzen takip eder: Önce şart edatı, ardından şart fiili ve sonrasında ise cevap fiili gelir. Şart edatının sadarat hakkı bulunduğu için, şart fiili, cevap fiili ve diğer mamullerin her zaman şart edatından sonra gelmesi gerektiği belirtilir. Bu nedenle, şart edatından önce başka bir unsur yer alamaz.¹²⁷

Örnek:

“إِذَا صَدَرَتْ الْقَرَارَاتُ مِنَ الْحُكُومَةِ، سَيَتَغَيَّرُ الْوَضْعُ”

“Hükümetten kararlar çıktığında, durum değişecektir.”

Bu cümlede إذا şart edatı sadarat hakkı bulunduğu için cümlede başta gelmiştir.

¹²⁶ İbn Ya‘îş, Şerhu ‘l-Mufaşşal, 4/265.

¹²⁷ Abbas Hasan, en-Nahvü ‘l-Vâfi, 4/426.

1.2.3.3.1. Şart Edatlarının Müşterek Oldukları Yönler

Şart edatlarının müşterek oldukları yönler şöyle özetlenebilir:

1. Fiillerin başında kullanılırlar. Bir başka ifade ile mutlaka bu edatlardan sonra ya açıktan ya da takdiren bir fiil gelir.
2. Bu edatlar, daima şart ve cevap cümlelerinden önce gelir.
3. Arap gramercileri tarafından kabul edilen ortak görüşe göre hiçbir şart edatının hazfi caiz değildir.
4. Bu edatların tümü cevap ya da cezadaki eylemin meydana gelmesinin şart fiilinin vukuuna bağlı olduğunu ifade ederler.¹²⁸

1.2.3.3.2. Şart Edatlarının Farklı Oldukları Yönler

Şart edatları, yukarıda belirtilen birtakım ortak özelliklere sahip olmanın yanı sıra, bazı şart edatlarında diğerlerinde bulunmayan farklı özellikler de mevcuttur. Bu farklı yönler şöyle ifade edilebilir:

1. Kelime çeşidi yönünden: Şart edatları isim, fiil veya harf olup olmaları yönüyle farklılık gösterirler.
2. Amel etmesi için zaid bir ما “mâ”ya bitişip bitişmemesi yönünden: Bazı şart edatları, amel edebilmek için fazladan bir “ما” edatına ihtiyaç duyarlar.
3. İfade ettikleri mana yönünden: Şart edatlarının anlamları ve bu anlamların cümledeki işlevleri birbirinden farklılık gösterebilmektedir.
4. Mureb ve mebni olmaları yönünden: Şart edatları irab açısından mureb (değişken) veya mebni (değişmez) olup olmamaları yönüyle farklılık arz eder.
5. Cezm edip etmemeleri yönünden: Şart edatları, şart fiilini cezme edip etmemeleri açısından birbirlerinden farklılık gösterirler.¹²⁹

1.3. ARAP DİLİNDE ŞART CÜMLESİ

1.3.1. Şart Cümlesindeki Terimler ve Anlamları

Arapçada şart cümleleri, bir koşula bağlı olarak gerçekleşen bir eylemin veya durumun ifade edildiği cümlelerdir. Bu cümleler, “şart” veya “koşul” ifade eden اِنْ

¹²⁸ Osman Aşçıoğlu. "Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi." 4/4 (1992), 191.

¹²⁹ Osman Aşçıoğlu. "Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi." 4/4 (1992), 193-194.

veya لَوْ gibi edatlarla başlar. Şart cümlelerinde genellikle mazi veya müzari fiil kullanılır. Bu fiiller, koşulun gerçekleşip gerçekleşmemesine veya gerçekleşme olasılığına göre cümlede kullanılırlar.¹³⁰

Şart edatlarından sonra gelen ve eylemin meydana gelmesinin koşulu olan cümle şart cümlesidir. Şarta bağlı olarak gerçekleşen eylemi bildiren cümleye ise cevap cümlesi veya ceza cümlesi denilir.

Örneğin:

لَوْ دَرَسَ نَجَحَ

“Eğer çalışsaydı başarırdı” cümlesinde لَوْ şart edatı, دَرَسَ şart fiili, نَجَحَ ise şartın cevabı olmuştur.

İbn Ya‘îş, (ö. 643/1245) “Şart, cevap cümlesinin meydana gelmesinin nedeni ve olmazsa olmaz koşuludur” demiştir.¹³¹

Örnek:

إِنْ هَطَلَ الْمَطَرُ، تَزْهَرُ الْأَزْهَارُ

“Eğer yağmur yağarsa, çiçekler açar.”

Bu örnekte, إِنْ edatı ile başlayan bir şart cümlesi kullanılmıştır. هَطَلَ geçmiş zaman fiili olarak gelmiştir.. الْمَطَرُ kelimesi de “yağmur” anlamına gelmektedir. تَزْهَرُ fiili “açar” anlamına gelir ve şartın cevabıdır. الْأَزْهَارُ kelimesi de “çiçekler” anlamına gelmektedir. Burada çiçeklerin açması, yağmurun yağma koşuluna bağlanmıştır.

وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ

“Kitap ehli inanmış olsalardı, kendileri için daha hayırlı olurdu.”¹³²

Bu örnekte, لَوْ edatı ile başlayan bir şart cümlesi kullanılmıştır. آمَنَ geçmiş zaman fiilidir. Ehl-i Kitabın kurtuluşa ermesi, onların iman etme şartına bağlanmıştır. Bu âyeti kerimeden, “Ehl-i Kitab iman etmeden hayra ulaşamayacaktır” anlamı çıkmaktadır.¹³³

¹³⁰ Atik Aydın, “Arapça Şart Cümlelerinde Zaman” Nüsha, 13/36 (2013), 1.

¹³¹ İbn Ya‘îş, Şerhu'l-Mufasssal, 5/11.

¹³² Âl-i İmrân 3/110.

¹³³ Şihâbuddin es-Seyyid Mahmud Âlûsî, Rûhu'l-Meânî fî Tefsiri'l-Kur'ânî'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1994), 2/244.

Arapçada şart ismi veya şart edatı olarak adlandırılan unsurlar yardımıyla şart anlamı ifade eden cümleler oluşturulur. Şart cümlelerinde şu üç ana unsur bulunur:

1. Şart Edatı: Şart cümlesinin başında yer alır ve kendisiyle şart anlamı veren cümleler oluşturulur.
2. Şart Fiili: Bir eylemin ancak belirli koşulların yerine getirilmesiyle gerçekleşebileceğini ifade eder ve cevap cümlesi ile bağlantı kurar.
3. Şartın Cevabı: Bu bölümdeki fiil, Şartın gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkacak olan sonucu belirtir. Bu fiil gelecekteki bir eylemin gerçekleşmesine bağlı olabilir veya geçmişte gerçekleşmiş bir eylemin sonucu olarak ifade edilebilir.¹³⁴

Örnek:

إِذَا دَرَسْتَ فَتَنْجَحْ

“Şayet çalışırsan, başarırsın.”

Bu cümlede, إِذَا şart edatı cümleinin başında yer almıştır. Bunu takiben, şartın fiili olarak "دَرَسْتَ" gelmiş ve gelecekte meydana gelebilecek bir durumu ifade etmiştir. Devamında ise "فَتَنْجَحْ" cevap fiili gelmiş olup, şartın gerçekleşmesi halinde ortaya çıkacak sonucu dile getirmiştir.

1.3.2. Şart Cümlesinin Özellikleri

Şart fiiline bağlı olarak, şart cümlesinin bazı özellikleri ifade edilmiştir. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir:¹³⁵

1- Fiil cümlesi olması:

Şart üslubu, henüz gerçekleşmemiş olaylar için kullanılır ayrıca gerçekleşme veya gerçekleşmeme olasılığı taşır. İsimler ise sabitlik ve var olmayı ifade ettikleri için bir şeyin meydana gelmesini isimlere bağlamak doğru olmaz. Bu nedenle şart cümlesinin, isim cümlesi değil, fiil cümlesi olması gerektiği belirtilmiştir.¹³⁶ Bu durum, fiil cümlesinin şart cümlesinde tercih edilmesinin temel nedenidir.

Örnek:

¹³⁴ Aşçıoğlu Osman, “Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi” 4/4 (1992), 199.

¹³⁵ Ebu'l-Berekât Kemâleddin el-Enbârî, *el-İnşâf fî mesâ'ili'l-hilâf beyne'n-naḥviyyîne'l-Baṣriyyîn ve'l-Kûfiyyîn* (Beyrut: nşr. Hasan Hamed, 1998), 5/12.

¹³⁶ İbn Ya'îş, *Şerhu'l-Mufaṣṣal*, 5/108.

إِنْ يَجْتَهِدِ الطَّالِبُ، يَنْجَحْ .

“Öğrenci çalışırsa, başarılı olur.”

إِذَا جَاءَ زَيْدٌ، أَكْرَمُهُ

“Zeyd gelirse, ona ikram et.”

2-Şart ve Cevap Fiillerinin Cezm olması:

Şart ve cevap cümlelerinde kullanılan muzari fiiller genellikle cezm edilir. Şart edatlarının ardından gelen bu fiiller, cezm edilerek şart anlamını pekiştirir.¹³⁷

Örnek:

إِنْ تَدْرُسْ، تَنْجَحْ

“Çalışırsan, başarılı olursun.”

3- Mazi Fiil Kullanımı:

Şart cümlesinde mazi fiil kullanıldığında, bu fiiller cezm edilmez ancak şart anlamı kazanır. Mazi fiil, olayın geçmişte olabileceği durumlarda kullanılır ve bu bağlamda şart anlamı taşır.¹³⁸

Örnek:

لَوْ قَرَأَ زَيْدٌ الْكِتَابَ، لَفَهِمَ الْمَسْأَلَةَ

“Zeyd kitabı okusaydı, meseleyi anlardı.”

1.3.3. Cevap Cümlesinin Özellikleri

1- Cevap Cümlesinin Fiil Cümlesi Olması

Şart cümlesinin fiil cümlesi olarak gelmesi esastır. Cevap cümlesinin de şart cümlesine uygun bir fiil cümlesi olması asıl kabul edilir. Ancak, cevap cümlesi isim cümlesi olarak da gelebilir. Bu durumda, cevabın başına fâ-i cevabiyye eklenir.¹³⁹

Örnek:

إِنْ جَاءَ زَيْدٌ أُكْرِمَهُ

¹³⁷ Akdağ, Hasan *Klasik Arapça Dilbilgisi* (Ankara: Abc Yayıncılık, 2018), 78.

¹³⁸ Yusuf Rahim, *Arapça Fiil Cümleleri* (İzmir: Def Yayıncılık, 2019), 123.

¹³⁹ el-Müberra, el-Muktadab, 3/77.

“Zeyd gelirse ona ikram ederim” cümlesinde hem şart cümlesi hem de cevap cümlesi fiil cümlesidir. Diğer taraftan,

إِنْ جَاءَ زَيْدٌ فَلَهُ فَضِيلَةٌ

“Zeyd gelirse onun için fazilet vardır.” örneğinde, cevap cümlesi isim cümlesidir ve başına fâ-i cevabiyye eklenmiştir.¹⁴⁰

2- Şart ve cevap cümleleri fiil cümlesi olarak geldiğinde, fiillerin dört şekilde irablanacağı ifade edilmektedir.¹⁴¹

a. Şart ve cevap cümlesinin müzâri fiil olarak gelmesi:

Şart ve cevap fiilleri müzâri olduğunda daima lafzen meczûm olurlar.¹⁴²

Örnek:

إِنْ تَقُمْ أَقُمْ

“Kalkarsan kalkarım.” Şart ve cevap cümlelerinde, müzâri fiilin kullanılması asıldır.

b. Şart ve cevap cümlelerinin mazi fiil olarak gelmesi:

Şart ve cevap fiilleri mazi fiil olduğunda, bu fiiler; bitişik merfu muttasıl zamire bağlı olarak fetha, sükûn veya damme üzerine mebnî olurlar. Nahiv âlimlerinin çoğunluğuna göre cezm, yalnızca fiili muzâriye mahsustur. Ancak, cezm edatından sonra gelen mazi fiil mahallen meczûm kabul edilir.¹⁴³ Dolayısıyla, şart ve cevap fiilleri mazi fiil olduklarında, her ikisi de mahallen meczûm olurlar.

Örnek:

إِنْ قُمْتَ قُمْتُ

“Kalkarsan kalkarım”

c. Şart cümlesinin mazi, cevap cümlesinin ise muzâri fiil olarak gelmesi:

¹⁴⁰ Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 3/63.

¹⁴¹ İbn Ya'îş, *Şerhu 'l-Mufaşşal*, 5/108.

¹⁴² Abbas Hasan, *en-Nahvü 'l-Vâfi*, 4/449.

¹⁴³ Muhammed Antâkî, *el-Minhâc* (İstanbul: Tebliğ Yayınları, 1985), 81.

Şart cümlesi mazi fiil olarak geldiğinde mahallen meczûm olur. Cevap cümlesi ise muzâri fiil olarak geldiğinde lafzen meczûm olur.¹⁴⁴

Örnek:

إِنْ قُمْتَ أَقُمْ

“Kalkarsan kalkarım.”

d. Şart cümlesinin muzâri, cevap cümlesinin ise mazi bir fiil olarak gelmesi:

Şart cümlesi muzâri fiil olarak geldiği zaman lafzen meczûm, cevap cümlesindeki fiil mazi olduğunda ise mahallen meczûm olarak geldiği belirtilmiştir.¹⁴⁵

Örnek:

إِنْ تَقُمْ قُمْتُ

“Kalkarsan kalkarım.”

Şart ve cevap fiillerinin bu şekilde kullanımının, diğer kullanımlara kıyasla daha nadir olduğu görülmektedir.

1.3.4. Şart Cümlesini Cevap Cümlesine Bağlayan Edatlar

Şart ve cevap cümlesi arasındaki bağlantıyı sağlamak, sebep-sonuç ilişkisini kurmak için cevap cümlesinin başında bazı harfler veya edatlar bulunur. Bu edatlar, cümleler arasındaki anlamı güçlendirmek için kullanılır. Bunlar fâ-i cevabiyye ve izâ-i fücâiyye'dir.¹⁴⁶

a) Fâ-i Cevabiyye'nin Cevap Cümlesinin Başında Yer Alması

Bu harf, cevabı şarta bağlayan bir unsurdur, "fa-i sebebiyye" olarak da adlandırılır. Ayrıca cevabın bir parçası olarak kabul edilir ve cevap cümlesinden ayrı düşünülemez. Dolayısıyla dil bilgisi kurallarına göre, şartın cevabı olarak kullanıldığında bu harf, cezm konumundadır.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Abbas Hasan, *en-Nahvü 'l-Vâfi*, 4/449.

¹⁴⁵ Abbas Hasan, *en-Nahvü 'l-Vâfi*, 4/459.

¹⁴⁶ Ebu Muhammed Cemâleddin Abdullah b. Abdullah İbni Malik, *Şerhu't-Teshîl* (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009), 4/76.

¹⁴⁷ Abbas Hasan, *en-Nahvü 'l-Vâfi*, 4/460.

Aşağıda belirtilen durumlarda cevap cümlesinin başına fa (ف) harfinin gelmesi vaciptir. ¹⁴⁸

- 1- Cevabın soru, emir, nehiy ve dua gibi talebi bir cümle olması durumunda cevap cümlesinin başına ف harfi bitişir. ¹⁴⁹

Örnek:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“De ki: “Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.” ¹⁵⁰

Bu âyette cevap cümlesi, talep bildiren فَاتَّبِعُونِي emir fiilinden oluştuğu için cevaba ف harfi bitişmiştir.

- 2- Cevap cümlesi câmid bir fiil olduğunda cevaba ف bitişir. ¹⁵¹

Örnek:

إِنْ تَرَنِ أَنَا أَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا فَعَسَىٰ رَبِّي أَنْ يُؤْتِيَنِي خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ

“Eğer malca ve evlâtça beni kendinden güçsüz görüyorsan, ben de rabbimin, senin bağından daha iyisini bana vereceğini umuyorum.” ¹⁵²

Bu âyetteki cevap cümlesinde, فَعَسَىٰ câmid bir fiil olduğu için cevaba ف bitişik olarak gelmiştir.

- 3- Cevap cümlesi, başında فَد harfi bulunan bir fiil cümlesi olduğunda, cevaba ف harfi bitişir. ¹⁵³ Örneğin:

قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلٍ

“Dediler ki: “Eğer o çaldıysa, daha önce onun kardeşi de çalmıştı.” ¹⁵⁴

Bu âyet-i kerimde cevap cümlesi hem lafzen hem de manen mazi fiilden oluşmuştur. Bu nedenle, فَقَدْ سَرَقَ cevap fiilinin başına فَد harfi bitişmiştir.

¹⁴⁸ Abbas Hasan, *en-Nahvü 'l-Vâfi*, 4/458-459.

¹⁴⁹ Abbas Hasan, *en-Nahvü 'l-Vâfi*, 4/459.

¹⁵⁰ Âl-i İmrân Suresi 3/31.

¹⁵¹ Abbas Hasan, *en-Nahvü 'l-Vâfi*, 4/460.

¹⁵² el-Kehf 18/39-40.

¹⁵³ Abbas Hasan, *en-Nahvü 'l-Vâfi*, 4/460.

¹⁵⁴ Yusuf 12/77.

- 4- Cevap cümlesi, başında س veya سَوَفَ harfleri bulunan bir fiil cümlesi olduğunda, cevaba ف harfi eklenir.¹⁵⁵

Örnek:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ

“Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse bilsin ki Allah öyle bir kavim getirecektir ki Allah onları sever, onlar da Allah’ı severler; müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı vakarlıdırlar.”¹⁵⁶

Bu âyette cevap cümlesi, فَسَوْفَ tenfis harfleri olan س ve سوف ile başlayan fiil cümlesinden oluştuğu için, cevabın başına ف edatı gelmiştir.

- 5- Cevap cümlesinin başında nefiy harfleri olan لَنْ veya إِنْ gibi harfler olduğunda, cevabın başına ف gelir.¹⁵⁷

Örnek:

وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ

“Ne hayır yaparlarsa bilsinler ki karşılıksız bırakılmayacaklardır. Allah kötülükten sakınanları bilir.”¹⁵⁸

Bu âyette, فَلَنْ يُكْفَرُوهُ cevap cümlesi nefiy harflerinden olan لَنْ harfi ile başladığı için, cevabın başına ف getirilmiştir.

- 6- Cevap cümlesi, isim cümlesi olarak geldiğinde, cevap cümlesini şart cümlesine bağlamak için cevabın başına ف harfi getirilir.¹⁵⁹

Örnek:

وَإِنْ يَمْسَسْكَ بَخِيرٌ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Eğer sana bir hayır verirse bilesin ki O her şeye kâdirdir.”¹⁶⁰

Bu âyet-i kerimede ise cevap cümlesi, عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ merfu zamirle başlayan bir isim cümlesidir. Cevap, isim cümlesi olduğu için cevaba ف bitişmiştir.

¹⁵⁵ Abbas Hasan, *en-Nahvü 'l-Vâfi*, 4/460.

¹⁵⁶ el-Mâide Suresi 5/54.

¹⁵⁷ Abbas Hasan, *en-Nahvü 'l-Vâfi*, 4/460-461

¹⁵⁸ Âl-i İmrân Suresi 3/115.

¹⁵⁹ Abbas Hasan, *en-Nahvü 'l-Vâfi*, 4/459.

¹⁶⁰ el- En'âm Suresi 6/17.

b) إِذَا الْفَجَائِيَّة' nin Cevap Cümlesi'nin Başında Yer Alması

Cevap cümlesinin başında bulunan ف harfinin yerine bazı durumlarda “ إِذَا الْفَجَائِيَّة ” kullanılabilir. Ancak bunun iki şartı vardır. ¹⁶¹

Birinci Şart: Cevap cümlesi; haberî bir isim cümlesi olmalıdır. Talep bildirmeyen, başında olumsuzluk edatı bulunmayan ve إِنَّ ile başlamayan bir cümle söz konusu olduğunda, cevap cümlesinin başındaki ف harfi yerine إِذَا الْفَجَائِيَّة kullanılabilir. Bu konuda nahiv bilginleri arasında ittifak bulunmaktadır. ¹⁶²

Örnek:

وَأِنْ تُصِيبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْتُلُونَ

“Fakat kendi elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir belâ gelse hemen ümitsizliğe düşerler.”¹⁶³

Bu âyet-i kerimede cevap cümlesi, talep bildirmeyen, başında olumsuzluk edatı bulunmayan ve إِنَّ ile başlamayan haberî bir isim cümlesidir. Bu nedenle, cevap cümlesinin başında yer alan ف harfi yerine إِذَا الْفَجَائِيَّة kullanılmıştır.

İkinci Şart: Nahiv bilginleri arasında tam bir görüş birliği olmamakla beraber, nahivcilerin çoğunluğuna göre, cümlede kullanılan sadece إِنَّ şart edatı olduğunda, cevap cümlesinin başında yer alan ف harfinin yerine إِذَا الْفَجَائِيَّة kullanılabilir. ¹⁶⁴

Örnek:

إِنْ تُخْلِصْ إِذَا الْإِخْلَاصُ يَنْفَعَكَ

“Şayet samimi olursan bakarsın ki samimiyet sana fayda verir.”

¹⁶¹ Abbas Hasan, *en-Nahvü 'l-Vâfi*, 4/462-463.

¹⁶² el-Ğalâyînî, *Câmi 'u'd-durûsi 'l-'Arabiyye*, 2/134.

¹⁶³ er-Rum 30/36.

¹⁶⁴ el-Ğalâyînî, *Câmi 'u'd-durûsi 'l-'Arabiyye*, 2/134.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAPÇADA CEZMETMEYEN ŞART EDATLARI: LEV, LEVLÂ, LEVMÂ

Çalışmamızın bu kısmında, mana incelikleri, işlevselliği ve anlam çeşitliliğiyle öne çıkan لوما , لولا , لو edatlarının Arap dilindeki yeri, ifade ettiği anlamlar ve Kur’ân-ı Kerîm’deki kullanımları ele alınacaktır. Şimdi bu edatları detaylı bir şekilde inceleyelim.

2.1. ŞART EDATI LEV

Arap dil bilimcileri harf taksimini yaparken لو edatını, “*müfred harfler, amel etmeyen harfler ve lafzı değiştirmeyen ancak manada değişiklik yapan harfler*” grubunda ele almış ve lev edatı için farklı tanımlamalarda bulunmuşlardır.¹⁶⁵

لو sakin olarak yani “lev” şeklinde kullanıldığında edat, اللّو veya لّو şeklinde şeddeli olarak kullanıldığında ise isim olur.¹⁶⁶

Zira Ferrâ, (ö. 207/822) “*kelimesinin vavını sakin yaparsan onu edat kılmış olursun, onu isim yapmak istersen vav’ı şeddelersin*” der. Devamında ise şöyle bir açıklamada bulunur: لو ‘i isim kıalarsan onu şeddelersin ve şöyle dersin:

قد أَكْثَرْتُ مِنَ اللَّوِّ

“*Keşke demeyi oldukça çoğalttın.*” Çünkü hurûfu’l-meâni, isimlere dönüştürüldüğünde başına لّ eklenerek sonu şeddelenir.¹⁶⁷

Efendimiz bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur. إِيَّاكُمْ و اللّو “*Keşke demekten sakınız.*”¹⁶⁸

“*edatına dilek, temenni ve istek ifade etmesinden ötürü harf-i ümniyye*” de denmiştir.¹⁶⁹

¹⁶⁵ İbrahim Muhammed Ebu Yezid Hafâcî, “*Meayîrû’t-tasnîf fi’n-nahvi’l-Arabiyye*”, *Mecelletü’d-dirâseti’l-lügaviyye*, 9/4 (Ekim-Aralık 2007), 50-105.

¹⁶⁶ Ebü’l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ b. Muhammed er-Râzî (İbn Fâris), thk. Abdüsselam Muhammed Harun, *Mu’cemü mekâyisi’l-luğa* (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1979), 5/218.

¹⁶⁷ Abdulhamid Câsim el-Kebîsî, “*Ahvâlü lev ve mevâ’idühe ve meânihe ‘inde’n-nahviyyîn*”, *Mecelletü dirâsâti’l-Arabiyye* (Minye, Külliyyetü Dâru’l-Ulûm, ts.), 1092.

¹⁶⁸ Müslim, “Kader”, 34.

Lev edatı, iki olumlu cümlenin başına geldiğinde ikisini de olumsuz yapması; iki olumsuz cümlenin başına geldiğinde ikisini de olumlu yapması; biri olumsuz diğeri olumlu bir cümlenin başına geldiğinde de olumsuzu olumlu, olumluyu olumsuz yapmasından dolayı *harf-i takdir*¹⁷⁰ diye adlandırılmıştır.

İbn Mâlik, (ö. 672/1274) lev edatını, "*kendisinden sonra gelen şartın gerçekleşmemesini ifade eden ancak bu şartın gerçekleşmesi durumunda ardından gelen cevabın vuku bulmasını gerektiren bir harf*" olarak tanımlamıştır.¹⁷¹

İbn Hişâm, (ö. 761/1360) lev edatını "*kendisinden sonra gelen şartın geçmişte gerçekleşmemesini ve eğer gerçekleşmiş olsaydı ardından gelen cevabın meydana gelmesini gerektiren bir harf*" olarak yeniden tanımlamış ve bu tarifin lev için yapılan diğer tanımlamalardan daha isabetli olduğunu vurgulamıştır.¹⁷²

Cumhur ise "*Lev şartın gerçekleşmemesi durumunda cevabın da gerçekleşmemesini gerektiren harftir*" tanımını uygun görmüştür.¹⁷³

Örnek:

لَوْ دَرَسْتُ لَنَجَحْتُ

"Çalışsaydın başarılı olurdu." Cümlesinde ders çalışma eylemi gerçekleşmediği için başarı da gerçekleşmemiştir.

2.1.1. Şart Edatı Lev'in Kullanım Şekilleri

Lev edatı, Arap dilinde ihtilaflara konu olan edatlardan biridir. Bu durum, edatın işlevinin ve anlamının inceliği, çeşitli üslup ve tarzlarda çok sayıda kullanım şeklinin bulunmasından kaynaklanmaktadır. لو edatının fonksiyonları ve anlam detayları bilinmediğinde, âyetlerin, hadislerin ve şiir metinlerinin çevirilerinde, hadis ve tefsir çalışmalarında açık hatalar yapılabilmektedir.

Lev edatının, kendisinden sonra gelen fiilin i'rabı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı ve i'rab açısından bir mahalli bulunmadığı belirtilmiştir.¹⁷⁴ Çeşitli

¹⁶⁹ Halil b. Ahmed, *Kitâbu'l-Ayn* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 107.

¹⁷⁰ İbrahim Mustafa, *Mu'cemu'l-vasîl* (Kahire: Dâru'd-Da've, 1960), 896.

¹⁷¹ İbn Mâlik, *Şerhu't-Teshîl*, 4/93.

¹⁷² İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, 1/276.

¹⁷³ Muhammed bin Mustafa el-Kucevi Şeyhzâde, *Şerhu Kavâ'id-i'l-râb*, thk. İsmail İsmail Merve (Beyrut: Dâru'l-Fikr el-Mu'âsıra, 1995), 135.

¹⁷⁴ Berakât, *en-Nahv'u-l-'Arabî*, 5/285.

kullanım alanlarına sahip olan lev edatının esas kullanımının şart anlamında olduğu vurgulanmıştır.¹⁷⁵

Lev şart edatı, Arapçada kendine has özellikleriyle öne çıkar ayrıca hem geçmiş hem de geleceğe yönelik anlamlar taşıyabilir. Lev edatı, geleceği ifade etmek amacıyla kullanıldığında, ardından gelen fiil ister geçmiş zaman (mazi) ister geniş zaman (muzari) olsun, bu fiilin manasını geleceğe taşır.¹⁷⁶

Örnek:

ولو تَلْتَقِي أَصْدَاؤُنَا بَعْدَ مَوْتِنَا وَمَنْ دُونَ رَمْسَيْنَا مِنَ الْأَرْضِ سَبَبٍ
لِظَلِّ صَدَى صَوْتِي وَإِنْ كُنْتُ رَمَةً لِصَوْتِ صَدَى لَيْلَى يَهْشُ وَيَطْرَبُ

*Ölümümüzden sonra, iki mezarımız arasındaki mesafeye rağmen seslerimiz buluştuğunda, bedenim çürümüş de olsa, Leyla'nın sesinin yankısıyla mutlu bir şekilde devam edecektir.*¹⁷⁷

Yukarıdaki örnekte lev şart edatının ardından gelen تَلْتَقِي fiili, muzari bir fiil olmasına binaen hal ve istikbal anlamına gelirken; lev edatı, bu fiilin zamanını sadece geleceğe çevirme fonksiyonunu üstlenmiştir.

Örnek:

وَلِيُخْشِ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ

*“Arkalarında bıraktıkları zayıf çocuklardan dolayı korku duyanlar, (vasiyetleri altında olanlar için de) içleri ürpertiyle titresin. Allah'tan sakınsınlar ve onlara doğru söz söylesinler.”*¹⁷⁸

Bu örnekte, lev şart edatının ardından gelen fiil mazi kipindedir. Lev şart edatı, bu mazi fiilin zamanını geleceğe yönelik olarak değiştirmiştir. Bu durumda, âyetin

¹⁷⁵ İbn Mâlik, *Şerhu'l-Kâfiye*, 3/1630.

¹⁷⁶ İbn Hişam, *Muğni'l-lebîb 'an kütübi'l-e'arîb*, 3/387.

¹⁷⁷ İbn Hişam, *Muğni'l-lebîb 'an kütübi'l-e'arîb*, 3/388.

¹⁷⁸ en-Nisa 4/9.

takdiri لَوْ يَتْرُكُونَ şeklinde olmalıdır; aksi halde, fiilin mazi haliyle düşünülmesi anlamı bozmaktadır.¹⁷⁹

Lev şart edatı, geçmiş zaman anlamında kullanıldığında, ardından gelen fiil ister mazi ister muzari olsun, bu fiilin anlamını geçmiş zamana çevirir. Lev edatı, geçmiş zaman için kullanıldığında genellikle mazi fiil ile birlikte gelir ve geçmişte gerçekleşmemiş bir şartı ifade eder. Bu kullanım, edatın geçmişteki olayları veya durumları ifade etme yeteneğini gösterir. Lev şart edatının bu işlevi, nahiv ilmi içerisinde önemli bir yer tutar ve geçmişte gerçekleşmeyen olayların anlatımında kullanılır. Bu yönüyle, lev edatı Arapça dilbilgisine hem esneklik hem de derinlik sağlayarak, geçmiş ve geleceğe yönelik şart cümlelerinde kullanılabilir.¹⁸⁰

Örnek:

لَوْ جَاءَ زَيْدٌ لَأَكْرَمْتُهُ

“Zeyd gelmiş olsaydı ona ikramda bulunurdum.”

Bu cümlede, لَوْ جَاءَ şart fiili mazi olarak kullanılmıştır ve şart cümlesi geçmiş zamanı ifade etmiştir.

Örnek:

لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ

“Eğer o, birçok işlerde size uymuş olsaydı şüphesiz kötü duruma düşerdiniz;”¹⁸¹

Bu âyette geçen لَوْ يُطِيعُكُمْ şart fiili müzari (geniş zaman) formunda kullanılmıştır. Ancak, cümlenin anlamı geçmiş zamanı ifade etmektedir. Bu durum, Arap dilinde lev edatının hem geçmiş hem de geniş zaman fiilleriyle kullanılabilmesine rağmen, cümlenin genel bağlamının geçmiş zamana işaret etmesiyle açıklanabilir. Böylece, lev edatı şart cümlesinin zamanını maziye çevirir ve bu durumda, geniş zaman fiili geçmiş bir durumu ifade eder.

¹⁷⁹ Abbas Hasan, *en-Nahvü 'l-Vâfi*, 4/496.

¹⁸⁰ el-Ğalâyînî, *Câmi 'u'd-Durûsi 'l-'Arabiyye Câmi 'u'd-durûsi 'l-'Arabiyye*, 3/194.

¹⁸¹ el-Hucurat 49/7

Lev şart edatının zamana yönelik iki farklı işlevi vardır; bu edat, şart fiilini hem geleceğe hem de geçmişe taşıyabilir. Bu çift yönlü zaman işlevi, lev edatının esnek kullanımını ve dilin zenginliğini gösterir.

Lev şart edatının geleceğe yönelik kullanımı, cezm eden şart edatlarının şart cümleleriyle aynı kategoride yer alır. Her iki edat türü de, gelecekte gerçekleşme ihtimali bulunan bir durum veya koşulu ifade eder. Lev şart edatı, bu anlamda cezm eden şart edatlarıyla benzer şekilde kullanılır. Ancak, Lev edatının geçmiş zamana yönelik kullanımı, cezm eden şart edatlarının cümlelerinden farklılık gösterir ve “*şart, gelecek zamanda olur*”¹⁸² genel kuralından ayrılır. Lev edatı, gerçekleşmemiş veya farklı sonuçlanmış bir olayı dile getirir, böylece dilin zamansal esnekliğini ve anlam derinliğini ortaya koyar.

Bu özellik, lev edatının hem geçmiş hem de geniş zaman fiilleriyle kullanılabilmesine ve şart cümlesinin zamanını bağlama göre değiştirebilmesine dayanır. Bu bağlamda, lev edatı, geniş zaman fiiliyle kullanıldığında gelecekteki bir durumu ifade ederken, geçmiş zaman fiiliyle kullanıldığında geçmişte gerçekleşmemiş bir durumu veya koşulu anlatır.¹⁸³

لَا/İn edatının cezm eden şart edatlarının “*anası*” olarak değerlendirildiği gibi, lev edatının da cezm etmeyen şart edatlarının “*anası*” olarak kabul edildiği belirtilmiştir.¹⁸⁴

Arapça dilbilgisinde lev şart edatının farklı kullanım şekilleri mevcuttur.

Nahiv âlimleri Arap dilindeki lev edatının kullanımlarını şu şekilde tasnif etmişlerdir:

- 1- Lev-i Şartiyye-i İmtinaiyye
- 2- Lev-i Şartiyye-i Gayr- i İmtinaiyye
- 3- Lev-i Masdariyye
- 4- Lev-i Temennî
- 5- Lev-i Vasliyye

¹⁸² Hasan, *en-Nahvu 'l-vâfi*, 4/491.

¹⁸³ Ebû Hayyan el-Endülüsî, *İrtişâfu 'd-darb min lisâni 'l- 'Arab*, 162.

¹⁸⁴ Ebu'l-Velîd Zeynuddîn Hâlid b. Abdillâh b. Ebî Bekr el-Vakḳād el-Ezherî, *Şerhu 't-Taṣrîḥ ale 't-Tavzîḥ* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2000), 1/254.

2.1.1.1. Lev-i Şartıyye-i İmtinaiyye

Lev-i şartıyye-i imtinaiyye, cümle içinde şart anlamı taşıyan ve aynı zamanda olumsuzluk durumunu ifade eden bir harftir. Yani bu edat, belirli bir şartın yerine getirilmemesi durumunda ortaya çıkan olumsuzluğu temsil eder. Ayrıca, şartın gerçekleşmemesi durumunda, cevap cümlesinde belirtilen eylemin de gerçekleşmeyeceğini ifade eder. Bu bağlamda, Lev-i şartıyye-i imtinaiyye, dilbilgisel yapıda hem koşulu hem de bu koşulun gerçekleşmemesi durumunda meydana gelen sonucu vurgulayarak, anlam ilişkilerini etkili bir şekilde düzenler. Bu edat, belirli bir şartın yerine getirilmemesi durumunda ortaya çıkan olumsuzluğu temsil ederken, aynı zamanda şartın gerçekleşmemesi halinde cevap cümlesindeki eylemin de meydana gelmeyeceğini ifade eder. Lev-i şartıyye-i imtinaiyye'nin bu çok yönlü kullanımı, dilin zamansal ve anlamsal derinliğini zenginleştirir, böylece Arapçanın ifade kabiliyetini genişletir.¹⁸⁵

Örnek:

لَوْ زُرْتَنِي لَأَكْرَمْتُكَ

“Beni ziyaret etmiş olsaydın sana ikram ederdim” cümlesini verebiliriz. İkram etme eylemi, geçmişte gerçekleşmemiş olan ziyaret eylemiyle doğrudan ilişkilidir. Ziyaret eylemi vuku bulmadığı için, ikram etme eylemi de gerçekleşmemiştir.

İbn Malik (ö. 672/1274) “*لو kendisinden sonra gelen eylemin imkânsızlığını gerektirerek cevap olarak gelen fiili bu duruma uymaya mecbur kılan bir edattır*” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.¹⁸⁶ İbn Malik'in açıklamasından bu edatın şartıyye-i imtinaiyye bildirdiği anlaşılmaktadır.

Şart üslubu ve şart edatları hakkındaki çalışmaları incelediğimizde, Nahiv kitaplarında Ebû Hayyân (ö. 745/1344) el-Endelüsî'nin *İrtişâfü'd-darab min lisâni'l-'Arab* adlı eserinde Lev-i imtinaiyyeyi doğrudan şart edatları arasında belirtmediği fakat bu edatı, bir olayın diğerine bağlı olarak gerçekleştiğini ifade eden edatlar bağlamında değerlendirdiği gözlemlenmektedir.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Abbas Hasan, *en-Nahvu'l-Vâfi*, 4/492.

¹⁸⁶ Ebû Muhammed (Ebû Alî) Bedrüddîn Hasen b. Kâsım b. Abdillâh b. Alî el-Murâdî, *el-Cene'd-dânî fi hırûfî'l-me'ânî* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1992), 46.

¹⁸⁷ Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî. *İrtişâfu'd-Darbi Min Lisâni'l-'Arab* (Kahire: Mektebetul Hanci, 1998), 1/1894.

Nahiv âlimlerinin ifadelerinden لو'in hem şartiye hem de imtinaiyye anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır. لو edatı şart fiilinin başında kullanıldığında şartın gerçekleşmemesi nedeniyle cevabının da gerçekleşmemesini gerektirmektedir. Bu nedenle لو edatına imtinaiyye adı verilmiştir.

Mazi fiilde şart olarak gelen lev-i imtinaiyyenin hükümleri şöyledir:

- a) لو şart manasını içeren bir harftir. Şartın imkânsız olmasından dolayı cevabın da imkânsızlığını ifade eder. Bundan dolayı lev-i imtinaiyye olarak isimlendirilmiştir. (حرف امتناع لا متناع) İrab olarak amel etmez. Mazide ta'lik (bir şeyin bir şeye bağlı olarak gerçekleşmesini) ifade eder.

Örnek:

لو اجتهدت لنجحت

“Eğer çalışsaydın mutlaka başarılı olurdun.” Yani çalışmadığın için başarılı da olmadın anlamındadır.

Müberred, (ö. 286/900) “Cümlede لو değil de sadece لو edatı kullanılırsa kendisinden sonraki olayın gerçekleşmesi için kendisinden önceki olayın gerçekleşmesi gerekir.”¹⁸⁸ Şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.

Radiyuddin İstirbâzî (ö. 688/1289) “لو'den sonra gelen cevap cümlesinin gerçekleşmemesi için şart edatından sonra gelen şart fiilinin de gerçekleşmemesi gerekir” demiştir. Çünkü ilki sebep, ikincisi ise müsebbebtir. Müsebbep ise sebepten daha genel olur.¹⁸⁹ İbn Malik, (ö. 672/1274) “لو şart harfi olup kendisinden sonra gelen şart fiiline bağlı olarak ondan sonra gelen cevap fiilinin imtinainın lüzumunu ifade eder” demektedir.¹⁹⁰

Sibeveyh (ö. 180/796) ise bu edatla ilgili olarak şöyle bir açıklamada bulunmuştur: “لو şartın gerçekleşmesine bağlı olarak cevabın da gerçekleşeceği eylem için kullanılan bir harftir.”¹⁹¹ Bu örneğe Enbiya Sûresi'ndeki şu âyette rastlamak mümkündür:

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا

¹⁸⁸ el-Muberred, *el-Muktedab*, 3/76.

¹⁸⁹ Necmü'l-eimme Radiyyüddin Muhammed b. el-Hasen el-Esterâbâdî el-Garavî es-Semnâkî, *Şerhu kâfiyeti İbni'l-Hâcib* (Dâr'ul-li't-tibâeti ve neşr, 1993), 2/363.

¹⁹⁰ İbni Mâlik, *Şerhu Teshîl*, 4/93.

¹⁹¹ Sibeveyh, *el-Kitâb*, 4/224.

“Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka tanrılar bulunsaydı kesinlikle yerin göğün düzeni bozulurdu.”¹⁹² Göklerde ve yerde Allah’tan başka ilahlar bulunmadığından dolayı, yerin ve göğün düzeni de bozulmamıştır.

Şu örnekte ise:

لَوْ قَامَ زَيْدٌ لَقَامَ عَمْرُو

“Zeyd kalksaydı Amr da kalkardı.” Amr’ın kalkma eyleminin gerçekleşebilmesi için Zeyd’in kalkmış olması gerekirdi. Zeyd kalkmadığı için Amr da kalkmamıştır.

Başka bir âyet-i kerime örneğinde ise:

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً

“Rabbin dileyseydi insanları tek bir ümmet kıları.”¹⁹³

Bu âyette de görüldüğü gibi şart cümlesinde bildirilen durum gerçekleşmediği için cevap cümlesi de gerçekleşmemiştir.¹⁹⁴

b) לו edatı şart bağı kurarak¹⁹⁵ şart ve cevap cümleleri arasında zorunlu bir ilişki meydana getirir.¹⁹⁶ Yani לו edatı mazi fiilin başına gelir ve öncesinde gerçekleşmeyen şart fiilinin cevabındaki eylemin de gerçekleşmeyeceğini bildirir. Bu duruma aşağıdaki âyeti örnek olarak verebiliriz:

لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْنَاهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

“Biz bu Kur’an’ı herhangi bir dağın üzerine indirmiş olsaydık, onun Allah korkusundan titremiş ve paramparça olmuş olduğunu görürdün. İşte bu misalleri insanlar düşünsünler diye veriyoruz.”¹⁹⁷

Âyette görüldüğü gibi lev edatı mazi fiilin başına gelerek imkânsızlık ifade etmiştir.¹⁹⁸

¹⁹² el-Enbiya 21/22.

¹⁹³ Hûd 11/118.

¹⁹⁴ Antâkî, *el-Minhâc*, 314.

¹⁹⁵ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebib*, 3/367.

¹⁹⁶ el-Murâdi, *el-Cene'd-dâni fî hurûfi'l-me'âni*, 274.

¹⁹⁷ el-Haşr 59/21

¹⁹⁸ Mesut Muhammed Ziyad, *el-Mustaksâ fî meâni'l-edevât en-nahviyye ve i'râbihâ* (Kahire: es-Sahve, 2009), 232.

İbni Hişam'a (ö. 761/1360) göre, “cevap fiilinin gerçekleşmemesi, şart fiilinin gerçekleşmemesine bağlıdır.”¹⁹⁹

c) لو iki müsbete (olumluya) dâhil olduğunda menfi (olumsuz), iki menfiye dâhil olduğunda müspet olur.

İki müspete dâhil olduğunda menfi olmasına örnek:

لو جِئْتَنِي لِأَكْرِمُكَ

“Bana gelmiş olsaydın sana ikram ederdim.” Bu cümlede gelme ve ikram etme eyleminin ikisi de olumlu ve müspet olarak gelmiştir. Bu nedenle sonuç menfi olmuştur. Yani “Sen gelmediğin için ben de sana ikram etmedim” demektir.

İki menfiye örnek olarak da şu cümleyi verebiliriz:

لو لَمْ تَطْلُبْ دَيْنًا مَا طَلَبَ مِنْكَ أَحَدٌ دَيْنًا

“Kimseden borç istemeseydin kimse senden borç talep etmezdi.” Burada ikisi de menfidir. Yani “sen borç istediğin için onlar da senden borç istedi” denilmektedir.

2.1.1.2. Lev-i Şartıyye-i Gayrı İmtinaiyye

Şartın yerine getirilmesinin bir tek nedene bağlanmadığı durumlarda لو'e şartıyye imtinaiyye denilmez. Çünkü böyle durumlarda şart cümlesinin olumsuz olması cevap cümlesinin de zorunlu bir şekilde olumsuz olma durumunu gerektirmez. Söylenen şartın dışında cevabı gerçekleştirmek için farklı sebepler de olabilir. Örnek:

لو نَامَ لَأَنْتَقِصَ وَضُوؤُهُ

“Şayet uyusaydı abdesti bozulurdu.”

Bu cümlede uyumanın haricinde abdesti bozan farklı nedenler de olabileceği için yalnızca uyumak, abdestin bozulmasının sebebi değildir.²⁰⁰

Bazı durumlarda لو edatı önüne geldiği şart fiilini gelecek zamana özgü kılar. Bu durumda Lev-i Şartıyye Gayrı İmtinaiyye إن şartıyye manasında kullanılır ve

¹⁹⁹ Muhammed Abdulhâlik Udeyme, *Dirâsât uslûbi'l-Kur'âni'l-kerîm* (Câmiatü'l-Ezher, Kâhire: Dâru'l- Hadis), 2/643.

²⁰⁰ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb an kütübi'l-e'ârîb*, 287.

“şayet, eğer, ...se, ...sa, ... ise “anlamlarına gelir.²⁰¹ Ayrıca gelecekte gerçekleşecek bir olayı ifade eder ve şart bildirir. Bu kullanımda, لو edatı gelecek zamanı bildiren müzari veya mazi bir fiilin önüne gelir ve anlamı geleceğe taşır. Ancak başına geldiği fiilde irab yönüyle (mansub-meczum) herhangi bir değişikliğe neden olmaz. Bu durumu, şu iki örnekte açıkça görebiliriz:

Örnek:

لَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ

“Eğer Allah, insanları zulümleri sebebiyle hesaba çekecek olsaydı, yeryüzünde tek bir canlı bırakmazdı.”²⁰²

Örnek:

لَوْ كَانَ لَابْنِ آدَمَ وَادِيَانِ مِنْ مَالٍ لَابْتَغَى وَادِيَا ثَالِثًا

“İnsanoğlunun iki vadi malı olsa üçüncü bir vadinin kendisinin olmasını ister.”²⁰³

Görüldüğü gibi لو edatı bu âyet ve hadiste geleceğe yönelik şart manasında kullanılmıştır. Bu duruma Kays b. Mülevveh’in şu beyiti de misal olarak verilebilir:

وَلَوْ تَلَقَّيْ أَصْدَاؤُنَا بَعْدَ مَوْتِنَا لَطَلَّ صَدَى صَوْتِي وَإِنْ كُنْتُ رَمَّةً

“Öldükten sonra nidalarımız buluşacak olursa, kemiklerim çürüse bile sesimin yankısı devam edecektir.”²⁰⁴

لو edatı bazı durumlarda ise önüne geldiği mazi fiili aşağıdaki âyet örneklerinde olduğu gibi istikbale taşır:

Örnek:

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

“Kendileri, geriye zayıf çocuklar bıraktıkları takdirde, onlar hakkında endişeye kapılanlar, (yetimler hakkında da) ürperip korksunlar. Allah’a karşı gelmekten sakınsınlar ve doğru söz söylesinler.”²⁰⁵

²⁰¹ İbn Ya’îş, Şerhu’l-Mufaşşal, 5/105.

²⁰² en-Nahl 16/61.

²⁰³ Müslim, “Zekât”, 116.

²⁰⁴ İbn Hişâm, Muğni’l-lebib, 261; Nureddin Ali b. Muhammed Uşmûni, Şerhu’l-Uşmûni alâ Elfiyyeti İbn Mâlik, 4/37.

Örnek:

وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ

“Doğru söylemiş olsak da sen bize inanmazsın” dediler.²⁰⁶ Bu âyet-i kerimede de لو edatı aynı şekilde mazi bir fiilin başına geldiği halde manayı geleceğe taşımıştır. Normal koşullarda mazide şart bildiren لو edatı, yukarıda örneği verilen iki âyette اِنْ edatı gibi gelecek zamanı ifade etmiştir.

لو ile اِنْ edatları arasında her ne kadar birtakım benzerlikler olsa da, bu edatlar arasında bazı farklılıklar da mevcuttur. Bu farklılıkları maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

a) اِنْ ve لو şart edatlarından sonra gelen mazi veya müzari fiilleri لو şart edatı anlam olarak maziye taşırken, اِنْ şart edatı, bu fiileri anlam olarak istikbale taşır. Bu konuyu aşağıda vereceğimiz örneklerle şu şekilde açıklayabiliriz:

لو Şart Edatı:

Lafza örnek:

لو قامَ أحمدُ لقامَ محمدُ

“Ahmet kalksaydı, Muhammed de kalkardı.”

Manaya örnek:

لو يقومُ أحمدُ ليقومَ محمدُ

“Ahmet kalksaydı, Muhammed de kalkardı.”

اِنْ Şart Edatı:

Manaya örnek:

قُلْ إِنِّي أَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

²⁰⁵ en-Nisa 4/9.

²⁰⁶ Yûsuf 12/17.

“De ki: “Ben Rabbime isyan edersem gerçekten büyük günün (âhiret) azabına uğrayacağımdan korkarım.”²⁰⁷

Âyeti kerimede اِنْ /in şart edatından sonra gelen عَصَيْتُ şart fiili mazi siygasında gelmiştir. Fakat anlamı geleceğe taşımıştır.

Lafza örnek:

قُلْ اِنْ تَخْشَوْنَ مَا فِي صُورِكُمْ اَوْ تُبْذَوْنَ يَعْزُمُ اللّٰهُ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ

“De ki: “İçinizdekileri gizleseniz de açığa vursanız da Allah onu bilir; göklerde olanları da yerde olanları da bilir. Allah her şeye kadirdir.”²⁰⁸

b) اِنْ edatının cevap fiili olumsuz veya olumlu mazi bir fiil olabilirken, اِنْ edatının cevabı isim veya fiil cümlesi şeklinde gelebilir.

Örnek:

لَوْ كَانَ فِيْهِمَا اِلٰهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا

“Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka tanrılar bulunsaydı kesinlikle yerin göğün düzeni bozulurdu.”²⁰⁹

Âyetindeki اِنْ edatının cevabı olan لَفَسَدَتَا fiili mazi olarak kullanılmıştır.

Örnek:

وَ اِنْ يُرِيْدُوْا اَنْ يَّخْذُوْكَ فَاِنَّ حَسْبَكَ اللّٰهُ

“Seni oyuna getirmeye kalkışarlarsa kuşkusuz Allah sana yeter.”²¹⁰

Bu âyeti kerimede ise اِنْ edatının cevabı اِنْ edatının cevabıdır.

c) اِنْ edatıyla kurulan cümlelerde cevap cümlesinin başında ل (lâm) harfi bulunmamaktadır. Bununla birlikte, اِنْ edatıyla kurulan olumlu cümlelerde genellikle cevap cümlesinin başında ل harfi yer almaktadır. Ancak, cevap cümlesi olumsuz olduğunda genellikle ل harfi kullanılmamaktadır.

Örnek:

وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ

²⁰⁷ el-En’am 6/15.

²⁰⁸ Âl-i İmrân 3/29.

²⁰⁹ el-Enbiya 21/22.

²¹⁰ el-Enfâl 8/62.

“Allah dileseydi onların işitme ve görmelerini büsbütün giderirdi.”²¹¹

Lev edatının cevabı لَذَهَبَ olumlu bir fiil olduğundan dolayı başına lam harfi bitişerek gelmiştir.

وَأِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

“Allah’ın nimetini saymaya kalksanız başa çıkamazsınız. Allah gerçekten bağışlayıcıdır, merhametlidir.”²¹²

Bu âyette ise اِنْ şart edatının cevabı olarak gelen لَا تُحْصُوهَا fiili başına lam harfi almamıştır.

d) اِنْ cezm etmeyen bir şart edatı iken, اِنْ cezm eden bir şart edatıdır.

وَأِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ

“Allah sana bir zarar verecek olursa, onu O’ndan başka giderecek yoktur.”²¹³

يَمْسَسْكَ şart fiili اِنْ edatıyla cezm olmuştur.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ

“Eğer Allah insanları haksızlıkları yüzünden hemen cezalandıracak olsaydı yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı.”²¹⁴

يُؤَاخِذُ şart fiilinin başında cezm etmeyen لَوْ edatı bulunduğundan dolayı fiil meczum olmamıştır.

e) اِنْ edatı gerçekleşme ihtimali zayıf olan veya gerçekleşme imkânı bulunmayan durumlarda kullanılırken, لَوْ edatı gerçekleşme ihtimali yüksek olan cümlelerde kullanılır.

Örnek:

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا

“Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka tanrılar bulunsaydı kesinlikle yerin göğün düzeni bozulurdu.”²¹⁵

Örnek:

²¹¹ el-Bakara 2/20.

²¹² en-Nahl 16/18.

²¹³ Yunus 10/107.

²¹⁴ en-Nahl 16/61.

²¹⁵ el-Enbiya 21/22.

إِنْ تَجْتَنَّبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ

“Eğer size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız sizin küçük günahlarınızı örteriz”²¹⁶

إِنْ edatının sonrasında gelen ve şart bildiren cümlelerin kesinlik ifade etmediği ve vuku bulmasının bazı durumlarda muhtemel, bazı durumlarda ise mümkün olmadığını yukarıdaki âyet örneğinde görmek mümkündür.²¹⁷

Yukarıda sıraladığımız özelliklerden de anlaşılacağı üzere bu iki şart edatı her ne kadar kullanıldıkları cümlelerde şart görevi yapıyor olsalar da bu edatlar arasında gerek anlam gerekse dilbilgisi açısından birtakım farklılıklar bulunmaktadır.

Arap edebiyatının bazı şiirlerinde لَوْ edatının cezm ettiği görülmektedir. Fakat bu gibi kullanımlar yok denecek kadar azdır. Şairin aşağıdaki beyitinde ifade ettiği gibi;

لَوْ بَشَأَ طَارَ بِهَا دَوْمِيْعَةٌ لَأَجَقَ الْأَطَالِ نَهْدُ دَوِّ خَصَلٍ

“Şayet kurtulmayı dileyseydi, çevik atı onu uçururdu, (fakat o ölmeyi tercih etti) Atı güçlü, kuvvetli, yelesi güzel ve gürdü.”²¹⁸ (Yani onu ölümden kurtarabilirdi ama o savaşp ölmeyi tercih etti). Bu örnekte لَوْ edatı, eğer isteseydi çevik atın onu uçurabileceğini ifade eder. Bu durumda لَوْ bir şartı temsil eder ve olası bir olayın gerçekleşmesine işaret eder. Buradaki kullanımda لَوْ edatı hem cezm etmiş hem de إِنْ anlamında kullanılmıştır.²¹⁹

2.1.1.3. Lev-i Masdariyye

Lev edatı إِنْ gibi mastar harfi olarak kullanılabilir.²²⁰

Arap Dilinde kullanılan masdar edatları şunlardır:

إِنْ، لَوْ، مَا إِنْ، كَيْ²²¹

²¹⁶ en-Nisa 4/31.

²¹⁷ Ali Tefvik Ahmed, Yusuf Cemil ez-Za'bi, *el-Mu'cemu'l Vafi fi Edevati'n-Nahvi* (Ürdün: Daru'l-Emel, 1992), 102.

²¹⁸ Bu beyit, *Haşiyetü'l-Eşmûnî ve Muğni'l-Lebîb* şevahidindendir. Bkz. el-Eşmûnî, *Menhecu's-salik ila Elfıyyeti'bni Malik*, 4/14; İbn Hişam, *Muğni'l-lebîb*, 1/271.

²¹⁹ İbnü's-Şecerî, Ebü's-Saâdât Ziyâüddîn Hibetullah b. Alî b. Muhammed b. Hazma el-Hâşimî el-Alevî el-Hasenî el-Bağdâdî, *El-emâlî eş-şeceriyye* (Kahire: Mektebetü'l Hanci, 1992), 2/220.

²²⁰ İbn Hişam, *Muğni'l-lebîb*, 1/281.

²²¹ el-Ğalâyînî, *Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*, 626; Antâki, *el-Minhâc*, 198, 203, 292, 316, 324.

Bu edatlardan ما، لو، أن ve fiillerin başına gelerek fiile masdar manası verirken enne أن isim cümlesinin önüne gelir ve cümleye masdar anlamı kazandırır.

Bu masdar edatlarının kullanımıyla ilgili olarak aşağıdaki âyetleri örnek verebiliriz:

أن masdar edatı örneği:

هَلْ تَتَّقُمُونَ مِنَّا إِلَّا أَنْ أَمَّا بِاللَّهِ

“Biz yalnız Allah’a, bize indirilene ve daha önce indirilene iman ettiğimiz için mi bizden hoşlanmıyorsunuz?”²²²

أن masdar edatı örneği:

وَأَعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ

“Biliniz ki O’na kavuşacaksınız.”²²³

ما masdar edatı örneği:

أَنَّ الَّذِينَ يَصْلُونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ

“Kuşkusuz, Allah yolundan sapanlara, hesap verme gününü unutmaları yüzünden çok ağır bir azap vardır.”²²⁴

لو masdar edatı örneği:

رُبَّمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ

“Zaman olacak, inkâr edenler, “Keşke müslüman olsaydık!” diye hayıflanacaklar.”²²⁵

كي masdar edatı örneği:

كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنكُم

“(Servet) içinizden sadece zenginler arasında dönüp dolaşan bir şey olmasın diye”²²⁶

Lev edatının masdar harfi olarak kullanılmasının belirli şekilleri vardır:

²²² el-Maide 5/59.

²²³ el-Bakara 2/223.

²²⁴ es-Sa’d 38/26.

²²⁵ el-Hicr 15/2.

²²⁶ el-Haşr 59/7.

- a) edatı masdar olarak kullanıldığında kendinden sonra gelen fiilin irabı üzerinde herhangi bir etkisi yoktur. Yani kendisinden sonra gelen fiili nasb etmez.²²⁷

Örnek olarak şu beyit verilebilir:

رُبَّمَا فَاتَ قَوْمٌ جُلَّ أَمْرِهِمْ مِنَ التَّائِي وَكَانَ الْحَزْمُ لَوْ عَجَلُوا

“Sanırım Kavim ağır (yavaş) davrandıkları için önemli işleri kaçırdılar. Eğer acele etselerdi, işlerini daha iyi halledebilirlerdi.”²²⁸

- b) edatı masdar olarak kullanıldığında, genellikle وَدَّ – يود (vedde yeveddü) gibi temenni fiillerinden sonra gelir. Bu temenni fiili, mazi veya muzari bir fiil olabilir; ancak emir fiili olarak kullanılmaz.²²⁹

Mazi fiile örnek:

وَدِدْتُ لَوْ رَأَيْتُكَ فِي الْمَسْجِدِ

“Seni mescitte görmeyi isterim.”

Müzari fiile örnek:

أَوْدُ لَوْ أَذْهَبَ مَعَكَ إِلَى الْعُمْرَةِ

“Seninle birlikte umreye gitmeyi arzu ediyorum.”

و edatının temenni fiillerinden sonra gelerek, masdar anlamında kullanıldığına dair âyet örnekleri bulunmaktadır.

Örnek:

يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ

“Onlardan her biri, bin yıl yaşatılsın ister.”²³⁰

Âyetinde يَوَدُّ التَّعْمِيرِ yeveddü/tamira anlamında, yani uzun ömürlü olmayı istemek manasında kullanılmıştır.

Örnek:

²²⁷ Murâdî, *el-Cene'd-dânî*, 287; İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, 1/281.

²²⁸ İbn Mâlik, *Şerhu't-Teshîl*, 1/228.

²²⁹ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, 1/281.

²³⁰ el-Bakara, 2/96.

يَوْمَ الْمُجْرِمِ لَوْ يَفْقَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بَنِيَّةً وَصَاحِبَةً وَآخِيَةً وَفَصِيلَةً الَّتِي تُؤَيِّدُ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ

“Günahkâr kişi, o günün azabı karşısında ister ki oğullarını, karısını, kardeşini, kendisini koruyup barındıran bütün ailesini ve yeryüzünde kim varsa herkesi fidye olarak versin de kendisini kurtarsın!”²³¹

c) edatı, masdar anlamında kullanıldığında, fiilin anlamını gelecek zamana taşıyan bir yapıya sahiptir. Lev-i masdariyyenin cevap cümlesi bulunmaz.²³²

Kur’ân-ı Kerim’de bunun birçok örneği vardır. Konuyla ilgili birkaç âyet örneği verilebilir:

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ

“Ehl-i kitap’tan bir kısmı istediler ki sizi saptırsınlar. Oysa onlar ancak kendilerini saptırıyorlar da farkına varmıyorlar.”²³³

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّوكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَّارًا

“Ehl-i kitap’tan çoğu, hakikat kendilerine apaçık belli olduktan sonra, sırf içlerindeki haset duygusundan ötürü, sizi imanınızdan vazgeçirip küfre döndürmek istediler.”²³⁴

Yukarıdaki âyet-i kerimenin takdiri şu şekildedir:

وَدُّوا رُدَّكُمْ كَفَّارًا لَوْ يَرُدُّوكُمْ كَفَّارًا لَسُرُّوا بِذَلِكَ

“Ehli kitap sizi kâfirler olarak döndürmek isterler şayet siz kâfirler olarak dönerseniz bundan dolayı da sevinirler demektir.”²³⁵

يَوْمِئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُوا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا

“Küfür yoluna sapıp peygamberi dinlemeyenler o gün, Allah’tan hiçbir haberi gizleyemez hale düşerek yerin altında kaybolmayı temenni ederler.”²³⁶

Arap şiirinden şu beyit de örnek olarak verilebilir:

وددتُ ودادةً لو أنَّ حظِّي من الخَلَانِ أنْ لا يصيرموني

²³¹ el- Meâric 70/11.

²³² İbn Mâlik, Şerhu ’l-Kâfiye, 1/302-304; İbn Hişâm, Muğni ’l-lebîb, 1/281.

²³³ Âl-i İmrân 3/69.

²³⁴ el-Bakara, 2/109.

²³⁵ Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî, Bahrü’l Muhît (Beyrut: Dâru’l Fikr, 2005), 2/430.

²³⁶ en-Nisâ 4/42.

“Sevgiyle isterdim ki, dostlarımdan nasibim, beni terk etmemeleridir.”²³⁷

2.1.1.4. Lev-i Temennî

Temenni kelimesi lügatte “dilemek, arzulamak, istemek, ummak”²³⁸ gibi manalara gelir. Terim anlamı ise “gerçekleşmesi imkânsız veya çok zor olmasından dolayı ümit edilemeyen şeyleri istemek”²³⁹ manasına gelmektedir. Arapçada kullanılan başlıca temenni edatları şunlardır:

ليت, لو, هل, لعل²⁴⁰

Bu edatlardan bazıları, gerçekleşmesi imkân dâhilinde olan şeyler için kullanılırken bazıları ise gerçekleşmesi imkânsız olan şeyler için kullanılırlar. Konuyla ilgili olarak aşağıdaki âyetler örnek verilebilir.

وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ ثَرَابًا

“İnkârcı, “Keşke toprak olsaydım!” der”²⁴¹ Âyet-i kerimede kâfir, gerçekleşmesi imkânsız bir temennide bulunmuş ve bu temenni için ليت edatı kullanılmıştır.

Örnek:

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“Kur’an okunduğu zaman onu dinleyin ve sessiz durun ki rahmete nâil olasınız.”²⁴²

Bu âyette gerçekleşmesi imkân dâhilinde olan teracci²⁴³ edatı لعل kullanılmıştır.

فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلْ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ

“Keşke bizim şefaathçilerimiz olsa da bize şefaath etseler veya (dünyaya) geri döndürülsek de yapmış olduğumuz amelleri başka türlü yapsak!”²⁴⁴

²³⁷ İbnü’l-Enbârî, *Şerhü’l-Mufaddaliyyât* (Beyrut: Câmiu’l-kütübü’l-İslâmiyye), t.s. 1/5.

²³⁸ İbrahim Enis, *el-Mu‘cemu’l-vasîf*, 927.

²³⁹ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, 15/294.

²⁴⁰ Bk. es-Sekkâkî, İbn Ya’kub Yusuf b. Ebi Bekr, *Miftâhu’l-‘ulûm* (Beyrut: Dâru’l-kütübü’l-‘ilmiyye, 1987), 305.

²⁴¹ en-Nebe’ 78/40.

²⁴² el-A’râf 7/204.

²⁴³ Celen, M. *Arapça’da Edatlar* (İstanbul: Saff yayıncılık, 1991), 243.

²⁴⁴ el-A’râf 7/53.

Buradaki âyet-i celilede geçen هل her ne kadar soru edatı olarak gelmiş olsa da temenni ifade eder. Âyetteki anlatımın daha etkileyici olması için kullanılmıştır.

لو edatı anlam bakımından temenni etmekte kullanılan²⁴⁵ ليت edatı gibidir.

Örnek:

لو تُبَادِلْنِي هَذِهِ الْمَحَبَّةَ

“*Keşke bu sevgiye karşılık versen*” bu örnekte لو leyte/ليت anlamında temenni için kullanılmıştır.

Örnek:

فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

“*Ah keşke bizim için bir dönüş daha olsa da müminlerden olsak!*”²⁴⁶

Aynı şekilde bu âyet-i kerimede de görüldüğü üzere gerçekleşmesi imkânsız olan bir durum için derin bir pişmanlık duyulmuştur.

Konuyla ilgili Kur`ân-ı Kerîm’de geçen âyet örnekleri verilebilir.

لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَّبِعُ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّأُوا مِنَّا

“*Ne olurdu, bize ikinci bir fırsat verilseydi de şimdi onlar bizden uzaklaştıkları gibi biz de onlardan uzaklaşsaydık!*”²⁴⁷

Bu âyette dünyadayken kötülerin peşinden gidenler, durumlarını düzeltmek için tekrar dünyaya döndürülmeyi arzu ederler fakat bu imkânsız bir istektir. Bu âyette لو temenni anlamındadır.

ليت لنا كرة فنتتبرأ منهم

“*Keşke bizim için bir kere daha fırsat verilseydi de onlardan uzak dursaydık*” denmiş gibidir.”²⁴⁸

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ

²⁴⁵ et-Teftazani, *Muhtasaru's-sa'd şerhu telhisi kitabi Miftahi'l-ulûm*, thk. Abdulhamid Hindavi (Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye, 2013), 194.

²⁴⁶ eş-Şuarâ 26/102.

²⁴⁷ el-Bakara, 2/167.

²⁴⁸ ez-Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî, *El Keşşâf* (Beyrut: Daru'l kütübi'l Arabi, 1987), 3/106.

“Keşke bu günahkârların, Rablerinin huzurunda başlarını öne eğerek şöyle yalvardıkları zaman hallerini bir görseydin: “Ey Rabb’imiz, gördük, işittik; bizi geri gönder ki, güzel davranışlarda bulunalım; tüm kalbimizle inanıyoruz!”²⁴⁹

Örnek:

قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ

“Lût, “Keşke benim size karşı koyacak bir gücüm olsaydı veya güçlü bir desteğe dayanabilseydim dedi.”²⁵⁰

Bu âyette Lut Peygamber, evine gelen misafirlerini, kötülük yapmak isteyen kavmine karşı korumak için bir temennide bulunmuştur.

أَوْ تَقُولُ حِينَ تَرَىٰ الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

“Ya da azabı gördüğünde, “Keşke bana bir fırsat daha tanınsa da iyilerden biri olsam!” der.”²⁵¹

Buradaki âyette de aynı şekilde iman etmeyen kişiler dünyaya yeniden gelerek iyilik yapmayı arzulamışlardır. Ancak bu temennilerinin gerçekleşmesi artık mümkün değildir.

2.1.1.5. Lev-i Vasliyye

و edatı bazı durumlarda lev-i vasliyye olur ve bu tür kullanımlarda vâv-ı haliyyeden sonra gelir. Mana olarak azlık (taklîl) için kullanılır. Bu durumda amel etmez ve cevap cümlesi de istemez. Öncesinde vav harfi geldiğinde و, vasl edatı olarak; anlamı pekiştirmek, güç bir işi başarmak ve bir şeyin azlığını dile getirmek için kullanılır. Cümleye “..da,..de,..sa,..se,..olsa,.. bile olsa” gibi manalar kazandırır.²⁵²

Örnek:

يُرِيدُونَ لِيُطْفَؤُا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

²⁴⁹ es-Secde 32/12.

²⁵⁰ Hud 11/80

²⁵¹ ez-Zümer 39/58.

²⁵² Zihni Efendi, Mehmed, *el-Muntehab ve'l-muktezab fi kıvâ'idî's-şarf ve'n-naḥv* (İstanbul: Marifet Yayınları, 2014), 359.

“Onlar, Allah’ın nûrunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Fakat Allah nûrunu mutlaka tamamlayacaktır; kâfirler hoşlanmasa da!”²⁵³

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ

“Onlardan seni dinleyenler de var. Ancak sağırlara duyurabilir misin? Üstelik akıllarını da kullanmıyorlarsa!”²⁵⁴

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ

“Ey iman edenler! Kendinizin, anne ve babanızın ve akrabalarınızın aleyhine bile olsa; tanıklık ettiğiniz kimseler, zengin de olsa, fakir de olsa, Allah için hakkaniyetli tanıklar olarak adaleti gerçek anlamıyla yerine getirin.”²⁵⁵

Efendimiz (s.a.v.)’in birçok hadis-i şeriflerinde de لُو edatının azlık (taklîl) manasında kullanıldığını görmekteyiz.

Efendimiz evlenecek bir sahabiye; أَوْلِمَّ و لُو بِشَاةٍ “Bir koyunla da olsa düğün yemeği yedir” demiştir.²⁵⁶

Diğer bir hadisinde ise şöyle buyurmuştur:

اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ

“Yarım hurmayla da olsa (sadaka vererek) cehennem ateşinden sakınınız.”²⁵⁷

Hurmanın yarısı yetersiz olduğu için sadaka olarak verilmez. Daha fazlasının verilmesi tercih edilir. Bu hadiste mü’minler, maddi durumlarına göre sadaka vermeye teşvik edilmiştir.

2.1.2. Lev ile İlgili Bazı Hususlar

لُو edatı cezm etmeyen şart edatları arasında en çok kullanılan ve birçok farklı işlevselliği bulunan bir edattır. Bu edatın diğer şart edatlarıyla, fiillerle, cezm edatları ile birlikte kullanılması gibi birçok özelliği vardır. لُو edatının cümleye kattığı anlamı tespit etmek için söz konusu edatı şu yönleriyle bilmek gerekir.

Birinci konu: Lev’in Klasik (Şart) Anlamıyla Kullanılması

²⁵³ es-Saf 61/8.

²⁵⁴ Yunus 10/42.

²⁵⁵ en-Nisâ 4/135.

²⁵⁶ İbn Mâce, “Nikâh”, 24; Tirmizî, “Nikâh”, 10.

²⁵⁷ Mehmet Emin Özavşar vd., *Hadislerle İslam* (Ankara: DİB Yayınları, 2014), 2/484.

İkinci konu: Lev Edatından Sonra Zamir Kullanılması

Üçüncü konu: Lev ve İz Edatlarının Birlikte Kullanımı

Dördüncü konu: Lev ve İn'in Karşılaştırılması

Beşinci konu: Lev'den Önce Fiilin, Sonrasında İsmin Kullanılması

Altıncı konu: Lev'den Sonra Enne'nin Kullanılması

Yedinci konu: Lev'in Arz ve Tahdid (Teşvik) Anlamında Kullanılması

Sekizinci konu: Lev'in Cevabının Geliş Şekilleri

Dokuzuncu konu: Lev'in Sonrasında Şâe Fiilinin Yer Alması

Onuncu konu: Lev Edatının, Cevab Fiilinin Şart Fiilinin Önüne Geçmesi

Onbirinci konu: Lev Edatının Kur'an-ı Kerim'de Kullanılış Şekilleri

2.1.2.1. Lev'in Klasik (Şart) Anlamıyla Kullanılması

Lev edatının kullanımı ve özellikleri üzerine yapılan açıklamalar, Lev edatının şart anlamında kullanıldığını ve Arapçada önemli bir fonksiyonu olduğunu öne çıkarmaktadır.²⁵⁸

لو genellikle ardından gelen olumlu ya da olumsuz şart cümlesinin imkânsızlığını belirten ve cezanın bu imkânsızlığa bağlı olmasını sağlayan bir edat olarak tanımlanır. Bir şeyin şarta bağlı olmasının anlamı, onun başka bir şeyin varlığına bağlı olması anlamındadır. Anlam verilirken “*olmuş olsa, olsa idi*” vb. şekillerde yorumlanır.²⁵⁹

لو جاءني أَكْرَمْتُه وَلَكِنَّهُ لَمْ يَجِ

“Şayet bana gelseydi ona ikram ederdim fakat o gelmedi.” Örneğinde olduğu gibi, şart cümlesindeki gelme eylemi gerçekleşmediği için ikram etme eylemi de gerçekleşmemiştir.

Cümlelerin irabı şu şekildedir:

لو Lev: Şart edatı: Cümleye “eğer” anlamını katar. Amel etmez. (İrab bakımından değişiklik yapmaz.)

²⁵⁸ İbn Mâlik, *Şerhul-Kâfiye*, 3/1630.

²⁵⁹ Akdağ, Hasan, *Arap Dilinde Edatlar*, 380.

جَاء (Câe): Fiil-i mazî (Geçmiş zaman fiili): “*Geldi*” anlamında. Mebni (مبني): Fetha üzere mebnidir.

نِي (Nî): Zamir (Mutasıl zamir, meful): “*Bana*” anlamında, جَاء fiilinin mefulüdür.

أَكْرَمْتُهُ (Ekramtuhu): Fiil-i mazî (Geçmiş zaman fiili): “*Ona ikram ettim*” anlamındadır.

Tâ-i mutahharrike (فاعل): “*Ben*” anlamında, faildir.

Hu (هُ): Mutasıl zamir olup, “*ona*” anlamında, mefuldür.

وَ (Vav): Atıf harfî: Cümleleri birbirine bağlar, “*ve*” anlamındadır.

لَكِنَّهُ (Lâkinnehû): Harf-i istidrak (İstidrak edatı): “*Fakat*” anlamındadır. Harf-i nasb (لكن): “*Lâkin*” edatı mürekkebi olup nasb eder.

Hû (هُ): Mutasıl zamir olup, “*o*” anlamında, lakinn’in ismidir.

لَمْ (Lem): Cezm edatı: Muzari fiili cezmi eder, olumsuzluk anlamı katar.

يَجِيْ (Yecî): Fiil-i muzari (Geniş zaman fiili): “*Gelmedi*” manasına gelir.

Meczum (مجزوم): Lem cezmi edatından dolayı cezmi edilmiştir.²⁶⁰

2.1.2.2. Lev Edatından Sonra Zamir Kullanılması

لو şart edatından hemen sonra bir zamir geldiği zaman, cümledeki konumuna göre zamir bazen לו edatının mübtedası, bazen de faili olur.

Örnek:

Lev şart edatından hemen sonra munfasıl bir zamir gelebilir. Bu durumda fiil mukadderdir. Yani takdir edilir.

لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَثُورًا قُلْ

“*Rabbimin rahmet hazinelerine eğer siz sahip olsaydınız, harcanır korkusuyla kısıtıkça kısırdınız. İnsanoğlu çok eli sıkıdır!*”²⁶¹

Bu âyette şart cümlesi açık bir fiil olarak değil zamir şeklinde gelmiştir. Fiil ise takdiridir. Yani âyeti kerimenin takdir edilmiş hali şu şekildedir.

²⁶⁰ Abdulhalim, Mahmud, *İrabu'l-Kur'ani'l-Kerim* (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998), 252.

²⁶¹ el- İsrâ 17/100.

قُلْ لَوْ تَمْلِكُونَ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ

Örnek:

لَوْ أَنْتَ مَعِيَ، لَشَعَرْتُ بِالْأَمَانِ

“Eğer sen benimle olsaydın, kendimi güvende hissederdim.”

لو şart edatından sonra "أنت" zamiri gelmiş ve cümlede mübtedâ olarak işlev görmüştür.

Örnek:

لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذَا لَا مُسَكِّنُكُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَنُورًا قُلْ

“Rabbimin rahmet hazinelerine eğer siz sahip olsaydınız, harcanır korkusuyla kısıtıkça kısırdınız. İnsanoğlu çok eli sıkıdır!”²⁶²

Âyetin irabı şöyledir:

لَوْ (Lev):Harf-i şart: Koşul belirten bir edattır ve cümleye “eğer” anlamı katar.

أَنْتُمْ (Entum):Zamir (Özne): Mübteda olarak kullanılır. Merfu (رفع) haldedir.

تَمْلِكُونَ (Temlikûne):Fiil (Muzari, Şart Fiili): Faillerinizin zamirine bağlı olarak merfu halde olup, fail “أَنْتُمْ” zamiridir. Anlamı “sahip olursunuz”.

خَزَائِنَ (Hazâine):Meful bih (Mansub): “Hazîneler” anlamında olup, “تَمْلِكُونَ” fiilinin nesnesidir.

رَحْمَةٍ (Rahmeti):İzafe mecrur: “Rahmet” kelimesi, “Rabbinin rahmetinin hazineleri” ifadesinde izafet yapısının ilk kelimesidir.

رَبِّي (Rabbî):İzafe mecrur: "Rabbimin" kelimesi izafet yapısının ikinci kelimesidir ve mecrur haldedir. Rahmeti kelimesine muzafun ileyh olarak gelir.

إِذَا (İzen):Cevap ve cezâ harfi: Cevap edatıdır ve “öyleyse” anlamı katar.

لَا مُسَكِّنُكُمْ (Le'emsaktum):Cevap fiili: Muzari fiil olup, “tutardınız” anlamına gelir.

Lam harfi bağlaç olarak kullanılmıştır ve şart cümlesine cevap olarak gelmiştir.²⁶³

²⁶² el- İsra 17/100.

²⁶³ Abdulhalim, Mahmud, *İrabu'l-Kur'ani'l-Kerim*, 261.

2.1.2.3. Lev ve İz Edatlarının Birlikte Kullanımı

İz (إِذْ) edatı, te'kid maksadıyla lev (لَوْ) şart fiilinden sonra gelebilir. Bu durumda, iz edatından sonra gelen fiil, ister mazi ister müzari olsun, cümleye gelecek zaman anlamı kazandırır.

Zemahşarî, (ö. 538/1144) el-Keşşâf kitabında aşağıdaki âyeti örnek vererek iz edatının gelecek zaman ifade ettiğini yazmıştır²⁶⁴

لَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا

*“Keşke zalimler -azapla yüz yüze geldiklerinde anlayacakları gibi- şimdi de bütün kuvvetin Allah’a ait olduğunu ve Allah’ın azabının çok şiddetli olduğunu anlasalardı.”*²⁶⁵

Benzer şekilde iz edatı bir olayın gelecekteki durumunu göstermek amacıyla da kullanılmıştır. Örnek:

وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبُ بَيِّنَاتِ رَبِّنَا وَنُكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

*“Onların ateşin karşısında durdurulup da “Ah, keşke dünyaya geri gönderilsek de bir daha rabbimizin âyetlerini yalan saymayıp inananlardan olsak” dediklerini bir görsen.”*²⁶⁶

وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْجَعُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ

*“Sen o zalimleri rablerinin huzurunda, tutuklanmış halde birbirlerine söz atarlarken bir görsen.”*²⁶⁷

وَلَوْ تَرَى إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَانْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ

*“O günahkârları rablerinin huzurunda başlarını önlerine eğmiş halde şöyle derlerken bir görsen: “Rabbimiz! Gördük ve işittik; bizi geri gönder de rızâna uygun işler yapalım, artık kesin olarak inandık!”*²⁶⁸

iz edatından sonra mazi fiil gelmesine örnek:

وَلَوْ تَرَى إِذْ فَرَغُوا فَلَا قُوَّةَ وَأُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ

²⁶⁴ ez-Zemahşerî, el-Keşşâf, 1/106.

²⁶⁵ el-Bakara 2/106.

²⁶⁶ el-En'âm 6/27.

²⁶⁷ es-Sebe' 34/31.

²⁶⁸ es-Secde 32/12.

“Korkuya ve telâşa kapıldıklarında onları bir görsen! Artık kaçış-kurtuluş yoktur, yakın bir yerden yakalanmışlardır.”²⁶⁹

إِذ edatından sonra Müzari fiilin gelmesine örnek:

وَلَوْ بَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ

“Keşke zalimler azapla yüz yüze geldiklerinde anlayacakları gibi şimdi de bütün kuvvetin Allah’a ait olduğunu ve Allah’ın azabının çok şiddetli olduğunu anlasalardı!”²⁷⁰

2.1.2.4. Lev ve İn’in Karşılaştırılması

لو edatı önüne geldiği şart fiilinin anlamını gelecek zamana taşıdığına in ile aynı görevi yapar. Bu durumda cümleye “-şayet, -ise, -eğer, -se, -sa,” gibi anlamlar verir.²⁷¹

İbn Ya’îş, (ö. 643/1245) el-Mufasssal²⁷² adlı kitabında bu konuyla ilgili aşağıdaki şu iki örneği vermiştir.

إِنْ تَضْرِبْنِي أَضْرِبَكَ

“Bana vurursan ben de sana vururum.”

لَوْ جَنَنْتَنِي لَأَكْرَمْتُكَ

“Bana gelmiş olsaydın sana ikram ederdim.”

إِنْ ve لَوْ bu iki cümlede şart edatı olarak kullanılmıştır.

Aşağıdaki her iki şart edatı ile kurulan cümle örneklerinde إِنْ ile لَوْ gelecek zamanı ifade etmiştir.

لَوْ تَكُونُ عِنْدَنَا لَأَكْرَمْنَاكَ

“Eğer yanımızda olsaydın sana ikram ederdik”

إِنْ تَكُنْ عِنْدَنَا أَكْرَمْنَاكَ

“Eğer yanımızda olsaydın sana ikram ederdik.”

²⁶⁹ es-Sebe’, 34/51.

²⁷⁰ el-Bakara, 2/165.

²⁷¹ İbn Ya’îş, Şerhu’l-Mufaşşal, 5/105.

²⁷² İbn Ya’îş, Şerhu’l-Mufasssal, 5/105.

Ayrıca إن edatı kendisinden sonra gelen şart fiili mazi yani geçmiş zamanlı olsa bile, eylemin gelecekte olmasını ifade eder.

إِنْ أَسْلَمَ يَسْلَمْ

“İman ederse kurtuluşa erer.” Bu örnekte olduğu gibi şart cümlesi mazi fiille geldiği halde şartın cevabı gelecek zamanı ifade etmiştir.

لو ise şimdiki ve geniş zaman ile gelir, fakat geçmiş zamanı ifade eder. Aşağıdaki âyet örneğinde olduğu gibi:

...لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ ...

“...Birçok durumda o sizin dediklerinizi yapsaydı işiniz kötüye giderdi...”²⁷³

İbn Ya’îş, (ö. 643/1245) el-Mufasssal adlı kitabında geçen açıklamasında لو ve إن arasında karşılaştırma yaparak şöyle demektedir:

“إن ve لو edatları ile kurulan şart cümlelerinde cevabın varlığı, birinci önermedeki şartın varlığına bağlıdır. Bu durumda, şartın gerçekleşmesi imkânsız olduğunda, cevabın gerçekleşmesi de imkânsız hale gelir.”²⁷⁴

Aşağıdaki âyette olduğu gibi;

لو Edatı örneği:

...لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ ...

“...Eğer o, birçok işlerde size uysaydı işiniz kötüye giderdi...”

لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ

“Eğer o, birçok işlerde size uysaydı.”

Bu cümle, şart cümlesi olarak birinci kısmı temsil etmektedir. Eğer bu şart gerçekleşmemiş olsaydı, ikinci kısmı temsil eden "لَعَنِتُّمْ" (sıkıntıya düşerdiniz) cevap cümlesi de vuku bulmazdı. Bir başka deyişle, size uymadığı için sıkıntıya düşmediniz; bu durum, cevap cümlesinin, şart cümlesine bağlı olarak gerçekleşmediğini gösterir.

إن Edatı örneği:

²⁷³ el-Hucurât, 49/7.

²⁷⁴ İbn Ya’îş, Şerhu’l-Mufasssal, 5/158.

وَلْيُخْشِ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافاً خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيداً

“Geriye eli ermez, gücü yetmez çocuklar bırakmış olmaları halinde onlar hakkında endişe duyacak olanların (başkalarının yetimleri için de) kalpleri sızlasın; Allah’tan sakınsınlar ve doğru söz söylesinler.”²⁷⁵

وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ

“Ama doğru söylemiş olsak da sen bize inanmazsın” dediler.”²⁷⁶

Tablo 2: Lev ve İn’in Zaman ve Şart Olarak Yaptığı Görevin Karşılaştırılması

Şart edatı	Şart fiili	Şartın cevabı
Lev (لو)	Müzari fiil gelirse maziye ifade eder.	Şart fiilinin gerçekleşmemesi ile cevap fiili de gerçekleşmez.
İn (إن)	Mazi gelirse gelecek zamanı ifade eder.	Şartın varlığıyla birlikte cevap gerçekleşebilir veya gerçekleşmeyebilir.

2.1.2.5. Lev’den Önce Fiilin, Sonrasında ise İsmin Kullanılması

Şart edatlarının temel özelliklerinden biri, bu edatlardan hemen sonra fiil cümlesinin gelmesidir. Bu nedenle, لو şart edatının yer aldığı cümlelerde, esas olanın fiil cümlesi biçiminde bulunmasıdır. Eğer لو şart edatından sonra açık bir fiil bulunmazsa, yani isim gelirse, burada fiil varsayılan bir şekilde mevcuttur. لو şart edatından sonra gelen isim, bu varsayılan fiilin hükmü altındadır. Varsayılan fiil, açık ismin ardından gelen bir fiil tarafından açıklanabilir veya bir isim cümle şeklinde olabilir.²⁷⁷

لَوْ جَاءَنِي زَيْدٌ لَأَكْرَمْتُهُ

“Şayet Zeyd bana gelseydi ona ikramda bulunurdum.”

Bu örnekte şart cümlesi fiil cümlesi olarak gelmiştir.

²⁷⁵ en-Nisa 4/9.

²⁷⁶ Yûsuf 12/17.

²⁷⁷ el-Müberra, el-Muktadab, 3/77.

لَوْ غَيْرُكَ قَالَهَا يَا أَحْمَدُ

“Ey Ahmed! Şayet bu sözü senden başkası söylemiş olsaydı.”

Bu örnekte ise şart cümlesi isim olarak gelmiştir. Böyle durumlarda fiil takdir edilir. Takdir edilen fiil ise açık isimden sonra gelen fiili açıklamaktadır. Bu durumda cümlenin takdiri şöyle olur.

لَوْ قَالَهَا غَيْرُكَ قَالَهَا يَا أَحْمَدُ

لو edatından sonra esas olan fiilin gelmesidir. Ancak bazı durumlarda isim de gelebilir. Böyle hallerde düşürülmüş bir fiilin öznesi olur. لو edatı öncesine bir fiil alarak gelir. Bu konuyla ilgili şu âyeti örnek olarak verebiliriz:

...فُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي...

“De ki: Rabbimin rahmet hazinelerine eğer siz sahip olsaydınız...”²⁷⁸ Âyette görüldüğü gibi لو den önce fiil, sonrasında ise isim gelmiştir.

Âyetin irabı şöyledir:

Kul (فُلْ): Emir fiil olup, “deki” anlamına gelir ve sükûn üzerine mebnî.

Lev (لَوْ): Şart edatı olup, “eğer” anlamına gelir ve amel etmez.

Entum (أَنْتُمْ): Zamir olup, “siz” anlamına gelir ve merfu.

Temlikûne (تَمْلِكُونَ): Fiil-i muzari olup, “sahip olursunuz” anlamına gelir ve merfu.

Hazâine (خَزَائِنَ): Me’ful bih olup, “hazineler” anlamına gelir ve mansub.

Rahmeti Rabbî (رَحْمَةِ رَبِّي): İzafe yapısında olup, “Rabbimin rahmeti” anlamına gelir ve mecrur.²⁷⁹

2.1.2.6. Lev’den Sonra Enne’nin Kullanılması

Lev’den sonra enne ve bağlı öğeleri gelebilir.²⁸⁰ Bu durumda enne ve öğeleri lev edatının şart cümlesini oluşturur.

²⁷⁸ el-İsrâ 17/100.

²⁷⁹ Abdulhalim, Mahmud, *İrabu’l-Kur’ani’l-Kerim*, 162.

²⁸⁰ İbn Mâlik, *Şerhul-kâfiyetiş-şâfiyye*, (nşr. Abdülmün‘im Ahmed Herîdî, I-V, Mekke:1982), 3/1635.

Örnek:

وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Sen yanlarına çıkıncaya kadar sabredip bekleselerdi elbette kendileri için daha iyi olacaktı. Yine de Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.”²⁸¹

Örnek:

وَلَوْ أَنَّ مَا أَسْعَى لِأَدْنَى مَعِيشَةٍ كَفَانِي وَلَمْ أَطْلُبْ قَلِيلٌ مِنَ الْمَالِ

“Benim çabalarım en düşük seviyedeki bir geçim için olsaydı, istemediğim halde az bir mal bana yeter, fazlasını istemezdim.”²⁸²

Lev şart edatından sonra gelen **أَنَّ** ve onunla bağlantılı öğelerin i'rabı konusunda nahivciler arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Başta Sîbeveyh (ö. 180/796)²⁸³ olmak üzere bazı nahiv bilginlerine göre **أَنَّ** ve bağlı öğelerinin **لَوْ** şart edatından sonra gelmesi durumunda, **لَوْ** şart edatı fiilî özelliklerini yitirmektedir. Bu bağlamda, **لَوْ** şart edatından sonra gelen **أَنَّ** ve bağlı öğeler mübtada konumunda olup ref durumundadır. Bu mübtedanın haberi ise gizlidir ve mahzuf olarak kabul edilir. Gizli haberin takdiri, ثَابِتٌ *sabitun* veya cümleinin bağlamına uygun benzer bir kelimedir.

Örnek:

لَوْ أَنَّ التَّاجِرَ أَمِينٌ لَرَأَيْتُ تِجَارَتَهُ

“Şayet tüccar güvenilir olsa idi, ticaretine rağbet edilirdi.”

Bu cümlede levden sonra gelen enne ve öğelerinin Mübtada olduğunu öne süren nahivcilere göre cümleinin takdiri şu şekilde gelir.

لَوْ أَمَانَةُ التَّاجِرِ ثَابِتَةٌ لَرَأَيْتُ تِجَارَتَهُ

Nahiv âlimlerine birçoğuna göre, **لَوْ** şart edatı **أَنَّ** ve onun bağlı öğeleri arasında varsayılan ثَبَّتَ veya benzeri bir fiilin önünde yer alır. Bu bağlamda **أَنَّ** ve bağlı öğeleri, varsayılan bu fiilin öznesi olarak kabul edilip ref konumunda bulunur.²⁸⁴

Örnek:

²⁸¹ el-Hucurat 49/5.

²⁸² İbn Hişam, *Muğnî'l-lebîb 'an kütübi'l-e'ârîb*, 3/425.

²⁸³ Sîbeveyh, Ebu Bişr Amr b. Osman b. Kanber, *el-Kitab* (Beyrut: Alemü'l-Kütüb, 1983), 3/11, 121, 139.

²⁸⁴ Hasan ibn Kâsım el-Murâdî, *el-Cenad-dânî fî hurûfil-meânî*, .279-280.

b) لو'den sonra gelen أن'nin haberinin zarf olarak gelmesi:

Örnek:

قُلْ لَوْ أَنَّ عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ لَفُضِّي الْأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ

“De ki: “Acele istediğiniz şey (azap) benim elimde olsaydı, elbette benimle sizin aranızda iş bitirilmişti.”²⁸⁸

Yukarıdaki örnekte enne'nin haberi olan عِنْدِي kelimesi zarf olarak gelmiştir.

تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا

“İnsan ister ki kendisi ile kötülükleri arasında uzun bir mesafe bulunsun.”²⁸⁹

Bu âyette ise بَيْنَهَا zarf olarak enne'nin haberi konumunda gelmiştir.

c) لو'den sonra gelen أن'nin haberinin car ve mecrur olarak gelmesi.

Şu âyeti örnek verebiliriz:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ

“Yeryüzünde olan her şey, bunun yanında bir o kadarı daha onların olsada...”²⁹⁰

Yukarıdaki ayet örneğinde لَهُمْ kelimesi car-mecrur olarak ennenin haberi konumunda gelmiştir.

d) lev'den sonra ennenin haberinin mahzûf olması:

وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمْدُهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem olsaydı, deniz de -ardından ona yedisi daha eklenmek üzere- mürekkep olsaydı yine de Allah'ın sözleri tükenmezdi; Allah azîzdir, hakîmdir.”²⁹¹

وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Sen yanlarına çıkıncaya kadar sabredip bekleselerdi elbette kendileri için daha iyi olacaktı. Yine de Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.”²⁹²

²⁸⁸ el-En'am 6/58.

²⁸⁹ Âl-i İmrân 3/30.

²⁹⁰ el-Maide 5/36.

²⁹¹ Lokman 31/27.

²⁹² el-Hucurat 49/5.

2.1.2.7. Lev'in Arz ve Tahdid (Teşvik) Anlamında Kullanılması

Arz, talep üsluplarından biridir. “Birini nazik ve kibar bir şekilde bir şey yapmaya veya yapmamaya teşvik etmek”²⁹³ anlamına gelir. Bu, “lütfen” kelimesiyle ifade edilebilir ve rica anlamı taşır. Örnek olarak:

لَوْ تَجَلَّسَ عِنْدَنَا فَتَصِيبُ رَاحَةٍ

“Yanımızda otursan, rahat edersin.”²⁹⁴ Cümlesi verilebilir.

Tahdid, bir şeyi sert bir şekilde talep etmektir

لَوْ تَتَبَرَّغَ لِهَذَا الْفَقِيرِ فَتَنَالُ خَيْرَ الْجَزَاءِ

“Bu fakire bağışta bulunsaydın da hayırlı mükâfat elde etseydin ya!” dediğimizde bu tarz kullanım tahdid ifade eder.²⁹⁵

2.1.2.8. Lev'in Cevabının Geliş Şekilleri

1. İbni Malik'in (ö. 672/1274) et-Teshil adlı kitabında bu konuyla ilgili şu detaylı bilgilere yer verilmiştir:²⁹⁶

a) לו'ın cevabı bazen مَا ile olumsuz yapılmış mazi bir fiil ile gelir.

Örnek:

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرُهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ

“Rabbin dileyseydi bunu yapamazlardı. Artık onları uydurdukları şeylerle baş başa bırak.”²⁹⁷

Bu âyette lev'in cevabı مَا فَعَلُوهُ şeklinde olumsuz mazi bir fiil olarak gelmiştir.

Örnek:

لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَ

“Allah dileyseydi biz ortak koşmazdık.”²⁹⁸

Âyetin irabı şöyledir:

²⁹³ el-Ğalâyînî, *Câmi 'u'd-Durûsi 'l-'Arabiyye*, 624.

²⁹⁴ Halid b. Abdullâh Ezherî, *Mûsilu't-Tullâb ilâ Kavâidi'l-İ'râb* (Şam: Müessesetü'r-Risale, 2006), 133.

²⁹⁵ Ezherî, *Mûsilu't-Tullâb*, 133.

²⁹⁶ İbni Mâlik, *Şerhu Teshîl*, 4/ 240-241.

²⁹⁷ el-En'âm 6/112.

²⁹⁸ el-En'âm 6/148.

lev (وَلَوْ): Atıf harfî ve şart edatı olup “ve eğer” anlamına gelir ve amel etmez.

Şâe (شَاءَ): Fiil-i mazi olup, “dileseydi” anlamına gelir, fetha üzere mebnidir.

Allah (اللَّهُ): İsim olup, fail ve merfudur.

Mâ (مَا): Nâfiye harfî olup, “değil” anlamını katar.

Eşraknâ (أَشْرَكْنَا): Fiil-i mazi olup, “şirk koştuk” anlamına gelir.

مَا أَشْرَكْنَا olumsuz mazi fiili lev edatının cevabıdır.²⁹⁹

Örnek:

لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا

“Onlar yanımızda olsalardı ölmezlerdi ve öldürülmezlerdi.”³⁰⁰

Lev (لَوْ): Şart edatı, irab açısından amel etmez.

Kânû (كَانُوا): Mazi fiil, damme üzere mebnidir.

İndenâ (عِنْدَنَا): Zarf-ı mekândır.

Mâ (مَا): Nâfiye harfidir.

Mâtû (مَاتُوا): Mazi fiil, damme üzere mebnidir.

Ve (وَ): Atıf harfidir.

Mâ (مَا): Nâfiye harfidir.

Kutîlû (قُتِلُوا): Mazi fiil, damme üzere mebbidir.³⁰¹

مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا fiilleri olumsuz mazi ve lev’in cevabı olarak gelmiştir.

Şairin dediği gibi:

لَوْ نُعْطِيَ الْخَيْرَ لَمَا افْتَرَقْنَا وَلَكِنْ لَا خَيْرَ مَعَ الْيَلَالِي

“Bize tercih hakkı verilseydi ayrılmazdık. Fakat kaderde zamanın bize yazmış olduğu şeyde tercih olmaz.”³⁰²

Yukarıdaki beyitte لَمَا افْتَرَقْنَا olumsuz mazi ve lev’in cevabı olarak gelmiştir.

²⁹⁹ Abdulhalim, Mahmud, *İrabu'l-Kur'ani'l-Kerim*, 175.

³⁰⁰ Âl-i İmrân 3/156.

³⁰¹ Abdulhalim, Mahmud, *İrabu'l-Kur'ani'l-Kerim*, 182.

³⁰² Ebu'l-Hasan Nûreddin Ali b. Muhammed b. İsa El-Eşmûni, *Şerhu'l-Aşmûni alâ elfiyeti İbni Malik* (Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türaş), ts. 2/352.

b) لو'in cevabının ل lam ile bitişik gelmesi.

وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَّجُوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ

“Onlara merhamet edip de içine düştükleri sıkıntıyı gidersek yine de büyüklük taslayarak körü körüne taşkınlıklarını sürdürürler.”³⁰³

Bu âyetle لَلَّجُوا fiili lam harfi ile bitişerek lev'in cevabı konumunda gelmiştir.

وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ

“Allah onlarda (inkârcılarda) bir hayır görseydi elbette kendilerine işittirirdi, eğer işittirseydi yine reddederek yüz çevirirlerdi.”³⁰⁴

Yukarıdaki âyetle لَأَسْمَعَهُمْ fiili lam harfi ile bitişerek lev'in cevabı konumunda gelmiştir.

c) لو'in cevabının قد (kad) veya لقد (lakad) ile gelmesi:

Bu konu ile ilgili aşağıdaki örnekler verilebilir:

لَوْ جِئْتَنِي لَقَدْ أَحْسَنْتُ إِلَيْكَ

“Eğer bana gelirsen muhakkak sana iyilik yaparım.”

Bu cümlede لَقَدْ أَحْسَنْتُ lev'in cevabı olarak gelmiştir.

Ebu Hayyân'ın, (ö. 745/1344) el-Bahrû'l-Muhît adlı kitabında da buna örnek olarak şu şiir geçmektedir:

لَوْلَا الْأَمِيرُ وَلَوْلَا حَقُّ طَاعَتِهِ لَقَدْ شَرِبْتُ دَمًا أَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ

“Halife olmasaydı ve halifeye itaat farz olmasaydı (onlarla savaşırdım) ve muhakkak onların kanlarını içmek bana baldan daha tatlı gelirdi.”³⁰⁵

Yukarıdaki beyitte لَقَدْ شَرِبْتُ lev'in cevabı olarak gelmiştir.

لَوْ مَاتَ عَمْرٌ لَقَدْ بَايَعْتُ فُلَانًا

“Şayet Ömer vefat ederse muhakkak ki filan kişiye biat ederim.”

Bu cümlede لَقَدْ بَايَعْتُ Lev'in cevabı olarak gelmiştir.

d) لو'in cevabının ف ve ل harfleri ile birlikte gelmesi:

³⁰³ el-Mü'minûn 23/75.

³⁰⁴ el-Enfâl 8/23.

³⁰⁵ Ebû Hayyân, Bahrû'l-Muhit 1/395.

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ

“Allah dileseydi onları başınıza belâ ederdi de sizinle mutlaka savaşırlandı.”³⁰⁶

Bu âyette فَلَقَاتَلُوكُمْ lev’in cevabı olarak başına ف ve ل harfleri alarak gelmiştir.

2.1.2.9. Lev’in Sonrasında Şâe Fiilinin Yer Alması

Şae fiili, Arapçada “dilemek” veya “istemek” anlamına gelir. Şae fiili, cümle içinde gerçekleşmemiş bir isteği veya dileği ifade eder. Şae fiilinin kullanımı, lev edatının cümleye kattığı anlamı pekiştirmek için önemli bir unsurdur. Özellikle, lev edatının kullanıldığı cümlelerde, şae fiili gerçekleşmemiş bir arzuyu ifade ederek cümlelerin anlamını güçlendirir.³⁰⁷

Lev edatının ardından şae fiilinin kullanımı, genellikle gerçekleşmemiş bir dileği veya arzuyu ifade etmek için yapılır. Bu yapı, cümlelerin anlamını daha da derinleştirir ve gerçekleşmemiş olayın olumsuz sonucunu vurgular.³⁰⁸

Örnek:

"لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اشْرَكُوا"

“Eğer Allah dileseydi, ortak koşmazlardı.”³⁰⁹

Bu cümlede, lev edatı ve şae fiili birlikte kullanılarak, Allah’ın dilemesi durumunda insanların ortak koşmayacakları belirtilmiştir. Bu yapı, gerçekleşmemiş bir olayı ifade ederken, aynı zamanda Allah’ın dileği ile bağlantı kurarak cümlelerin anlamını derinleştirmektedir.

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Allah dileseydi onların işitme ve görmelerini büsbütün giderirdi. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.”³¹⁰

لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلِ وَآيَاتٍ

“Ey rabbim! Dileseydin onları ve beni daha önce helâk ederdin.”³¹¹

³⁰⁶ en-Nisa 4/90.

³⁰⁷ Abdurrahman, Hasan, *Arap Dilbilgisi ve Nahiv*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), 78-80.

³⁰⁸ Abdurrahman, Hasan, *Arap Dilbilgisi ve Nahiv*, 78/80

³⁰⁹ el-En'âm Suresi 6/107.

³¹⁰ el-Bakara 2/20.

لو den sonra gelen شاء fiilinin mef'ulü hazf olunabilir. Bu duruma şu âyeti örnek gösterebiliriz:

قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً...

“Rabbimiz (buna inanmamızı) isteseydi mutlaka (elçi olarak) melekler gönderirdi.”³¹² Bu âyetinde شاء fiilinin mef'ulü hazf edilmiştir. Yani şöyle demek istenmiştir:

لو شاءَ رَبُّنَا إِرْسَالَ الرُّسُلِ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ

“Eğer Rabbimiz elçileri göndermeyi dilerse melekleri indirirdi, çünkü sizinle beraber gönderilen şeyleri inkâr ediyoruz.”³¹³

2.1.2.10. Lev Edatının Kur'ân-ı Kerim'deki Kullanım Şekilleri

Şart olarak kullanılan لو beş farklı şekilde gelir. Her şekil de kendi içinde farklı birkaç tarzda gelir:

A. Birinci Şekil: لو ve أَنْ'nin Birlikte Kullanılması ve Şartın Cevabının Mazi Fiil Olarak Gelmesi.³¹⁴

a) Birinci Şekil Birinci Üslup: أَنْ'nin Haberinin Mazi Bir Fiil ve ل Harfine Bitişik Olarak Gelmesi

Örnek:

لو أنهم إذ ظلموا أنفسهم جاءوك فاستغفروا الله واستغفر لهم الرسول لوجدوا الله تواباً رحيماً

“Eğer onlar kendilerine kötülük ettiklerinde sana gelseler de Allah'tan bağışlanmayı dileselerdi, peygamber de onlar için mağfiret dileseydi, elbette Allah'ı ziyadesiyle affedici ve esirgeyici bulurlardı.”³¹⁵

Âyet-i kerimede لوجدوا kelimesi hem lâm'a bitişik olarak hem de şartın cevabı olarak mazi fiil gelmiştir.³¹⁶

b) Birinci Şekil İkinci Üslup: Şartın Cevabının Olumsuz Mazi Olarak Gelmesi

Bunun örneği olarak şu âyet-i kerimeyi verebiliriz:

³¹¹ el-A'râf 7/155.

³¹² Fussilet 41/14.

³¹³ Fussilet Suresi 41/14.

³¹⁴ Şerif, Mu'cemu Hurûf, 3/949.

³¹⁵ en-Nisâ 4/64.

³¹⁶ Muhyiddin Derviş, 'İrabul Kur'anil Kerim ve Beyanuhu, 2/248.

ولو أنما في الأرض من شجرة أقلام والبحر يمده من بعده سبعة أبحر ما نفدت كلمات الله

“Yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem olsaydı, deniz de -ardından ona yedisi daha eklenmek üzere- mürekkep olsaydı yine de Allah’ın sözleri tükenmezdi; Allah azîzdir, hakîmdir.”³¹⁷

Burada görüldüğü gibi şartın cevabı olumsuz mazi fiil olarak gelmiştir.³¹⁸

c) Birinci Şekil Üçüncü Üslup: Şartın Cevabının Nakıs Fiillerden Olan كان Kane’nin ل ile Birleşik Gelmesi³¹⁹

Bunun örneği şu âyet-i kerimedir:

ولو أنهم فعلوا ما يوعظون به لكان خيرا لهم وأشدّ تنبيها

“Eğer kendilerine verilen öğüdü yerine getirseylerdi, bu onlar için hem daha hayırlı hem de (imanları için) daha sağlamlaştırıcı olurdu.”³²⁰

Burada da şartın cevabı görüldüğü gibi kâneye bitişmiş olan lam ile gelmiştir.

d) Birinci Şekil Dördüncü Üslup: Şartın Cevabının Nakıs Fiillerden Olan كان’nin Olumsuz ما ile Gelmesi³²¹

وَلَوْ أَنَّا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا

“Eğer (istedikleri gibi) onlara melekleri indirseydik, ölümler de onlarla konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karşılıklarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de inanacak değillerdi.”³²²

Burada görüldüğü gibi şartın cevabı ما كَانُوا kelimesiyle olumsuz nakıs fiil olarak gelmiştir.

e) Birinci Şekil Beşinci Üslup: Şartın Cevabının Lama Bitişik İsim Cümle Olarak Gelmesi³²³

وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَنْ تُوبَةُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ

³¹⁷ Lokmân 31/27.

³¹⁸ İbn Hişâm, Muğni’l-lebîb an kütübi’l-e’ârib, 356.

³¹⁹ Zemahşerî, el-Mufasssal, 358.

³²⁰ en-Nisâ 4/66.

³²¹ İbn Hişâm, Muğni’l-lebîb an kütübi’l-e’ârib, 339.

³²² el-En’âm 6/111.

³²³ İbn Hişâm, Muğni’l-lebîb an kütübi’l-e’ârib, 359.

“Eğer onlar iman edip kendilerini kötülükten korusalardı şüphesiz Allah tarafından verilecek sevap daha hayırlı olacaktı.”³²⁴

B. İkinci Şekil: لو'den Sonra Şart ve Cevab Cümlelerinin Mazi Fiil Olarak Gelmesi:

a) İkinci Şekil Birinci Üslup: لو'in Şart Fiilinin ve Cevabının Mebni Malum Fiil Olarak Gelmesi

Bunun örneği şu ayettir:

قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ وَإِيَّايَ

“Mûsâ dedi ki: Ey rabbim! Dileseydin onları ve beni daha önce helâk ederdin.”³²⁵

b) İkinci Şekil İkinci Üslup: لو'in Şart Fiilinin Mebni Malum, Cevabının İse Lama Bitişik Olarak Mebni Malum Fiil Olarak Gelmesi³²⁶

Bunun örneği şudur:

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ

“Allah dileseydi onların işitme ve görmelerini büsbütün giderirdi.”³²⁷

c) İkinci Şekil Üçüncü Üslup: لو'in Şart Fiilinin Mebni Malum, Cevabının İse Olumsuz ما İle Gelmesi³²⁸

Bunun örneği şudur:

لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ

“Allah dileseydi elçilerin ardından gelen insanlar, kendilerine bunca açık delil geldikten sonra birbirine düşüp savaşırmazlardı.”³²⁹

C. Üçüncü Şekil: لو'in Şart Fiilinin Nakıs Fiil Olan كان İle Gelmesi Şartın Cevabının da Mazi Fiil Gelmesi:

³²⁴ el-Bakara 2/103.

³²⁵ el-A'râf 7/155.

³²⁶ İbn Hişâm, Muğni 'l-lebîb an kütübi 'l-e'ârib, 337-338.

³²⁷ el-Bakara 2/20.

³²⁸ İbn Hişâm, Muğni 'l-lebîb an kütübi 'l-e'ârib, 341-358.

³²⁹ el-Bakara 2/253.

a) Üçüncü Şekil Birinci Üslup: لو'in Şart Fiilinin Nakıs Fiil Olan كان İle Şartın Cevabının da ل ile Bitişik Mazi Fiil Olarak Gelmesi³³⁰

Bunun örneği şudur:

لَوْ كَانَ فِيهِمَا إِلَهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا

“Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka tanrılar bulunsaydı kesinlikle yerin göğün düzeni bozulurdu.”³³¹

a) Üçüncü Şekil İkinci Üslup: لو'in Şart Fiilinin Nakıs Fiil Olan كان İle Şartın Cevabının Hazf Edilmiş Olarak Gelmesi³³²

Bunun örneği şudur:

مَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ

“Ama doğru söylemiş olsak da sen bize inanmazsın” dediler.”³³³

D. Dördüncü Şekil: لو'in Şart Fiilinin Merfu Müzari Şartın Cevabının da Mazi Fiil Olarak Gelmesi:

a) Dördüncü Şekil Birinci Üslup: لو'in Şart Fiilinin Merfu Müzari Şartın Cevabının da ل (Lama) Bitişik Mazi Fiil Olarak Gelmesi

Bunun örneği:

لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ

“Birçok durumda o sizin dediklerinizi yapsaydı işiniz kötüye giderdi.”³³⁴

b) Dördüncü Şekil İkinci Üslup: لو'in Şart Fiilinin Merfu Müzari Şartın Cevabının da ل (Lamsız) Olarak Gelmesi³³⁵

Bunun örneği:

لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا

“Dileseydik onu tuzlu yapardık.”³³⁶

³³⁰ İbn Hişâm, *Muğni 'l-lebîb an kütübi 'l-e'ârib*, 346.

³³¹ el-Bakara 2/22.

³³² İbn Hişâm, *Muğni 'l-lebîb an kütübi 'l-e'ârib*, 347-348.

³³³ Yusuf 12/17.

³³⁴ el-Hucurât 49/7.

³³⁵ İbn Hişâm, *Muğni 'l-lebîb an kütübi 'l-e'ârib*, 358.

³³⁶ el-Vâkıa 56/70.

E. Beşinci Şekil: لو'in Şart Fiilinin Merfu Bir Zamirle Şartın Cevabının da Merfu Müzari Fiil Olarak Gelmesi³³⁷

Bunun örneği:

قُلْ لَوْ أَنُّكُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُكُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ

“De ki: Rabbimin rahmet hazinelerine eğer siz sahip olsaydınız, harcanır korkusuyla kısıtıkça kısırdınız.”³³⁸

2.1.3. Lev'in Şart Üslubunun Genişletilmesi

Şart üslubunun genişletilmesi şart fiiline, cevap fiiline veya her ikisine birden atıf edatı getirilmesi ile elde edilir.

Birinci Kısım: Şart fiiline atıf yapılmasına örnek olarak şu âyet-i kerimeyi verebiliriz:

وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ

“Allah’a ve âhiret gününe iman edip de Allah’ın kendilerine verdiğiinden harcasalardı ne olurdu sanki.”³³⁹

Burada görüldüğü gibi آمَنُوا وَأَنْفَقُوا fiili atıf yapılarak genişleme yapılmıştır.

İkinci Kısım: Şartın cevabına atıf yapılmasına örnek olarak şu âyet-i kerimeyi verebiliriz:

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأَدْخَلْنَاَهُمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ

“Şayet Ehl-i kitap iman edip gınahtan sakınma çabası göstermiş olsalardı, kuşkusuz biz de kötülüklerini yüzlerine vurmaz ve onları nimeti bol cennetlere koyardık.”³⁴⁰

وَلَأَدْخَلْنَاَهُمْ cevap fiili لَكَفَّرْنَا fiiline atfedilmiştir.

³³⁷ Zemahşerî, *el-Mufasssal*, 385.

³³⁸ el-İsrâ 17/100.

³³⁹ en-Nisâ 4/39.

³⁴⁰ el-Mâide 5/65.

2.2. ŞART EDATI LEVLÂ

2.2.1. Levlâ Şart Edatının Terkibi ve Yapısı

لولا kelimesinin oluşumu üzerine yapılan açıklamalarda bu kelimenin لو ve لا harflerinin birleşimi olduğu ifade edilmektedir. Bu birleşimde لا olumsuzluğu, لو ise imkânsızlığı belirtmek için kullanılmaktadır. Ancak iki olumsuz ifadenin yan yana gelmesiyle mana olumluya dönmektedir.

Örnek:

لولا القلم لضاع العلم

“Eğer kalem olmasaydı, ilim kaybolur giderdi.” Örneğinde, ilmin kaybolmamasının nedeni olarak kalem gösterilmiştir. Dolayısıyla, bu cümlede şart üslubu kalemin varlığına dayanmaktadır. لولا’nın başına geldiği ilk cümleye şart, ikinci cümleye ise şartın cevabı denilmektedir. Türkçede “-olmamış olsa, olmasaydı, şayet, eğer, -meseydi, -masaydı,” gibi manalara gelmektedir.³⁴¹

Arap Dilbilimcileri لولا’nın yapısı hakkında şu görüşleri ileri sürmüşlerdir:

Halil b. Ahmed’e (ö. 175/791) göre لولا “kelimesi لو ve لا kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur. لولا kelimesi “eğer, şayet” anlamına gelen لو kelimesi ile “olmasaydı” anlamına gelen لا kelimesinin birleşimi olarak açıklanabilir. Yani “eğer olmasaydı veya şayet olmasaydı” anlamlarına gelir.³⁴²

el-Cevheri, (ö. 400/1009’dan önce) لولا kelimesinin لو ve أن kelimelerinin anlamının birleşimi olduğunu söyler. Yani “لولا kelimesi, لو أن (lev enne) anlamında kullanılmıştır.”³⁴³ Demişler.

es-Suyûtî, (ö. 911/1505) لولا kelimesinin aslının birleşik olmayıp, tek bir kelime olduğunu söyler.³⁴⁴

Kitâbu’l-Ayn’da şöyle denilmiştir: Dilbilimciler لولا kelimesinin iki anlamda kullanıldığını söylemişlerdir.³⁴⁵

³⁴¹ Mehmet Musa Şirin, *Şart Edatlarının Nahivciler ve Fıkıh Usulcülerinin Arasındaki Yeri* (İstanbul: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2013), 98.

³⁴² Halil İbn Ahmed el-Ferahidî, *el-Ayn* (Beyrut: Dâru’l-kütübi’l-ilmîyye, 2003), 8/350.

³⁴³ Ebubekir İbni’s-Sirâc, *El Usûl fi’n-nahvi* (Beyrut: Müessesetü’l-Risale, 1985), 2/211.

³⁴⁴ Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *Hem’u’l-Hevâmi’ fi şerhi Cem’u’l-cevâmi’* (Mısır: el-mektebetü’t-tevfikiyye), 2/576.

³⁴⁵ Ferâhidî, *el-Ayn*, 8/350.

Birinci Anlam: لو لم يكن “eğer olmasaydı” anlamında kullanılmıştır. Örneğin;

لولا زيد لأكرمتك

“Eğer Zeyd olmasaydı, sana ikram ederdim.”

İkinci Anlam: لولا kelimesi هلا anlamında cümle içerisinde talep ifade etmekte kullanılmıştır. Buna örnek olarak şu âyeti verebiliriz:

لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ

“Bizi yakın bir süreye kadar geri bıraksan olmaz mıydı? diyorlar.”³⁴⁶

Yukarıdaki âyette olduğu gibi âyetin anlam örgüsü içerisinde لولا talep ifade etmektedir.

Ferrâ (ö. 207/822) şöyle demiştir: لولا edatı, isimlerle birlikte kullanıldığında şart anlamına gelir ancak fiillerle kullanıldığında “talep” anlamına gelir.³⁴⁷

İsimle birlikte kullanılmasına örnek olarak şu cümleyi verebiliriz:

لولا العقاب لسادت الجريمة

“Şayet Suçun cezası olmasaydı, suç yaygınlaşırdı.”³⁴⁸

Fiille kullanılmasına şu âyeti örnek olarak verebilir:

لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“Size merhamet edilmesi için Allah’tan bağışlanmayı dilerkeniz olmaz mı?”³⁴⁹

2.2.2. Levlâ Şart Edatı ve Şart Cümlesi

Levlâ şart edatı, zaman ve anlam açısından özgün niteliklere sahip olup, şart cümlesi ve irabı da bu özelliklere göre şekillenmektedir. Bu bağlamda, لولا şart edatı olarak kullanıldığında geçmiş zamana işaret eder.³⁵⁰

Örnek:

لولا أحمد لأكرمتك

“Şayet Ahmet olmasaydı sana ikramda bulunurdum”.

³⁴⁶ en-Nisâ 4/77.

³⁴⁷ Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzibu'l-luğa* (Beyrut: Daru İhya'it-turâsil Arabî, 2001), 15/414.

³⁴⁸ Azize Fevvâl Bâbetî, *el-Mu'cemu'l-Mufasssal Fi'n-Nahvi'l-Arabî* (Beyrut: 1971), 1/70.

³⁴⁹ en-Neml 27/46.

³⁵⁰ Abbas Hasan, *en-Nahvü'l-Vâfi*, 4/515.

Levlâ edatı farklı şekillerde kullanılabilir. Bu edat genellikle olumsuz bir koşulu veya istenmeyen bir durumu ifade etmek için kullanılır. Levlâ edatı şart cümlesinin başında kullanıldığında, genellikle bu şart edatını bir isim veya isim cümlesi takip eder.³⁵¹

لولا عمر لأكرمك

“Şayet Ömer olmasaydı sana ikramda bulunurdum”.

Levlâdan sonra gelen bu isimle ilgili nahiv âlimleri arasında ihtilaf vardır.³⁵²

Cumhura göre bu isim ref konumunda gelen mübtedadır.³⁵³

Kufeli dilciler ise bu ismi, fail olarak kabul etmişlerdir. Amilinin ise düşürülmüş bir fiil olduğunu ya da levlâ edatının bizzat kendisi olduğunu söylemişlerdir.³⁵⁴

Levlâ şart edatından sonra muttasıl zamirin gelebileceği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Sîbeveyh (ö. 180/796) gibi bazı nahivciler, bu edatı takip eden muttasıl zamir kullanımını desteklemişlerdir.³⁵⁵

وكم موطن لولاي طحت كما هوى ... بأجرامه من قلة النقي منهي

"Nice savaşlarda ben olmasaydım, zirveden düşen bedenler gibi helak olurdu."³⁵⁶

2.2.3. Levlâ'nın Farklı Kullanım Alanları

İbn Berri (ö. 582/1187) şöyle demektedir: “لولا kelimesinin şu birkaç anlam örgüsü içerisinde kullanıldığını müşahade ettim: İmtina, arz, kınama (tevbih) ve ayıplama (tendim), soru, olumsuzluk, acziyet.”³⁵⁷

Konunun daha iyi anlaşılması için bu kavramları örneklerle açıklamak daha uygun olacaktır.

³⁵¹ Sîbeveyh, *el-Kitab*, 3/139-140.

³⁵² el-Murâdî, *el-Cena'd-dânî fî hurûfi'l-me'ânî*, 601-602.

³⁵³ el-Murâdî, *el-Cena'd-dânî fî hurûfi'l-me'ânî*, 599.

³⁵⁴ Ebü'l-Berekât Kemâlüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ubeydillâh el-Enbârî, *el-İnşâf fî mesâ'il-i'l-hilâf* (Kahire: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2003), 66.

³⁵⁵ Sîbeveyh, *el-Kitab*, 2/374.

³⁵⁶ Sîbeveyh, *el-Kitab*, 2/374.

³⁵⁷ Ebü Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh ez-Zerkeşi, *el-A'lâm* (Beyrut: Daru'l-ilmî li'l-melâyîn, 2002), 4/73.

2.2.3.1. Levlâ'nın Harfî İmtina (Olumsuz) Olarak Gelmesi

لولا edatını bulunduğu cümlelerin bağlamına göre tanımlamak daha uygun olacaktır. Şartın gerçekleşmesiyle cevabın imkânsız olmasını gerekli kılan edattır. لولا olumlu şart ve ceza cümlelerinde, şartın yerine gelmesiyle cevabın imkansızlığını gerektiren bir edat olarak tanımlanır.³⁵⁸

Örnek:

لولا زيدٌ لأحسنْتُ إليك

“Eğer Zeyd olmasaydı sana iyilik yapardım.” Burada Zeyd’in varlığından dolayı iyilik yapılmamıştır.

لولا العلاجُ لهلك

“Tedavi olmasaydı, ölürdü.” Bu cümlede de tedavi olmaması durumunda ölümünün gerçekleşeceğini belirtmektedir.

2.2.3.2. Levlâ'nın Arz İçin Kullanılması

العرض (Arz), bir şeyi nazikçe ve lütufkârca talep etmektir. Bu şekildeki kullanımda müzari bir fiilin veya müzari manasında yorumlanacak bir fiilin önünde bulunur.³⁵⁹

لولا تهتمُّ بأسرتك

“Ailene önem vermen gerekmez mi?” örneğinde لولا edatından sonra müzari fiil gelmiş ve arz manasında kullanılarak talep ifade etmiştir.

لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ

“Rabbim! Ne olur bana azıcık daha süre tanısan da gönüllü yardımlarda bulunsam ve iyi kişilerden olsam!”³⁶⁰ Âyetinde ise أَخَّرْتَنِي kelimesi mazi bir fiil olmasına rağmen müzari fiil anlamı vererek talep ifade etmiştir.

2.2.3.3. Levlâ'nın Kınama (Tevbih) İçin Kullanılması

Tevbih, sert bir şekilde azarlamanın ifadesidir ve لولا bu anlamda yalnızca geçmiş zaman fiilleriyle kullanılır.³⁶¹

³⁵⁸ Zemahşerî, *el-Mufasssal*, 322.

³⁵⁹ İbn Hişâm, *Muğni 'l-lebîb an kütübi 'l-e'ârib*, 303.

³⁶⁰ *el-Munafikun* 63/10.

Örnek:

لولا حملت الجريح

“Yaralayı taşısaydın ya!”

Örnek:

لولا قاتلت معنا لربحنا

“Bizimle savaşısaydın muhakkak kazanırdık”.

Örnek:

وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا

“O kulağınıza geldiğinde ‘Bunu konuşmak bize yakışmaz, fesühânâlah, bu apaçık bir iftiradır’ deseydiniz ya!”³⁶²

Bu âyette لولا edatı ile Hz. Peygamber’in (s.a.v.) eşine yöneltilen iftirayı duyup da bu iftirayı dillendirenler sert bir şekilde kınanmıştır.

2.2.3.4. Levlâ’nın İstifham İçin Kullanılması

Nahiv âlimlerinden Herevi (ö. 401/1011) لولا’nın soru edatı هل gibi istifham anlamında kullanıldığını ifade etmektedir.³⁶³

Örnek:

لَوْلَا أَنْزَلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا

“Ona bir melek indirilmeli ve kendisiyle birlikte o melek de uyarıcılık görevi yapmalı değil miydi?”³⁶⁴

2.2.3.5. Levlâ’nın Nefiy İçin Kullanılması

لولا’nın cezm edatı لَمْ gibi olumsuzluk ifade edebileceği de belirtilmiştir. Bu görüşe göre,³⁶⁵

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ أَمْنَتْ

³⁶¹ Ebû Saîd el-Hasen b. Abdillâh b. Merzubân es-Sîrâfî, *Şerhu Kitâbi Sîbeveyh*, thk. Ahmed Hasan Mehdeli - Ali Seyyid Ali (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 2008), 2/166.

³⁶² en-Nur 24/16.

³⁶³ Hâsîrîzâde, Elîf Efendî, *Muhtârû’l-Enbâ’ Edatlar Kitabı* (Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul: 2019), 179.

³⁶⁴ el-Furkân 25/7.

³⁶⁵ Ebu’l-Velîd Zeynuddîn Halid b. Abdullah b. Ebî Bekr el-Vakḳād el-Ezherî, *Mûşilu’t-tullâb ilâ Kavâ’idi’l-irâb*, thk. Abdülkerim Mücahit (Beyrut: er-Risâle, 1996), 115.

“Bir kent halkı inanmalı değil miydi?”³⁶⁶ âyetindeki ifade لَمْ تَكُنْ قَرْيَةً آمَنَتْ “Bir kent halkı inanmadı” anlamındadır.

2.2.3.6. Levlâ’nın Tahdid (Teşvik) İçin Kullanılması

Tahdid bir eyleme özendirmek ve o eylemin daha hızlı yapılmasını istemektir.³⁶⁷ Bu bağlamda, müzari bir fiilin veya müzariye tevil edilebilecek bir fiilin başında gelir.

لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“Size merhamet edilmesi için Allah’tan bağışlanmayı dilerkeniz olmaz mı?”³⁶⁸ Bu âyette لَوْلَا edatından sonra gelen fiil müzari sigasında teşvik için kullanılmıştır.

2.2.4. Arap Dil Bilimcilerinin Levlâ Edatına Dair Ele Aldıkları Konular

Nahiv âlimleri bu edatı şu dokuz farklı açıdan ele almışlardır.³⁶⁹

Birinci konu: Levlâ Edatının İbtidâiyye Harfî veya Harf-i Cer Olması

İkinci konu: Levlâ Edatının Haberinin Hazfî

Üçüncü konu: Kur’ân-ı Kerîm’de Levlâ’nın Cevabı

Dördüncü konu: Levlâ’nın İki Ayrı Kelimeden Oluşması

Beşinci konu: Levlâ’nın Farklı Türlerdeki Kelimelerin Başında Kullanılması

Altıncı konu: İmtinaîye İçin Gelen Levlâ’dan Sonra Merfu İsmin Kullanılması

Yedinci konu: Kur’ân-ı Kerîm’de Levlâ’nın Kullanımı

Sekizinci konu: Levlâ’nın Şart Anlamındaki Kullanımı

Dokuzuncu konu: Kur’ân-ı Kerîm’de Levlâ’nın Tahdidiyye Olarak Kullanılması

2.2.4.1. Levlâ Edatının İbtidâiyye Harfî veya Harf-i Cer Olması

Ahfeş, (ö. 215/830) Ferrâ, Kisâi gibi nahiv bilginleri لَوْلَا’nın ibtidaiye harfî olduğunu ifade ederler.³⁷⁰

³⁶⁶ Yunus 10/98.

³⁶⁷ İbn Hişâm, *Muğni’l-lebîb an kütübi’l-e’ârib*, 303.

³⁶⁸ en-Neml 27/46.

³⁶⁹ Ebû Hayyân, *İrtişâfu’d-Darbi Min Lisâni’l-Arab*, 1/1894.

³⁷⁰ el-Enbârî, *el-İnsafî mesailil hilaf*, 2/687.

Nahiv bilginleri, لولا'nın özel isimlere ve munfasıl zamirlere birleştğinde iptidaiyye harfi olduğunu ifade ederler. Konuyla ilgili aşağıdaki ayet örneği verilebilir.

لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ

“Siz olmasaydınız biz iman edenlerden olurduk”.³⁷¹

Burada görüldüğü gibi لولا munfasıl zamir olan أَنْتُمْ ile kullanıldığında لولا başlangıç harfi (ibtidaiyye) olarak gelmiştir. Özel isimlerle gelmesine şu beyiti örnek olarak verebiliriz:

وَاللّٰهُ لَوْلَا اللّٰهُ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا

“Allaha yemin olsun ki Allah dilemeseydi biz ne hidayete erer ne sadaka verebilir ne de namaz kılabilirdik.”³⁷²

Kûfe âlimleri ise لولاي ve لولاك içindeki الياء ve الكاف 'ın merfu konumda geldiğini ifade ederler. Ahfeş (ö. 215/830) bu görüşü Basra âlimlerinden naklederek destekler. Çünkü onlara göre bu merfu zamirler özel isim yerine gelmişlerdir.³⁷³ Buna örnek olarak da şu cümleyi verebilir:

لَوْلَا كَمَا قَدْ خَرَجْتُ نَفْسِيْهُمَا

“Eğer siz olmasaydınız o ikisi ölürdü”.

Buradaki كما (küma) muttasıl zamiri merfu olarak gelmiştir.

Ayrıca Sîbeveyh'e (ö. 180/796) göre لولا zamirlerle kullanılabilir. لولا'nın bitişik zamirlere birleşerek o zamirleri mecrur ettiğini de vurgular.³⁷⁴ Bunlara örnek olarak şu cümleler verilebilir:

لَوْلَايَ مَا نَجَحْتُ

“Ben olmasaydım başarılı olmazdın.”

لَوْلَاكَ مَا سَافَرْتُ

³⁷¹ es-Sebe' 34/31.

³⁷² Bağdâdî, *Hizânetü'l-Edeb*, 11/318.

³⁷³ Muhammed Hasan Eş-Şerîf, *Mu'cemu Hurufi'l-Meani fi'l-Kur'ani'l-Kerim* (Beyrut: Müessesetü er-Risale, 1996), 954.

³⁷⁴ Elîf Efendî, Hasîrîzâde, *Muhtârü'l-enbâ fi'l-hurûf ve'z-zurûf ve ba'zi'l-esmâ* (Telifi 1309/1891)t.s.181.

“Sen olmasaydın. Yolculuk yapmazdım.”

2.2.4.2. Levî Edatının Haberinin Hazfı

Araplar arasında لولا'nın haberinin hazf edilerek kullanılması çok yaygındır. İmtinaiye olarak kullanılan لولا cumhura göre isimlerle birlikte kullanılır ve haberi de hazf edilerek gelir.³⁷⁵ Buna örnek olarak şu cüme verilebilir:

لولا قيامُ زيدٍ لأتيناكَ

“Eğer Zeyd kalkmasaydı sana gelirdik.”

Burada haber hazf edilmiştir. Hazf edilmemiş hali لولا زيد قائم لأتيناكَ dir. Fakat dilbilimciler Arapçada bu tarz kullanımın yanlış olduğunu, haberi hazf etmenin daha doğru olduğunu söylerler.

لولا أنصارُ زيدٍ لهلكَ

“Zeyd’in yardımcıları olmasaydı ölürdü”.

Burada da haber hazf edilmiştir. Olası durumu şöyledir:

لولا أنصارُ زيدٍ نصره لهلكَ

“Zeyd’in yardımcıları kendisine yardım etmeselerdi ölürdü.”

İbnu’ş-Şeceri (ö. 542/1148) “لولا kelimesinden sonra cümle içerisinde haberi anlatan bir gramer kaidesi yoksa ve haberin açıkça ifade edilmesi gerekiyorsa haber hazf edilmeden gelir.” Diyerek aşağıdaki örnek ve açıklamayı verir.

ولولا فضلُ اللهِ عليكم ورحمتهُ لاَتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا

“İfadesinde, عليكم kelimesi haberdir. Çünkü اleyküm (aleyküm) hazf edildiği zaman irab olarak varlığını ifade edecek bir kural olmadığı için açıktan hazf edilmeden gelmesi gerekir.”³⁷⁶

2.2.4.3. Kur’ân-ı Kerîm’de Levî’nin Cevabı

Şart-cevap terkinin ikinci kısmı olan ceza cümlesi olumlu olduğunda başına genellikle ل harfi bitişir. Bu harf cümledeki anlamı pekiştirir.³⁷⁷

³⁷⁵ Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 2/129.

³⁷⁶ Ebû Hayyân, *Bahrû’l-Muhit*, 1/244.

³⁷⁷ es-Süyûtî, *Hem’u’l-Hevâmi’ fi şerhi Cem’u’l-cevâmi’*, 2/571.

1. Kur’ân-ı Kerîm’de لولا kelimesi olumlu mazi fiil ile geldiğinde cevabı ل ile bitişik gelir. Örnek olarak şu âyet-i kerimleri verebiliriz:

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“Eğer dünyada ve âhirette Allah’ın lütfu ve rahmeti hep sizinle olmasaydı içine daldığınız günah yüzünden size büyük bir azap gelecekti.”³⁷⁸

وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ

“Eğer Allah’ın, insanların bir kısmı ile diğer kısmını engellemesi olmasaydı yeryüzünde düzen bozulurdu.”³⁷⁹

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا

“Size Allah’ın lütfu ve rahmeti olmasaydı, azınız müstesna, şeytana uyup giderdiniz.”³⁸⁰

Bu âyetlerde, لولا kelimesi, bir şart veya koşul ifadesini oluşturarak Allah’ın lütfu ve rahmetinin olmaması durumunda ortaya çıkacak sonuçları ifade ediyor. Her bir âyet, insanların Allah’ın lütfu olmasaydı nasıl kaybedenler olacaklarına veya toplumun düzeninin bozulacağına işaret etmektedir.

Süyûfî, لولا kelimesinden sonra gelen fiil şayet mazi ve olumlu ise muhakkak لولا’ya cevap vermek gerektiğini ve bu cevabın başında da fiilin anlamını tekid etmek maksadıyla ل harfinin bulunması gerektiğini söyler. Örneğin,

لولا زيد لزررتك

“Zeyd olmasaydı seni ziyaret ederdim.”³⁸¹

Halil b. Ahmed şöyle demiştir: لزررتك kelimesi لولا edatının cevabıdır.”³⁸²

Örneğin:

لولا محمد لا تبتك

³⁷⁸ en-Nur 24/14.

³⁷⁹ el-Bakara 2/251.

³⁸⁰ en-Nisa 4/83.

³⁸¹ es-Süyûfî, Hem ‘u ‘l-Hevâmi’ fi şerhi Cem ‘u ‘l-cevâmi’, 2/575.

³⁸² el-Halîl, Ebû Abdîrrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî, Kitâbü ‘l-Cümel fi ‘n-naḥv (Beyrut: Muessetu’r-Risâle. 1995), 260.

“Muhammad olmasaydı sana gelirdim. Aşağıda verilen âyette de benzer bir kullanım vardır:

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَفُضِيَ بَيْنَهُمْ .

“Eğer rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz olmasaydı işleri bitirilirdi”.³⁸³

Buna benzer örnekler Arap şiirlerinde mevcuttur.

فوالله لولا الله أني أراقبه لزعرع من هذا السرير جوائبه

“Vallahi Allah’ın emirlerine tabi olup O’ndan korkmasaydım, bu yatağın iki tarafı sallanırdı.”³⁸⁴

Bu beyitte لولا kelimesi bir yeminle başladığı için cevabının muhakkak verilmesi gerektiğini vurgulanmıştır.³⁸⁵ Yemin ile başlayan cümlelerde onunla bağlantılı olarak cevabın gelmesi gerektiğine işaret eder.

1. İbn Mukbil, (ö. 70/689’dan sonra) “Araplar şiirlerinde لولا dan sonra olumlu mazi bir fiil kullanmışlarsa لولا kelimesine cevap, genellikle ل ile bağlantılı olmadan gerçekleşir. Normal cümle içerisinde ise genelde ل ile bağlantılı kullanırlar” demiştir.³⁸⁶ Bu duruma şu şiiri örnek olarak verir:

لولا الحياء وباقي الدين عيئكما ببعض ما فيكما إذ عيئما عوري

“Siz beni şaşılıkla ayıplıyorsunuz. Şayet bende din ve hayâ olmasaydı sizdeki kötü sıfatlardan dolayı sizleri ayıplardım.”

لولا kelimesine verilen cevap, genellikle ل ve قد ile birleştirilir. Şu âyette ifade edildiği gibi:

وَلَوْلَا أَنْ تَبْتَئَاكَ لَقَدْ كُنْتَ تَرْكُنْ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا

“Hatta seni yerinde sağlam tutmasaydık neredeyse -biraz da olsa- onlara kayacaktın.”³⁸⁷

³⁸³ Hud 11/110.

³⁸⁴ İbn Ya‘îş, Şerhu’l-Mufasssal, 9/23.

³⁸⁵ el-Mâlekî, Abdinnûr Ahmed b. Rasfu’l-mebânî fî şerhi huri’fi’l-me‘ânî (Dımaşk: Dâru’l-Kalem, 2002), 241.

³⁸⁶ İbni Mukbil, Ebû Kâ‘b Temîm b. Übey b. Mukbil b. Avf el-Aclânî el-Âmirî Ed-dîvân (Dımaşk: nşr. İzzet Hasan 1962), 76.

³⁸⁷ el-İsra 17/74.

Ebu Hayyân el-Endelusî şöyle demektedir: “Arasındaki farklılıklar dışında, لولا kelimesine verilen cevabın Lisanu’l-Arap kitabında genellikle قد ile birleştirilmiş olduğunu gördüm.”³⁸⁸ Ebu Hayyân el Endelusi لولا’nın cevabı olarak قد’e ل’in bitiştiğini Arap şiirinden şu örnekle destekler:

لولا الأميرُ ولولا حقُّ طاعته لقد شربْتُ دماً أحلى من العسلِ

“Halife olmasaydı ve Halifeye itaat farz olmasaydı (onlarla savaşır) muhakkak onların kanlarını içmek bana baldan daha tatlı gelirdi.”³⁸⁹

2. لولا edatının cevap cümlesi ما harfi ile olumsuz olduğunda genellikle başına almadan gelir. Kur’ân da bu yapı sadece bir yerde geçer.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَن يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ .

“Allah’ın lutfu ve rahmeti sizinle olmasaydı içinizden hiçbir kimse günahattan asla arınamazdı.”³⁹⁰

Bazen cevap cümlesi olumsuz da olsa ل harfine bitişerek de gelebilir.

ل harfi ile birleştirilmiş olan ما harfine şairin şu sözü örnek gösterilebilir:

لولا رجاء لقاء الضَّاعِينَ لَمَا أَبَقْتُ نَوَاهُمْ لَنَا رَوْحاً وَلَا جَسَداً

“Yolculuk yapan sevdiklerimizle tekrar buluşma umudumuz olmasa bizim ne bedenimiz ne de ruhumuz hayatta kalırdı.”³⁹¹

2.2.4.4. Levlâ’nın İki Ayrı Kelimeden Oluşması

Levlâ’nın ayrı iki kelimeden oluşması konusunda en-Nahhas, “لولا kelimesi birleşik anlam ifade etmeyen bir kelimedir. لولا olumsuzluk ifade eden ما anlamında kullanılmıştır”³⁹² demiş ve buna örnek olarak şu âyet-i kerimeyi vermiştir:

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةً أَمِنَتْ

“Eğer güvenli bir kasaba olmasaydı.”³⁹³

Yani لولا burada ما النافية anlamında kullanılmıştır.³⁹⁴

³⁸⁸ Muhammed Abdulhâlik, *Dirâsât li üslûbi'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2004), 2/689.

³⁸⁹ Ebû Hayyân, *Bahrû'l-Muhit*, 1/395.

³⁹⁰ en-Nur 24/21.

³⁹¹ el-Aşmûnî, *Şerhu'l-Aşmûnî alâ el-fîyet'i-bn Mâlik*, 3/609.

³⁹² el-Murâdî, *El-Cened'Dânî fî Hurûf'il-Meânî*, 608.

³⁹³ Yunus, 10/98.

2. Ebû Bekr el-Enbârî: (ö. 328/940) 'لولا'nın bitişik olmadan لو و لم anlamında kullanıldığını söyleyerek³⁹⁵ örnek olarak şu beyiti verir:

أَلَا زَعَمْتُ أَسْمَاءُ أَلَّا أُجِبُّهَا فَقُلْتُ بَلَى لَوْلَا يُنَازِعُنِي شَعْلَى

“Esmâ kendisi sevmediğini iddia ediyor ben de onu sevdiğimi fakat işimin buna fırsat vermediğini söyledim.”³⁹⁶

Buradaki لو لم ينازعني شعلي لولا cümlesi شغلني anlamında kullanılmıştır.

2.2.4.5. Levlâ'nın Farklı Türlerdeki Kelimelerin Başında Kullanılması

لولا kelime türlerinin başlarına gelişine göre iki kısmı ayrılır. İsimlere veya isim hükmünde olanların başına geldiği zaman imtinaiye olarak kullanılır. Fiillerin başına geldiğinde ise tahdid/teşvik anlamında kullanılır.³⁹⁷

لولا'nın isim ile kullanımına örnek olarak şu âyet-i kerimeyi verebiliriz:

لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“Allah'ın daha önceden yazılmış bir hükmü olmasaydı elde ettiğiniz menfaat sebebiyle size büyük bir azap dokunurdu.”³⁹⁸

لولا'nın ismin yerine geçen bir kelimeyle kullanımına örnek olarak şu âyet-i kerimeyi verebiliriz:

لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ

“Siz olmasaydınız müminlerden olurduk.”³⁹⁹

لولا التحضيضية'nin fiilden önce kullanımına da şu âyet örneğini verebiliriz:

لَوْلَا يَنْهَاهُمُ الرَّبَّائِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ

“Bâri din adamları ve âlimleri onları yalan söylemekten ve haram yemekten menetselerdi. Bu yaptıkları ne kötüdür.”⁴⁰⁰

³⁹⁴ Abbas Hasan, *El Nahvü'l-Vâfî*, 4/516.

³⁹⁵ el-Murâdî, *El-Cened'Dânî fî Hurûf'il-Meânî*, 109.

³⁹⁶ Ebû Saîd el-Hasen b. el-Hüseyn b. Ubeydillâh el-Atekî es-Sükkerî, *Şerhu eş'âr El-hezeliyyin* (Kahire: Mektebetü Dâri'l-urûbe), 88.

³⁹⁷ Sîrâfî, *Şerhu Kitâbi Sîbeveyh*, 2/166.

³⁹⁸ el-Enfal, 8/68.

³⁹⁹ es-Sebe', 34/31.

⁴⁰⁰ el-Maide 5/63.

2.2.4.6. İmtinaie İçin Gelen Levlâ'dan Sonra Merfu İsmin Kullanılması

Nahivcilerin çoğu لولا الامتناعية sonrasında gelen ismi mübteda olarak kabul etmiş ve İmtinaie لولا 'sından sonra gelen mübtedanın aşağıdaki şekillerde geldiğini ifade etmişlerdir:⁴⁰¹

1. Mübteda açık bir mastar olarak gelir. Bunun örneği şu âyet-i kerimedir:

قُلْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“Eğer Allah’ın keremi ve rahmeti üzerinizde olmasaydı muhakkak zarara uğrayanlardan olurdunuz.”⁴⁰² Levlâ’dan sonra فضل masdar olarak gelmiştir.

2. لولا ‘dan sonra أَنْ ile mazi fiilin yan yana gelerek masdar oluşturması.

Örnek:

لَوْلَا أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا

“Allah bize lutfıta bulunmuş olmasaydı, bizi de mutlaka yerin dibine geçirmişti.”⁴⁰³ لولا’dan sonra أَنْ ve mazi fiil مَنَّ yanyana gelerek masdar oluşturmuştur.

3. لولا’dan sonra أَنْ ile Müzari fiilin yan yana gelerek masdar oluşturması.

Örnek:

لَوْلَا أَنْ تَدَارَكُهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ

“Rabbinin lutfı imdadına yetişmeseydi...”⁴⁰⁴

4. لولا ‘dan sonra أَنْ ile isim ve haberinin masdar olarak gelmesi.

Örnek:

فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ

“Eğer o, Allah’ın şanını yüceltenlerden olmasaydı...”⁴⁰⁵

أَنْ’dan sonra isim ve haberinin masdar olarak geldiğini görüyoruz.

5) لولا ’nın akabinde mübtedanın gelmesi.

Örnek:

⁴⁰¹ Sîbeveyh, *el-Kitâb*, 2/129.

⁴⁰² el-Bakara 2/64.

⁴⁰³ el-Kasas 28/82.

⁴⁰⁴ el-Kalem 68/49.

⁴⁰⁵ es-Sâffât 37/143.

لولا كتابٌ من الله سبق

“Allah’ın daha önceden yazılmış bir hükmü olmasaydı...”⁴⁰⁶

6) لولا ‘dan sonra muhtedanın munfasıl zamir gelmesi.

Örnek

لولا أنتم لكنا مؤمنين

“Siz olmasaydınız, hiç kuşkusuz biz iman ederdik.”⁴⁰⁷

7. لولا ‘dan sonra muhtedanın nekira bir mevsuf gelmesi

Örnek:

لولا كلمة سبقت من ربك

“Eğer rabbın tarafından daha önce verilmiş bir söz olmasaydı...”⁴⁰⁸

2.2.4.7. Kur’ân-ı Kerîm’de Levlâ’nın Kullanımı

Kur’ân-ı Kerîm’de لولا’nın kullanımı şu şekilde gelmiştir:⁴⁰⁹

1. Üslup:

Levlâ+isim+şartın cevabının mazi fiil olarak gelmesi:

Şartiyye olarak kullanılan لولا yapısal olarak iki şekilde gelebilir.

Birinci Şekil: لولا ‘dan sonra ismin gelmesi şartın cevabı olarak da lââm harfinin mazi fiile bitişik olarak gelmesi. Buna örnek olarak şu âyet-i kerimeyi verebiliriz:

فلولا فضلُ الله عليكم ورحمتهُ لكنتم من الخاسرين

“Eğer Allah’ın keremi ve rahmeti üzerinizde olmasaydı muhakkak zarara uğrayanlardan olurdunuz.”⁴¹⁰

Burada görüldüğü gibi لولا ‘dan sonra isim gelmiş, şartın cevabı olarak da mazi fiile lam bitişmiştir.

⁴⁰⁶ el-Enfal 8/68.

⁴⁰⁷ es-Sebe’ 34/31.

⁴⁰⁸ Hud 11/110.

⁴⁰⁹ Fahd Muhammed Dib el-Cemel, *Edevâtü-ş’Şarti Ğayri’l Câzimetri Fi’l Kur’ân’il Kerim Dirâseten Nahviyyeten Delâliyyeten* (Gazze: el-Câmi’atul İslâmiyye, Yüksek Lisans Tezi), 2014.

⁴¹⁰ el-Bakara 2/64.

İkinci Şekil: لولا'dan sonra ismin gelmesi şartın cevabı olarak da mazi fiilin başına olumsuzluk ما'sı gelmesi. Buna örnek olarak şu âyet-i kerime verebiliriz:

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا

“Allah’ın lutfu ve rahmeti sizinle olmasaydı içinizden hiçbir kimse gûnahtan asla arınamazdı.”⁴¹¹

Burada da şartın cevabı mazi fiille birlikte olumsuz ما ile gelmiştir

2. Üslup:

لولا'dan sonra masdar muevvelin gelmesi şartın cevabı da ل veya قد + ل lam ve kad)'e bitişik olarak gelmesi. Bunlara şu âyetleri örnek olarak verebiliriz:

فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ لَلْبَيْتِ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

“Eğer o, Allah’ın şanını yüceltenlerden olmasaydı kıyamete kadar balığın karnında kalacaktı.”⁴¹²

Bu âyette masdar muvveliden sonra şartın cevabı lama bitişik olarak gelmiştir.

لَوْلَا أَنْ تَبْتَئَكَ لَقَدْ كُنْتَ تَرْكُنْ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا

“Hatta seni yerinde sağlam tutmasaydık neredeyse -biraz da olsa- onlara kayacaktın!”⁴¹³

Masdar-ı müevveliden sonra şartın cevabı لقد (lakad) ile gelmiştir.

2.2.4.8. Levlâ ’nın Şart Anlamında Kullanılması

لولا ile birlikte şart üslubunun genişletilmesi şartın cevabının başına atıf edatı getirilerek yapılır. Buna şu örneği verebiliriz:

لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ

“Ey Rabbim! Beni yakın bir zamana kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam.”

Burada görüldüğü gibi şartın cevabı فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ atıf edatıyla genişletilmiştir.

⁴¹¹ en-Nur 24/21.

⁴¹² es-Saffat 37/143.

⁴¹³ el-İsra 17/74.

2.2.4.9. Kur’ân-ı Kerîm’de Levlâ’nın Tahdidiyye Olarak Kullanılması

Tahdidiyye لولا ‘sı fiillerin başına gelir. Kendisinden sonra mazi fiil gelirse kınama anlamı verir. Fakat müzari fiil gelirse teşvik ve talep ifade eder.⁴¹⁴

Mazi fiile örnek verecek olursak:

فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ

“Onların her kesiminden bir grup dinde yeterli bilgi sahibi olmaya çalışmak ve seferden dönen topluluklarını uyarmak üzere geride kalmalıdır. Umulur ki sakınırlar.”⁴¹⁵

Müzari fiile örnek verecek olursak:

لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أَجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ

“Dileseydik onu tuzlu yapardık. O halde şükretmeli değil misiniz?”⁴¹⁶

Levlâ edatı Kur’ân-ı Kerim’in birçok âyetinde yer aldığı gibi, Peygamber (s.a.v.)’in birçok hadisinde de geçmektedir.

1. Hadis:

لَوْلَا أَنَّ أَشَقَّ عَلَى أُمَّتِي لِأَمْرَتُهُمْ بِالسَّوَالِكِ عِنْدَ كُلِّ وُضوءٍ .

“Şayet ümmetime zor gelmeyeceğini bilsem, her abdestle birlikte de misvak kullanmalarını kendilerine emrederdim.”⁴¹⁷

2. Hadis:

لَوْلَا أَنَّ أَشَقَّ عَلَى أُمَّتِي أَوْ عَلَى النَّاسِ لِأَمْرَتُهُمْ بِالسَّوَالِكِ مَعَ كُلِّ صَلَاةٍ

“Şayet insanlara zor gelmeyeceğini bilsem, her namaz için abdest almalarını, her abdestle birlikte de misvak kullanmalarını kendilerine emrederdim.”⁴¹⁸

3. Hadis:

لَوْلَا أَنَّ أَشَقَّ عَلَى أُمَّتِي لِأَمْرَتُهُمْ بِالسَّوَالِكِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ، وَلَأَخَّرْتُ صَلَاةَ الْعِشَاءِ إِلَى ثَلَاثِ اللَّيْلِ

⁴¹⁴ Ebu'l-Beka Muhibbuddin Abdullah b. Hüseyin b. Abdullah El-Ukberi, *et-Tibyân fî I'râbil-Kur'ân* (Kum: İntişarat-ı Zevî'l-Kurba), 1/110.

⁴¹⁵ et-Tevbe 9/122.

⁴¹⁶ el-Vakıa, 56/70.

⁴¹⁷ Buhârî, “Savm”, 27.

⁴¹⁸ Beyhakî, “Tahâret”, 157, 1/111.

“Şayet ümmetime zor gelmeyeceğini bilsem, her namazla birlikte abdest almalarını ve yatsı namazını gecenin üçte birine kadar tehir etmelerini emrederdim.”⁴¹⁹

4.Hadis:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَى أُمَّتِي مَا تَخَلَّفْتُ عَنْ سَرِيَّةٍ، وَلَكِنْ لَا أَجِدُ حَمُولَةً، وَلَا أَجِدُ مَا أُحْمِلُهُمْ عَلَيْهِ، وَيَشُقُّ عَلَيَّ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنِّي، وَلَوْ دِدْتُ أَنِّي قَاتَلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَقُتِلْتُ، ثُمَّ أُحْيِيتُ ثُمَّ قُتِلْتُ، ثُمَّ أُحْيِيتُ.

“Allah’ın Rasûlü şöyle buyurdu: Ümmetime meşakkat verecek olmasaydım, cihada çıkan hiçbir seriyyeden geri kalmazdım. Ne var ki, onları hayvana bindirecek imkân da bulamıyorum. Binitsiz mücahitlerin benden geri kalmaları ise bana meşakkat veriyor. Yemin olsun ki, Allah yolunda gazaya çıkıp öldürülmeyi, sonra diriltilmeyi, ardından tekrar savaşıırken öldürülmeyi ve yine diriltilmeyi çok arzu ederdim.”⁴²⁰

5. Hadis:

أَعَدَّ اللَّهُ لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ لَا يَخْرُجُهُ إِلَّا جِهَادٌ فِي سَبِيلِي وَإِيمَانٌ بِي وَتَصَدِيقٌ بِرِسَالِي فَهُوَ عَلَيَّ ضَامِنٌ أَنْ أُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ أَوْ أَرْجِعَهُ إِلَى مَسْكَنِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ نَائِلًا مَا نَالَ مِنْ أَجْرِ أَوْ غَنِيمَةٍ ثُمَّ قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَى الْمُسْلِمِينَ مَا قَعَدْتُ خِلَافَ سَرِيَّةٍ تَخْرُجُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَبَدًا وَلَكِنْ لَا أَجِدُ سَعَةً فَأَحْمِلُهُمْ وَلَا يَجِدُونَ سَعَةً فَيَتَّبِعُونِي وَلَا تَطِيبُ أَنْفُسُهُمْ فَيَتَخَلَّفُونَ بَعْدِي وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ دِدْتُ أَنْ أَغْزَوْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَأُقْتَلَ ثُمَّ أَغْزَوْ فَأُقْتَلَ ثُمَّ أَغْزَوْ فَأُقْتَلَ

“Allah, kendi yolunda cihâd’a çıkan kimseye, “onu benim yolumda cihada ancak bana olan imânı ve peygamberlerimi tasdiki çıkarmıştır, başka bir neden değil!” diye çok büyük ikramlar/sevap hazırlamıştır. Allah, “o kimseyi cennete dâhil etmek veya elde ettiği sevâp veya ganimete nail olarak, çıktığı evine selâmetle geri getirmek benim kefaletim altındadır” diye de taahhütte bulundu. Sonra Rasûlullah (a.s.) sözlerine devamla: Nefsim kudret elinde bulunan Allah’a yemin ederim ki Müslümanlara güçlük çıkaracağım endişesi taşımasaydım, Allah yolunda cihâda çıkan hiçbir seriyyeden asla geri kalmazdım. Fakat ben bir imkân bulamıyorum ki onları binitlere bindireyim. Onlar da bir imkân bulamıyorlar ki binitlerine binip de beni takip edebilsinler. Ben savaşa gittikten sonra savaştan geri kalmaları da gönüllerine dokunuyor. Muhammed’in nefsi kudret elinde olan Allah’a yemin ederim

⁴¹⁹ Dârimî, “Salât”, 168, 2/931.

⁴²⁰ Muvatta, “Cihâd”, 18, 1/165.

ki, Allah yolunda savaşıp öldürülmeyi, sonra diriltilerek savaşıp tekrar öldürülmeyi, sonra bir daha diriltilip yine savaşıp öldürülmeyi arzularım” buyurdu.⁴²¹

6. Hadis:

مر النبي بتمرّة في الطريق قال لولا أنّي أخاف أن تكون من الصدقة لأكلتها

“Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem yolda bir hurmaya rastladı ve "Bunun sadaka olmasından endişe etmesem yerdim.”⁴²²

7. Hadis:

عن أبي إسحاق قال: سمعت البراء يحدث قال: «لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْأَحْزَابِ، وَخَنَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، رَأَيْتُهُ يَقُولُ مِنْ تَرَابِ الْخَنْدَقِ، حَتَّى وَارَى عَنِّي الْعُبَارُ جِلْدَةً بَطْنِهِ، وَكَانَ كَثِيرَ الشَّعْرِ، فَسَمِعْتُهُ يَرْتَجِرُ بَكَلِمَاتِ ابْنِ رَوَاحَةَ وَهُوَ يَقُولُ مِنَ التُّرَابِ يَقُولُ: اللَّهُمَّ لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا ... وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا فَأَنْزَلَنَ سَكِينَةً عَلَيْنَا ... وَتَبَّتِ الْأَفْدَامُ إِنْ لَا قَيْنَا إِنْ الْأَلَى قَدْ بَغَوْا عَلَيْنَا ... وَإِنْ أَرَادُوا فِتْنَةً أَبَيْنَا قَالَ: ثُمَّ يَمُدُّ صَوْتَهُ بِأَخْرَها .

Ebu İshak dedi ki: Bera'yı hadis naklederken şöyle dediğini dinledim: "Ahzab ve Hendek gününde Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i hendekten çıkan toprağı taşıırken gördüm. O kadar ki toprak karnının derisini örttüğünden ötürü onu göremez oldum -ki (karnının) kılları çoktu- onun toprak taşıırken İbn Revaha'nın recez veznindeki sözlerini söylediğini duydum: "Allah'ım sen olmasaydın eğer hidayet bulmazdık Sadaka vermez, namaz kılmazdık. Artık bir sükûnet indir üzerimize (Düşmanla) karşılaştığımızda sebat ver ayaklarımıza Şüphesiz onlar bize haksızlık ettiler Bir fitne (ye düşürmek) istediklerinde kabul etmedik. "Bera dedi ki: "Daha sonra da son kelimeyi söylerken sesini uzatıyordu.⁴²³

2.3. ŞART EDATI LEVMÂ

2.3.1. Levma Şart Edatının Terkibi ve Yapısı

Cumhura göre, mürekkep bir kelime olan levma (لَوْمًا) edatı, lev (لَوْ) ve ma (مَا) edatlarının birleşiminden meydana gelmektedir.⁴²⁴ Levma edatı, bir eylemin başka

⁴²¹ İbn Mâce, "Cihâd", 1, 1/447.

⁴²² Buhârî, "Lukâta", 6.

⁴²³ Buhârî, "Meğâzi", 29.

⁴²⁴ İbn Yaîş, Şerhu 'l-Mufasssal, 5/88.

bir eylemin varlığı nedeniyle gerçekleşmeyeceğini ifade eder. Bu duruma, nahiv ilminde “eş-şartu’l-imtinâ’î” denir.⁴²⁵

2.3.2. Lev mâ’nın Şart Olarak Kullanılması

Lev mâ edatı, şart olarak kullanıldığında geçmiş zamanı ifade eder. Çünkü لَوْ مَا şart edatıyla kurulan cümlelerde, şartın cevabı olarak kullanılan fiil, geçmiş zaman diliminde gerçekleşmemiştir.⁴²⁶

Örnek:

لَوْ مَا الْكِتَابَةُ لَضَاعَ أَكْثَرُ الْعِلْمِ

“Şayet yazı olmasaydı ilmin birçoğu kaybolurdu”

Yukarıdaki örnekte şart cümlesinde ifade edilen yazının var olması sebebiyle, geçmiş zamandaki birçok ilim kaybolmamıştır. Bu bağlamda lev mâ şart edatı olumsuzlukla birlikte geçmiş zaman ifade etmiştir. Lev mâ edatının geçmiş zaman için kullanılması, diğer cezm eden şart edatlardan farklı olduğunu göstermektedir.

Lev mâ şart edatının sonrasında muttasıl veya munfasıl bir zamir kullanılmaz. Ancak isim gelebilir. Bu özellik, لَوْ مَا şart edatının Arapça dilbilgisindeki farklı işlevlerinden biridir ve bu bağlamda lev mâ edatı, kendisinden sonra gelen ismin şart anlamını pekiştirmesine yardımcı olur.⁴²⁷ Bu edattan sonra gelen şart cümlesi haberi düşürülmüş bir isim cümlesidir.⁴²⁸

Örnek:

لَوْ مَا طَاهِرٌ لَزُرْتُكَ

“Tahir olmasaydı seni ziyaret ederdim.” cümlesinde olduğu gibi haber cümleden hazfedilmiştir. Cümlenin takdiri şöyledir.

لَوْ مَا طَاهِرٌ مَانِعٌ لَزُرْتُكَ

Aşağıdaki beyiti de bu konuya örnek olarak verebiliriz.

لَوْ مَا الْإِصَاخَةُ لِلْوَشَاةِ لَكَانَ لِي مِنْ بَعْدِ سُخْطِكَ فِي الرِّضَاءِ رَجَاءٌ

⁴²⁵ Abbas Hasan, *en-Nahvu 'l-Vâfi*, 4/426.

⁴²⁶ Abbas Hasan, *en-Nahvü 'l-Vâfi*, 4/515.

⁴²⁷ İbn Ya‘îş, *Şerhu 'l-Mufasssal*, 8/145.

⁴²⁸ İbn Ya‘îş, *Şerhu 'l-Mufasssal*, 8/145.

“Muhbirleri işitmeseydin, sen öfkелendikten sonra hoşnutluğunu kazanmayı arzu ederdim.”⁴²⁹

Bu örnekte, levâmâdan sonra gelen الإصاحّة mübteda ve merfudur. Haberi ise zorunlu olarak düşürülmüştür.

Taberî, (ö. 310/923) Arapların لوما levâmâ'yı لولا levlâ'nın yerine, لولا'yı da لوما'nın yerine kullandıklarını belirtmekte,⁴³⁰ örnek olarak da İbni Mukbil'in (ö. 70/689'dan sonra) divanında geçen şu beyiti vermektedir:

لولا الحياء ولو ما الدين عبتكما ببعض ما فيكما إذ عبتما عوري

“Şayet hayâ ve din olmasaydı sizin benim şaşılığımı ayıpladığınız gibi bende sizdeki bazı kusurları ayıplardım.”

Bu beyitte لوما ile لولا aynı anlamda kullanılmıştır.

2.3.3. Levâmâ'nın İmtinaiyye Olarak Kullanılması

Birçok dilbilimci, imtinâiyye anlamı için kullanılan levlâ, levâmâ ve hellâ gibi harflerin tahdîd ve tevbîh anlamı için de kullanıldığını zikrederek, bunları tahdîd ve tevbîh harfleri olarak isimlendirmişlerdir.⁴³¹

Tahdîd, “bir işin yapılmasını abartılı bir şekilde talep ve teşvik etmek” anlamına gelir.⁴³²

Gelecek zaman ifade eden muzâri fiilin başına dâhil olduklarında muhatabı bir şeyi yapması için teşvik etme anlamına gelir.⁴³³

لوما ve لولا harfleri, aşağıdaki örneklerde olduğu gibi talep ve teşvik ifade ederler:⁴³⁴

لولا فعلت كذا

“Şöyle yapsaydın ya!”

ولو ما ضربت زيداً

⁴²⁹ İbn Hişam, *Muğnî'l-lebîb 'an kütübi'l-e'ârîb*, 3/466.

⁴³⁰ Ebû Ca'fer et-Taberî, *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân* (Mekke: Dâru't-terbiye ve't-turâs, 2010), 17/66.

⁴³¹ Abbas Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 4/512.

⁴³² İbn Mâlik, *Şerhu't-Teshîl*, 4/113.

⁴³³ es-Sîrâfi, *Şerhu Kitâbi Sîbeveyh*, 2/166.

⁴³⁴ ez-Zemahşerî, *el-Mufasssal*, 315.

“Zeyd’e vurmasaydın ya!”

هَلَا مَرَرْتُ بِهِ

“Ona uğrasaydın ya!”

لوما imtinâiye olarak Kur’ân-ı Kerîm’de geçmemektedir. Fakat tahdidiyye yani talep anlamında sadece bir âyette şu şekilde geçmektedir.⁴³⁵

لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَكَةِ إِن كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

“Doğru söyleyenlerden isen bize melekleri getirseydin ya!”⁴³⁶

2.3.4. Lev mâ’nın Şart ve Cevap Cümlesi

Dilbilimcilerin çoğuna göre, لَوْ مَا şart edatı, لَوْ edatının hükümlerine tabidir. Bu sebeble, لَوْ مَا’nın cevap cümlesi hem lafzen hem de manen veya yalnızca manen geçmiş zaman fiili şeklinde ifade edilebilir.⁴³⁷

لَوْ مَا زَيْدٌ لَأَكْرَمْتُكَ

“Şayet Zeyd olmasaydı, sana ikramda bulunurdum”.

لَوْ مَا şart edatının cevap fiili, mazi olarak geldiğinde cevaba fethalı bir lam ل harfi bitişebilir. Ancak cevap cümlesinin olumsuz muzari bir fiil veya manen mazi bir fiil olması durumunda fethalı lam ل bitişmez.⁴³⁸

Örnek:

لَوْ مَا النَّعْبُ مَا كَانَ الرَّاحَةُ

“Yorgunluk olmasaydı, huzur ve rahatlık da mevcut olmazdı.”

لَوْ مَا الْعَمَلُ لَمْ تَكُنْ لِلْعِلْمِ فَائِدَةٌ

“Şayet çalışma olmasaydı, ilmin bir faydası olmazdı.”

لَوْ مَا الْمَدَارِسُ لَإِزْدَحَمَتْ السُّجُونُ

“Şayet okullar olmasaydı, hapishaneler çok kalabalık olurdu.”

Yukarıdaki örnekte cevap cümlesi geçmiş zaman ifade eden bir fiilden oluştuğu için cevabın başına fethalı lam ل harfi gelmiştir.

⁴³⁵ Şerîf, *Mu‘cemu Hurûf*, 3/ 956, 959.

⁴³⁶ el-Hicr 15/7.

⁴³⁷ Sîbeveyh, *el-Kitab*, 4/235.

⁴³⁸ Abbas Hasan, *en-Nahvü ‘l-Vâfi*, 4/515.

لَوْ مَا حَرَارَةُ الشَّمْسِ لَمَا عَاشَ الْآحْيَاءُ

“Eğer Güneş’in ısısı olmasaydı, canlılar yaşayamazdı.”

Yukarıdaki örnekte cevap cümlesi ما ile olumsuz mazi fiil olduğu için cevap fiiline fethalı lam ل harfi bitişmiştir.

Örnek:

لَوْ مَا الْعَمَلُ لَمْ تَكُنْ لِلْعِلْمِ فَائِدَةٌ

“Eğer amel olmasaydı, ilmin faydası olmazdı.”

Bu cümlede ise, cevap cümlesi olumsuz muzari fiil olarak geldiği için, cevaba fethalı lam ل harfi bitişmemiştir.

Buraya kadar olan anlatımlarımızda لولا ve لوما ile ilgili şöyle bir sonuca ulaşmamız mümkündür: Her iki edat da şart cümlelerinin önüne gelirler. Harf bağlamında ele alınmışlardır. Kendilerinden sonra gelen müzari fiile irab yönünden etki etmezler. Ayrıca şart edatlarının birçoğu gelecekle ilgili kullanılırken, bu iki edat şart manası içeren cümlelerde geçmişle bağlantılı olarak da kullanılırlar. En bariz işlevleri şart cümleleri oluşturmaktır. Ancak bu fonksiyonları yalnızca şartla sınırlı değildir, bunların dışında arz, tahdi, tevbih, temenni gibi manalar için de kullanılırlar. Bu edatlarla oluşturduğumuz şart cümleleri olumlu ise genellikle cevap cümlesinin başına ل harfi bitişir. لوما edatı daha çok mazi bir fiille لوما ise daha çok isim cümlesiyle kullanılırlar.

SONUÇ

Bu çalışmada, Arapçada çok sayıda fonksiyona sahip edatların şart üslubunu oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu edatların, yapı, anlam ve âmil olma açısından farklılık arz ettiği belirlenmiştir. Özellikle, şart edatlarının yapısal farklılıklarının, şart ve cevap cümlelerinin anlam ve i'rab durumları üzerinde belirleyici rol oynadığı görülmüştür. Şart ve cezâ ile ilgili incelenen kurallardan yola çıkılarak, şart ve cevap cümlelerinin, kullanılan şart edatının türüne bağlı olarak biçimlendiği ve kendine özgü niteliklere sahip olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda, şart üslubunu oluşturan edatlar ve bu edatların şart-cevap cümleleri için tek tip kurallarının bulunmadığı, her bir şart edatının türüne göre kendine has cümle yapısına sahip olabileceği ortaya çıkmıştır.

Nahiv âlimlerinin ifadelerinden lev edatının kullanımının öteki cezm etmeyen edatlara oranla çok daha fazla olduğu ve bu edatın kendi içerisinde çok farklı kullanım şekillerinin olduğu müşahade edilmiştir. Lev, cezm etmeyen şart edatlarından. Şart ve cevap (ceza) cümlelerini birbirlerine bağlar. Nahiv âlimlerinin birçoğuna göre bu edatın lev-i şartiyye-i imtinaiyye, lev-i şartiyye-i gayr-i imtinaiyye, lev-i masdariyye, lev-i temennî ve lev-i vasliyye gibi farklı kullanım şekilleri vardır. Ayrıca geçmiş zamanla ilişki kurması (ta'lik) durumunda imtina, gelecek zamanla ilişki kurması (ta'lik) durumunda ise şart bildirir. Nahiv âlimlerinin birçoğu bu edat hakkında farklı görüşler öne sürmüş olsalar da aralarında belirgin bir fark yoktur. Sebep ve müsebbeb ilişkisi olduğunda lev edatının cevabının zorunlu bir şekilde şarta bağlı olarak geldiği hususunda hemfikirler.

Levlâ ve lev-mâ edatları, şartın varlığı durumunda cevabın gerçekleşmemesini ifade eden edatlar olarak tanımlanır. Bu edatlar, varsayımsal iki olayı birbirine bağlamak amacıyla kullanılır. Genel olarak şart edatları fiile mahsusken, levlâ ve lev-mâ edatlarının isme mahsus olmaları ve haberlerinin genellikle hazfedilmesi, bu edatların ayırt edici özelliklerinden biri olarak gözlemlenmiştir. Cevap cümleleri ise daima fiil cümlesinden oluşmaktadır. Bu edatlar, şart anlamının dışında tahdid (teşvik) ve tevbih edatları olarak da kullanılabilirler. Belirtilen edatlardan sonra mazi fiil geldiğinde tevbih, muzâri fiil geldiğinde ise tahdid anlamını ifade ettikleri; i'rapt mahallerinin olmadığı gözlemlenmiştir.

Şart edatlarının cevap cümleleri bazı durumlarda hazfedilirken bazen takdir edilir, bazen de fiilin önüne geçerler. Asıl olan bu edatlardan sonra fiilin gelmesidir. Ancak bazen isim de gelmektedir. Böyle durumlarda hazfedilmiş fiilin faili konumunda bulunurlar.

Bu edatlar zikredilmiş veya hazfedilmiş de olsa bir cevap cümlesine ihtiyaç duyarlar. Cevap cümlelerinin olumlu olması durumunda fiile genellikle lââm (ﻝ) harfi bitişir. Olumsuz olma durumunda ise genellikle bitişmez.

Özetle şunu ifade etmek gerekir ki şart üslubu Arap dilinde önemli bir yere sahiptir. Bu konunun bilinmesi hem dilin inceliklerinin daha iyi kavranmasına hem de temel kaynağımız olan Kur'ân-ı Kerîm'in daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdulhâlik, Muhammed. *Dirâsât li üslûbi'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2004.
- Abbâs. Hasan. *en-Nahvu'l-Vâfi*. Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, 1981.
- Ahmed, Halil b. Ahmed. *Kitâbu'l-Ayn*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- Akdağ, Hasan. *Arap Dilinde Edatlar*. Konya: Tekin Kitabevi, 1981.
- Akdağ, Hasan. *Klasik Arapça Dilbilgisi*, Ankara: ABC Yayınlar, 2018.
- Âlûsî, Şihâbuddin es-Seyyid Mahmud. *Rûhu'l-Meânî fî Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1994.
- Antâkî, Muhammed. *el-Minhâc*. İstanbul: Tebliğ Yayınları, 1985.
- Aşçıoğlu, Osman. “Arap Dilinde Şart Kipi”. Bursa: *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4(1992).
- Aydın, Atik. “Arapça Şart Cümlelerinde Zaman.” *Nüşa*, 13/36 (2013).
- Boynukalın, Mehmet. “Fıkıh Usulünde Şart Kavramı.” İstanbul: *Marmara Üniversitesi İlahiyat Dergisi* 36, 2009.
- Cemel, Fahd Muhammed Dib. *Edevâtü-ş 'Şarti Ğayri'l Câzimetri Fi'l Kur'ân'il Kerim Dirâseten Nahviyyeten Delâliyyeten* Gazze: el-Câmi'atul İslâmiyye, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammâd. “Şirt”, *es-Sihâh: Tâcu'l-luğa ve sıhâhu'l-Arabiyye*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm ve'l-Melâyîn, 1987.
- Cürcânî, Ali b. Muhammed Seyyid el-Şerîf. *et-Ta'rîfât*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983.
- Çelen, Mehmet. *Arapçada Edatlar*. İstanbul: Kalem yay, 2006.
- Çörtü, Mustafa Meral. *Arapça Cümle Kuruluşu ve Tercüme Tekniği*. İstanbul: İFAV, 2011.
- De'âs, Ahmed Ubeyd. *İ'rab-ü'l-Kur'ân*. Dimeşk: Dâru'l Münir, ts.
- Ebû'l-Bekâ, Eyyub b. Musa el-Kefevî. *el-Külliyât*. Dimeşk: Müessesetü'r-Risale, 2011.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî. *el-Bahrû'l-Muhîr fî't-Tefsir*. Beyrut: Darû'l-Fikr, 2005.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî. *İrtişâfu'd-Darbi Min Lisâni'l-Arab*. Kahire: Mektebetul Hanci, 1998.
- Elîf Efendî, Hâsîrîzâde. *Muhtâru'l-Enbâ' Edatlar Kitabı*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul: 2019.
- Eşmûni, Ebu'l-Hasan Nûreddin Ali b. Muhammed b. İsa. *Şerhu'l-Aşmûni alâ elfiyeti İbni Malik*. Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Tûras, ts.
- Ferahidî, Halil İbni Ahmed. *El Ayn*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- Fîrûzâbâdî, Ebu't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb, *el-Kâmûsu'l-Muhîr*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2005.

Gelayani, Mustafa b. Muhammed Selim. *Camîu'd-durusi'l-Arabiyye*, Kahire: Daru'l-Hadis, 2005.

İsfahânî Râgıb, *el-Müfredat fî Ğarîbi'l-Kur'ân*, Abdulbaki Güneş, Mehmet Yolcu (Çev), İstanbul Darü-l Ma'rife 2010.

İsfahânî, Ebu'l-Kâsım Hüseyin er-Râgıb. *el-Mufredât fî Ğarîbi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1991.

İbn Akîl, Bahâeddin Abdullah b. Abdurrahman b. Abdullah. *Şerhu İbn Akîl alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*. Beyrut: el-Mektebetü'l-'Asriyye, 1990.

İbnü'l-Enbârî, Ebû Bekr Muhammed b. el-Kâsım b. Muhammed. *Şerhü'l-Mufaddaliyât*. Beyrut: Câmîu'l-kütübü'l-İslâmiyye, ts.

İbn Hıbbân, Ebû Hâtım Muhammed b. Hibban el-Büstî, *el-İhsân fî takrîbi Sahîhu İbn Hıbbân*, Thk. Şuayb el-Arnaût, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1991

İbn Hişam, Cemâlu'd-Dîn b. Yusuf. *Muğni'l-Lebib an Kutubi'l E'arib*. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l Asriyye, 2007.

İbni Mâlik, *Şerhu Teshîl*. Kahire: Daru'l Hicr, 1990.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mükrim b. Ali. *Lisânu'l-Arab*. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 2010.

İbni's-Sirâc, Ebubekir. *El Usûl fî'n-nahvi*. Beyrut: Müessesetür Risale, 1985.

İbnü's-Şecerî, Ebü's-Saâdât Ziyâüddîn Hibetullah b. Alî b. Muhammed b. Hazma el-Hâşimî el-Alevî el-Hasenî el-Bağdâdî. *El-emâlî eş-şeceriyye*. Kahire: Mektebetü'l Hancı, 1992.

İbn Ya'îş, Muhammed b. Ali Ebu'l-Bekâ. *Şerhu'l-Mufasssal*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2001.

İstirbazi, Radiyuddin. *Şerhu kafiyyeti İbnil Hacib*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1993.

Kebîsî, Abdulhamid Câsim. “*Ahvâlü lev ve mevâ'idühe ve meânîhe 'inde'n-nahviyyîn*”. *Mecelletü dirâsâtî'l-Arabiyye*. Minye: Külliyyetü Dâru'l-Ulûm, ts.

Keskin, Mustafa “Şart Anlamındaki لا ve اَلْ in Arap Dili ve Belağatı Açısından Değerlendirilmesi: Bazı Âyetler Örneğinde”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2019), 529.

Mâlekî, Abdinnûr Ahmed b. *Rasfu'l-mebânî fî şerhi hurûfi'l-me'ânî*. Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 2002.

Murâdî, Ebû Muhammed (Ebû Alî) Bedrüddîn Hasen b. Kâsım b. Abdillâh b. Alî. *el-Cene'd-dânî fî hurûfi'l-me'ânî*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1992.

Mustafa, İbrahim. *Mu'cemu'l-vasît*. Kahire: Dâru'd-Da'vet, 1960.

Müberred, Ebû'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd b. Abdilekber b. Umeyr. *el-Mukteḍab*. Kahire: Lecnetu İhyai't-türasi'l-Arabî, 1979.

Rahim, Yusuf. *Arapça Fiil Cümleleri*. İzmir: DEF Yayıncılık, 2019.

Râzî, Ebu Abdullah Zeynüddin Muhammed b. Ebû Bekir b. Abdülkâdir. *Muhtariü's-Sıhah*. Beyrut: Dâru's Sâdır, 2014.

Sâlih, Abdulazîz Ali. *eş-Şartu fî'l-Kur'ân-ı Kerîm*. Kahire: Basılmamış yüksek lisans tezi, 1976.

Sekkâkî, İbn Ya'kub Yusuf b. Ebi Bekr. *Miftâhu'l-ulûm*. Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-İlmiyye, 1987.

Seyyid, İsmail Ahmed Amâyre- Abdulhamîd Mustafa, *Mu'cemu'l-Edevât ve'd-Damâir fî'l-Kur'ânî'l Kerim* Kudüs:1795.

Sîbeveyh, Ebu Bişr Amr b. Osman b. Kanber. *el-Kitâb*. Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 1988.

Suyûtî, Celâlu'd-Dîn. *Hem'u'l-Hevâmi'*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998.

Sükkerî, Ebû Saîd el-Hasen b. el-Hüseyn b. Ubeydillâh el-Atekî. *Şerhu eş'âr El-hezeliyyin*. Kahire: Mektebetü Dâri'l-urûbe, ts.

Şecerî, Ebû's-Saâdât Ziyâuddîn Hibetullah b. Alî b. Muhammed b. Hazma el-Hâşimî el-Alevî el-Hasenî el-Bağdâdî, *el-Emâlî*. Kahire: Mektebatü'l Hanci, 1992.

Şerif, Muhammed Hasan. *Mu'cemü Hurûfu'l-Maânî fî'l-Kur'ân-i'l-Kerim*. Beyrut: Risale Yayınları, 1996.

Şirin, Mehmet Musa. *Şart Edatlarının Nahivciler ve Fıkıh Usulcülerinin Arasındaki Yeri*. İstanbul: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2013.

Taberî, Ebû Ca'fer. *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. Mekke: Dâru't-terbiye ve't-turâs, 2010.

Tarakçı, Muhammed. "Tahrîf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.

Ukberi, Ebu'l-Beka Muhibbüddin Abdullah b. Hüseyin b. Abdullah. *et-Tibyân fî İ'râbil-Kur'ân*. Kum: İntişâratu Zevî'l Kurba, ts.

Yediyıldız, Fatih. "Arap Dilinde Lev Edatı, İşlevleri ve Kur'ân'daki Kullanımları". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2022)".

Zeccâcî, Ebû'l-Kâsım Abdurrahmân b. İshâk en-Nihâvendî. *el-İzah fî İleli'n-Nahv*. Beyrut: Dâr'un-Nefâis, 1979.

Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf*. Kahire: Daru'l-Hadis, 2012.

Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Mufasssal fî şinâ'ati'l-i'râb*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998.

Ziyad, Mesut Muhammed. *el-Mustaksâ fî meânî'l-edevât en-nahviyye ve i'râbihâ*. Kahire: Dar'u's Sahve, 2009.

EKLER

Ek 1

Kur’ân-ı Kerim’de Lev-i Şartıyye İmtinaîyye’nin Mazi Fiille Kullanıldığı ve Şartın Cevabının Açıkta Zikredildiği Âyetler:

مواضع لو الامتناعية الشرطية في الماضي في القرآن الكريم والجواب الظاهر:

السورة ورقم الآية	الآية	
Şûrâ Suresi - 27	وَلَوْ يَسْتَطِيعُ اللَّهُ الرَّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَكِنْ يُنْزِلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ Şayet Allah kullarına rızka bol bol verseydi yeryüzünde taşkınlık ederlerdi; ama O dilediği ölçüye göre vermektedir.	1
Zuhurf Suresi - 20	وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ مَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ “Rahmân dileyseydi biz onlara ibadet etmezdik” dediler. Bu konuda hiçbir bilgileri yoktur.	2
Zuhurf Suresi - 60	وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ İsteseydik sizin yerinize, yeryüzünde egemen olacak melekler yaratırdık.	3
Ahkâf Suresi - 11	وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ İnkâr edenler inananlara şöyle dediler: “Eğer bu iyi bir şey olsaydı bizi bırakıp da onlara gelmezdi!”	4
Muhammed Suresi - 4	وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَأُنْتَصَرْنَا مِنْهُمْ وَلَكِنْ لِيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ İşte böyle; Allah dileyseydi onları bizzat cezalandırırdı, fakat sizleri birbirinizle denemek istiyor.	5
Muhammed Suresi - 21	طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ Güzel olan itaattir, dinen ve örfe makbul sözdür. Durum (savaş emri) kesinlik kazanınca Allah’a karşı sadâkat göstereceklerdi onlar için hayırlı olacaktı.	6
Muhammed Suresi - 30	وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَتَعَرَّفْتَهُمْ بِسِيمَاهُمْ İstersek şüphesiz onları sana gösteririz de yüzlerindeki işaretlerden kendilerini tanırsın.	7
Fetih Suresi - 22	وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوْا الْأَذْبَارَ Eğer kâfirler size karşı savaşsalar, arkalarını dönüp kaçacaklar.	8
Fetih Suresi - 25	لَوْ تَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابَ الْإِيمَانِ Eğer birbirinden ayrılırsalar, inkâra sapmış olanlarına acı bir şekilde azap edecektik.	9
Hucurât Suresi - 5	وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ Sen yanlarına çıkıncaya kadar sabredip bekleselerdi elbette kendileri için daha	10

	<i>iyi olacaktı.</i>	
Hucurât Suresi - 7	وَأَعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبِيبُ الْإِيمَانِ <i>Bilin ki Allah'ın elçisi aranızdadır. Birçok durumda o sizin dediklerinizi yapsaydı işiniz kötüye giderdi, fakat Allah size imanı sevdirdi.</i>	11
Vâkıa Suresi - 65	لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ <i>Dileseydik onu kuru bir çöpe çevirirdik de şaşırır kalırdınız.</i>	12
Vâkıa Suresi - 70	لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ <i>Dileseydik onu tuzlu yapardık. O halde şükretmeli değil misiniz?</i>	13
Haşr Suresi - 21	لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْنَاهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ <i>Şayet biz bu Kur'an'ı bir dağ üzerine indirmiş olsaydık, onu Allah korkusundan titremiş ve paramparça olmuş görürdün.</i>	14
Mülk Suresi - 10	وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ <i>Şayet kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık, şimdi şu alevli cehennemin “mahkûmları arasında olmazdık!” diye de ilâve ederler.</i>	15
Hâkka Suresi - 44-45	وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ <i>Eğer peygamber bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, Elbette onu kısıvrak yakalardık.</i>	16
Cin Suresi - 16	وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا <i>Eğer (kullarımız) hak yolda dosdoğru yürürlerse kendilerini, içinde denemek üzere nimetlere boğarız.</i>	17
Tekâsür Suresi - 5-6	كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ <i>Hayır! Keşke kesin bir bilgiyle bilmiş olsaydınız! Yemin olsun, cehennemi mutlaka göreceksiniz!</i>	18
Bakara Suresi - 20	وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ <i>Allah dileseydi onların işitme ve görmelerini büsbütün giderirdi.</i>	19
Bakara Suresi - 103	وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَآتَقُوا لَمَثُوبَتَهُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ <i>Eğer onlar iman edip kendilerini kötülükten korusalardı şüphesiz Allah tarafından verilecek sevap daha hayırlı olacaktı.</i>	20
Bakara Suresi - 220	وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَاَعْنَتَكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ <i>Allah dileseydi sizi güçlüğe düşürürdü. Hiç şüphe yok ki Allah izzet ve hikmet sahibidir.</i>	21
Bakara Suresi - 253	وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَفْتَنَّا الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ النَّبِيُّاتُ وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا <i>Allah dileseydi elçilerin ardından gelen insanlar, kendilerine bunca açık delil geldikten sonra birbirine düşüp savaşırmazlardı.</i>	22
Âl-i İmrân Suresi - 110	وَلَوْ أَمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ <i>Ehl-i kitap da inanmış olsalardı elbette onlar için hayırlı olurdu.</i>	23
Âl-i İmrân	يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا ههنا	24

Suresi - 154	<i>Sana açmadıklarını içlerinde gizliyorlar: “Bu işte bizim görüşümüz alınsaydı ” burada öldürülmezdik” diyorlar.</i>	
Âl-i İmrân Suresi - 154	قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ <i>De ki: “Evlerinizde dahi olsaydınız, yine de haklarında ölüm yazılmış olanlar ölüp düşecekleri yere geleceklerdi.</i>	25
Âl-i İmrân Suresi - 156	لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا <i>“ Onlar yanımızda olsalardı ölmezlerdi ve öldürülmezlerdi”</i>	26
Âl-i İmrân Suresi - 159	وَلَوْ كُنْتَ قَطًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَأَفْقَسُوا مِنْ خَوْلِكَ <i>Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi.</i>	27
Âl-i İmrân Suresi - 167	لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَا تَبْعَانَاكُمْ <i>Onlar, “Savaş olacağını bilsek elbette size katılırız” dediler.</i>	28
Âl-i İmrân Suresi - 168	لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا <i>“Bizi dinleselerdi öldürülmezlerdi” diyenlerdir.</i>	29
Nisâ Suresi - 46	وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَقْوَمٌ وَلَكِنْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ <i>Eğer onlar “Dinledik ve itaat ettik, dinle ve bizi gözet” deselerdi şüphesiz kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olacaktı; fakat inkârları sebebiyle Allah onları lânetlemiştir.</i>	30
Nisâ Suresi - 64	وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا <i>Eğer onlar kendilerine kötülük ettiklerinde sana gelseler de Allah’tan bağışlanmayı dileselerdi, peygamber de onlar için mağfiret dileseydi, elbette Allah’ı ziyadesiyle affedici ve esirgeyici bulurlardı.</i>	31
Nisâ Suresi - 66	وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنْ اقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ أَوْ أَخْرِجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ مِنْهُمْ <i>Eğer onlara kendinizi öldürün yahut yurtlarınızdan çıkın diye emretmiş olsaydık, pek azı müstesna bunu yapmazlardı.</i>	32
Nisâ Suresi - 66	وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَشَدَّ تَنْبِيئًا <i>Eğer kendilerine verilen öğüdü yerine getirseslerdi, bu onlar için hem daha hayırlı hem de (imanları için) daha sağlamlaştırıcı olurdu.</i>	33
Nisâ Suresi - 82	وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا <i>Eğer Allah’tan başka birinden gelmiş olsaydı onda birçok tutarsızlık ve çelişki bulurlardı!</i>	34
Nisâ Suresi - 83	وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ <i>Hâlbuki onu Resûlullah’a ve aralarından yetki sahibi kimselere götürselerdi, içlerinden haberin mana ve maksadını çıkarabilenler şüphesiz onu anlardı.</i>	35
Nisâ Suresi - 90	وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطْنَاهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ <i>Allah dileseydi onları başınıza belâ ederdi de sizinle mutlaka savaşırlardı.</i>	36
Mâide Suresi - 36	لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَيَفْتَنُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَا تُقْبَلُ مِنْهُمْ <i>Kâfir olanlar var ya, yeryüzünde olan her şey, bunun yanında bir o kadarı daha onların olsa ve kıyamet gününün azabından kurtulmak için onu kurtuluş fidyesi olarak verseler, onlardan asla kabul edilmez.</i>	37

Mâide Suresi - 48	وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِنَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَيْتُكُمْ <i>Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat size verdikleriyle sizi denemek istedi.</i>	38
Mâide Suresi - 65	وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَادْخُلْنَا لَهُمُ جَنَّاتِ النَّعِيمِ <i>Şayet Ehl-i kitap iman edip gûnahtan sakınma çabası göstermiş olsalardı, kuşkusuz biz de kötülüklerini yüzlerine vurmaz ve onları nimeti bol cennetlere koyardık.</i>	39
Mâide Suresi - 66	وَلَوْ أَنَّهُمْ آقَامُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكْلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ <i>Şayet onlar Tevrat'ı, İncil'i ve rableri tarafından onlara indirilene doğru dürüst uygulamış olsalardı göğün ve yerin türlü türlü nimetlerinden yararlanırlardı.</i>	40
Mâide Suresi - 81	وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ مَا أَتَوْا بِالْبَغْيِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوا لَهُمْ أَوْلِيَاءَ <i>Eğer onlar Allah'a, peygambere ve ona indirilene iman ediyor olsalardı o inkârcıları dost edinmezlerdi.</i>	41
En'âm Suresi - 7	وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ كُلِّ فَتْرَةٍ لَفُتِنَ فِيهَا الْأُنْثَىٰ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذَا هُوَ إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ <i>Şayet sana kâğıt üzerine yazılmış bir kitap indirseydik ve onlar elleriyle onu tutmuş olsalardı, yine de o inkârcılar, “Bu apaçık bir büyü, başka bir şey değil” derlerdi.</i>	42
En'âm Suresi - 8	وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكًا لَّفُتِنَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يَنْظُرُونَ <i>Ona bir melek indirilseydi ya!” dediler. Eğer biz bir melek indirseydik elbette iş “ bitirilmiş olur, artık kendilerine mühlet verilmezdi.</i>	43
En'âm Suresi - 9	وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا <i>Şayet peygamberi bir melek kılsaydık muhakkak ki onu (yine) bir adam suretine sokar.</i>	44
En'âm Suresi - 28	وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ <i>Geri gönderilseler bile, yine kendilerine yasaklanan şeylere döneceklerdir.</i>	45
En'âm Suresi - 35	وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَىٰ <i>Allah dileseydi elbette onları hidayet üzerinde toplayıp birleştirdi.</i>	46
En'âm Suresi - 58	قُلْ لَوْ أَنَّ عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ لَفُضِّي الْأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ <i>De ki: “Acele istediğiniz şey (azap) benim elimde olsaydı, elbette benimle sizin aranızda iş bitirilmişti.</i>	47
En'âm Suresi - 88	وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ <i>Eğer onlar Allah'a ortak koşsalardı yapageldikleri iyi şeyler elbette boşa giderdi.</i>	48
En'âm Suresi - 107	وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا <i>Allah dileseydi onlar ortak koşmazlardı.</i>	49
En'âm Suresi - 111	وَلَوْ أَنَّا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَىٰ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ <i>Eğer (istedikleri gibi) onlara melekleri indirseydik, ölüler de onlarla konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karşılarna getirseydik, Allah dilemedikçe yine de inanacak değillerdi.</i>	50

En'âm Suresi - 112	وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ <i>Rabbim dileyseydi bunu yapamazlardı.</i>	51
En'âm Suresi - 137	وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا فَعَلُوهُ <i>Allah dileyseydi bunu yapamazlardı.</i>	52
En'âm Suresi - 149	فَلَوْ شَاءَ لَهَدَيْكُمْ أَجْمَعِينَ <i>Allah dileyseydi elbette hepinizi doğru yola iletirdi.</i>	53
En'âm Suresi - 157	لَوْ أَنَّا أَنْزَلْنَا الْكِتَابَ لَكُنَّا أَهْدَىٰ مِنْهُمْ <i>“Yahut bize de kitap indirilseydi, doğru yolu bulmada onları geçerdik”</i>	54
A'râf Suresi - 96	وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ <i>O ülkelerin halkı inansalar ve günahattan sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereket kapıları açardık.</i>	55
A'râf Suresi - 100	لَوْ نَشَاءُ أَصَبْنَاَهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ <i>Biz dileyseydik onları da günahlarından dolayı musibetlere uğrattırdık.</i>	56
A'râf Suresi - 155	فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ وَإِيَّايَ <i>Onları o müthiş deprem yakalayınca Mûsâ dedi ki: “Ey rabbim! Dileyseydin onları ve beni daha önce helâk ederdin.</i>	57
A'râf Suresi - 176	وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ <i>Eğer biz isteseydik o kişiyi delillerimizle yüceltirdik Fakat o dünyaya saplanıp kaldı, hevesinin peşine düştü.</i>	58
A'râf Suresi - 188	وَلَوْ كُنْتَ أَعْلَمَ الْغَيْبِ لَاسْتَكْتَرْتُمِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ <i>Eğer gaybı biliyor olsaydım elbette bundan çok faydalanırdım, başıma kötülük de gelmezdi.</i>	59
Enfâl Suresi - 23	وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ <i>Allah onlarda (inkârcılarda) bir hayır görseydi elbette kendilerine işittirirdi.</i>	60
Enfâl Suresi - 23	وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُّعْرِضُونَ <i>Eğer işittirseydi yine reddederek yüz çevirirlerdi.</i>	61
Enfâl Suresi - 31	وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا <i>Kendilerine âyetlerimiz okunduğunda, “Duyduk duyduk! İstesek elbette bunun benzerini biz de söyleriz.</i>	62
Enfâl Suresi - 42	وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ <i>Eğer siz karşılaşma yeri ve zamanı hususunda anlaşma yapmaya çalışsaydınız aranızda ihtilâf çıkardı.</i>	63
Enfâl Suresi - 43	وَلَوْ أَرَايَكُمْ كَثِيرًا لِّفْسِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَلَكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ <i>eğer onları sana çok gösterseydi korkup çekinirdiniz savaşıma konusunda anlaşmazlığa düşerdiniz; fakat Allah korudu.</i>	64
Enfâl Suresi - 63	لَوْ أَنفَقْتُ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا الْفَتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ أَلَفَ بَيْنَهُمْ <i>Dünyanın bütün servetini harcasaydın onların gönüllerini birleştiremezdin, fakat</i>	65

	Allah onların aralarını düzeltti.	
Tevbe Suresi - 42	لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ وَلَكِنْ بَعَدَتْ عَلَيْهِمُ السَّعَةُ Kolay elde edilecek bir kazanç ve kısa bir yolculuk olsaydı mutlaka peşinden gelirlerdi; fakat o meşakkatli yol onlara uzun geldi.	66
Tevbe Suresi - 42	وَسَيَخْلُقُونَ بِاللَّهِ لَوْ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ Bir de kalkıp, “Gücümüz olsaydı inanın ki sizinle beraber sefere çıkardık” diye Allah’ın adına yemin edecek, böylece kendilerini helâke sürükleyecekler.	67
Tevbe Suresi - 46	وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَكِنْ كَرِهَ اللَّهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ Eğer onlar savaşa çıkmak isteselerdi elbette bunun için bir hazırlık yapabilirlerdi; fakat Allah da onların sefere çıkmalarını istemedi, onları geri koydu.	68
Tevbe Suresi - 47	لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا Şayet onlar sizinle beraber sefere çıkmış olsalardı, size bozgunculuktan başka katkıları olmayacak.	69
Tevbe Suresi - 57	لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَعَارَاتٍ أَوْ مُدْخَلًا لَوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ Eğer sığınacak bir yer, barınacak mağaralar veya girilecek bir kovuk bulsalardı, hemen koşup oraya sokulurlardı.	70
Yûnus Suresi - 11	وَلَوْ يُعِجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَفَضَّلْنَا بِهِمْ أَجَلُهُمْ Eğer insanlar iyi olanı çarçabuk istedikleri gibi kötü olanı da Allah onlar için hemen gerçekleştirseydi derhal sonları gelirdi.	71
Yûnus Suresi - 16	قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرِيكُمْ بِهِ Yine de ki: “Allah (öyle) dileyseydi ne ben onu size okuyabilirdim ne de siz onu anlayabilirdiniz.	72
Yûnus Suresi - 54	وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ Haksızlık yapmış olan her insan, dünyadaki her şey kendisinin olsa (o gün) kurtulmak için onu feda ederdi.	73
Yûnus Suresi - 99	وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مِنَ فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا Eğer rabbin dileyseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi topluca iman ederdi.	74
Ra'd Suresi - 18	لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ Ona uymayanlara gelince, eğer yeryüzünde olanların tamamı ve ek olarak bir misli daha onların olsa (kurtuluş için) onu mutlaka feda ederlerdi.	75
Ra'd Suresi - 31	وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كَلِمَ بِهِ الْمَوْتَى بَلَّ اللَّهُ الْأُمُورَ جَمِيعًا Eğer gelmesi sebebiyle dağların yürütüldüğü veya yerin parçalandığı yahut ölümlerin konuşturulduğu bir Kur'an olsaydı (yine inanmazlardı).	76
Ra'd Suresi - 31	أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا Allah dileyseydi bütün insanları hidayete erdirirdi?	77
İbrâhîm Suresi - 21	لَوْ هَدَيْنَا اللَّهُ لَهْدَيْنَاكُمْ Ötekiler şöyle cevap verecekler: “Allah bizi doğru yola iletmış olsaydı biz de sizi iletirdik.	78

Hicr Suresi - 14	وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ <i>Onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıksalar.</i>	79
Nahl Suresi - 9	وَلَوْ شَاءَ لَهَدَيْكُمْ أَجْمَعِينَ <i>Allah dileyseydi hepinizi doğru yola iletirdi.</i>	80
Nahl Suresi - 35	وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ <i>Müşrikler dediler ki: "Allah isteseydi ne biz ne de atalarımız O'ndan başkasına tapardık. Hiçbir şeyi O'na rağmen haram da saymazdık".</i>	81
Nahl Suresi - 61	وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهِمْ مِن دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى <i>Eğer Allah insanları haksızlıkları yüzünden hemen cezalandıracak olsaydı yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat onlara belirlenmiş bir sürenin sonuna kadar mühlet tanıyor.</i>	82
Nahl Suresi - 93	وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ <i>Eğer Allah isteseydi hepinizi elbette ki bir tek inanç topluluğu yapardı. Ama O, dilediğinin yoldan çıkmasına imkân verir, dilediğini de doğru yola iletir.</i>	83
İsrâ Suresi - 42	قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لَّابْتَغَوْا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا <i>De ki: Eğer söyledikleri gibi Allah'tan başka ilâhlar olsaydı onlar da arşın sahibine yakınlaşmak için yollar ararlardı.</i>	84
İsrâ Suresi - 95	قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَّمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَرُّنَا عَلَيْهِمْ مِّنَ السَّمَاءِ مَلَكًَا رَسُولًا <i>De ki: "Yeryüzünde yerleşip dolaşan melekler bulunsaydı elbette onlara da peygamber olarak gökten bir melek gönderirdik".</i>	85
İsrâ Suresi - 100	قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَّأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَنُورًا <i>De ki: "Rabbimin rahmet hazinelerine eğer siz sahip olsaydınız, harcanır korkusuyla kısıtka kısırdınız. İnsan oğlu çok eli sıkıdır".</i>	86
Kehf Suresi - 18	لَوْ أَطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعبًا <i>Eğer o insanları görseydin dönüp kaçardın ve gördüklerin yüzünden içini korku kaplardı.</i>	87
Kehf Suresi - 58	لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابُ بَلْ لَهُم مَّوْعِدٌ لَّنْ يَجِدُوا مِن دُونِهِ مَوْثِقًا <i>Fakat kendilerine tanınmış belli bir süre vardır ki, artık bundan öte kaçıp kurtulacakları bir sığınak bulamayacaklardır.</i>	88
Kehf Suresi - 77	قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتُ عَلَيْهِ أَجْرًا <i>Dileseydin, elbet buna karşı bir ücret alırdın" dedi.</i>	89
Tâhâ Suresi - 134	وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا <i>Eğer biz bundan önce onları bir azapla helâk etmiş olsaydık mutlaka şöyle diyeceklerdi: "Ey rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de".</i>	90
Enbiyâ Suresi - 17	لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهُمْ أَتَّخِذْنَاهُ مِن لَّدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ <i>Eğer bir eğlence edinmek isteseydik, onu kendi katımızdan edinirdik, bunu asla yapmayız.</i>	91
Enbiyâ	لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ <i>Eğer her ikisinde de bir ilâh olsaydı mutlaka Allah'ın yarattığı her şey bozulurdu. Subhân Allah'ın tahtı üzerindeki oğullarıyla.</i>	92

Suresi - 22	<i>Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı kesinlikle yerin göğün düzeni bozulurdu. Demek ki arşın rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehdir.</i>	
Enbiyâ Suresi - 99	لَوْ كَانَ هَؤُلَاءِ إِلَهًا مَا وَرَدُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ <i>Onlar tanrı olsalardı cehenneme gitmezlerdi. Oysa hepsi orada ebedî kalacaklardır.</i>	93
Mü'minûn Suresi - 24	وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأُولَى <i>Eğer Allah (elçi göndermek) isteseydi herhalde bir melek gönderirdi. Biz geçmiş atalarımızdan böyle bir şey duymadık.</i>	94
Mü'minûn Suresi - 71	وَلَوْ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ <i>Eğer hak onların keyfi arzularına uysaydı muhakkak ki gökler, yer ve bunlarda bulunanların düzeni bozulurdu. Hayır! Biz onlara şan ve şereflerini getirdik, fakat onlar kendi şereflerine sırt çevirmektedirler.</i>	95
Mü'minûn Suresi - 75	وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ <i>Onlara merhamet edip de içine düştükleri sıkıntıyı gidersek yine de büyüklük taslayarak körü körüne taşkınlıklarını sürdürürler.</i>	96
Furkân Suresi - 45	أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا <i>Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Eğer dileseydi onu elbet hareketsiz de kıları.</i>	97
Furkân Suresi - 51	وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا <i>Eğer isteseydik her yerleşik topluluğa bir uyarıcı gönderirdik.</i>	98
Şuarâ Suresi - 198-199	وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَى بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ <i>Kur'an'ı Arap olmayanlardan birine indirseydik de onu onlara okusaydı, yine iman etmezlerdi.</i>	99
Lokmân Suresi - 27	وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ <i>Yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem olsaydı, deniz de -ardından ona yedisi daha eklenmek üzere- mürekkep olsaydı yine de Allah'ın sözleri tükenmezdi.</i>	100
Ahzâb Suresi - 14	وَلَوْ دُحِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَاتُّوْهَا وَمَا تَلَبَّوْا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا <i>Medine'nin her tarafından saldırıya uğrasalardı da kendilerinden bozgunculuk yapmaları istenseydi (evlerini düşünmez) hiç vakit geçirmeden hemen ona koşarlardı.</i>	101
Ahzâb Suresi - 20	وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا <i>Zaten aranızda da bulunsalardı savaşa çok az katılırlardı.</i>	102
Sebe' Suresi - 14	فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجُنُ أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ <i>Ancak asâsını kemiren ağaç kurdu göstermişti. Süleyman'ın cesedi yere yıkılınca ortaya çıktı ki, eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı o aşağılayıcı eziyete katlanıp durmazlardı.</i>	103
Fâtır Suresi - 14	وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ <i>İşitseler bile size karşılık veremezler.</i>	104

Fâtır Suresi - 45	105	وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهَرِهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى Şayet Allah insanları yapıp ettikleri yüzünden hemen cezalandıracak olsaydı, yerin üstünde tek bir canlı bırakmazdı; fakat onlara belirlenmiş bir vadeye kadar mühlet veriyor.
Yâsîn Suresi - 47	106	قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا مَا نَشَاءُ اللَّهُ اطْعَمَهُ إِنَّ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ İnkârcılar müminlere derler ki: “Dilese Allah ’ın doyuracağı kimseleri biz mi besleyeceğiz! Doğrusu siz açık bir yanılğı içindesiniz”.
Yâsîn Suresi - 66	107	وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَى أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّى يُبْصِرُونَ Dilesek (dünyada da) gözlerini büsbütün kör ederdik de yolu bulmak için çabalayıp dururlardı; ama o takdirde nasıl görebileceklerdi ki?
Yâsîn Suresi - 67	108	وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مَضِياً وَلَا يَرْجِعُونَ Yine dilesek oldukları yerde onların mahiyetlerini değiştirdik de (taş gibi) artık ne ileri gidebilirler ne de geri dönebilirlerdi.
BSâffât Suresi - 167-169	109	وَإِنْ كَانُوا لَيَقُولُنَّ لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْأَوَّلِينَ لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ O putperestler hep şöyle derlerdi “Elimizde öncekilerden gelmiş bir kitap bulunsaydı; Elbet biz de Allah ’ın hâlis kulları olurduk.
Zümer Suresi - 4	110	لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلِداً لَاصْطَفَى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَانَهُ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ Eğer Allah (iddia ettikleri gibi) bir evlât sahibi olmak isteseydi elbette yarattıklarından dilediğini seçerdi. Ama O’nun böyle bir durumla ilgisi yoktur; O bir tek Allah ’tır, mutlak otorite sahibidir.
Zümer Suresi - 47	111	وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ O zalimler yeryüzündeki her şeye, hatta bunun yanında bir kat fazlasına daha sahip olsalardı, kıyamet gününde.
Zümer Suresi - 57	112	أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ Yahut “Eğer Allah bana hidayet nasip etseydi günahattan sakınanlardan olurum” diyerek.
Fussilet Suresi – 14	113	قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنْزَلَ مَلَكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ Ama onlar; “Rabbimiz (buna inanmamızı) isteseydi mutlaka (elçi olarak) melekler gönderirdi. Bu durumda biz, sizinle gönderilen şeyin gerçek olduğunu kabul etmiyoruz” dediler.
Fussilet Suresi – 44	114	وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَبِيّاً لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ Şayet biz onu yabancı dilde okunan bir kitap olarak indirseydik mutlaka şöyle diyeceklerdi: “Âyetlerinin açık seçik anlaşılır olması gerekmez miydi?”
Şûrâ Suresi – 8	115	وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ Allah dileseydi onları elbette (aynı inançta) tek bir ümmet yapardı, fakat O kimi dilerse onu rahmetine kavuşturur.

Ek 2

Kur’ân-ı Kerim’de Lev-i Şartıyye İmtinaî’yyenin Mazi Fiille Kullanıldığı ve Şartın Cevabının Mahzûf Olduğu Âyetler:

مواضع لو الامتناعية الشرطية في الماضي في القرآن الكريم والجواب محذوف:

الرقم	الآية	السورة ورقم الآية
1	وَلَيْسَ مَا شَرُّوا بِهِ أَنْفُسُهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ <i>Karşılığında kendilerini sattıkları şey ne kötüdür, bir bilselerdi!</i>	Bakara Suresi - 102
2	لَمْ تُؤَبِّهْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ <i>Şüphesiz Allah tarafından verilecek sevap daha hayırlı olacaktı. Keşke bunu bilselerdi!</i>	Bakara Suresi - 103
3	تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا <i>(İnsan) ister ki kendisi ile kötülükleri arasında uzun bir mesafe bulunsun.</i>	Âl-i İmrân Suresi - 30
4	وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ <i>Allah’a ve âhiret gününe iman edip de Allah’ın kendilerine verdiğinden harcasalardı ne olurdu sanki.</i>	Nisâ Suresi - 39
5	وَلَوْ تَرَى إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَنْبَارُهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ <i>Melekler, inkâr edenlerin suratlarına ve arkalarına vura vura, “Tadın bakalım yangın azabını!” diyerek canlarını alırken bir görseydin!</i>	Enfâl Suresi - 50
6	وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ <i>Halbuki Allah ve resulünün verdiğine razı olup, “Bize Allah yeter, Allah da resulü de bize lutuf ve kereminden yine verir.</i>	Tevbe Suresi - 59
7	وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ <i>Üstelik “Bu sıcakta sefere çıkmayın” dediler. De ki: “Cehennem ateşi çok daha sıcaktır” anlayabilselerdi!</i>	Tevbe Suresi - 81
8	قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَوْ آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ <i>Lût, “Keşke benim size karşı koyacak bir gücüm olsaydı veya güçlü bir desteğe dayanabilseydim!” dedi.</i>	Hûd Suresi - 80
9	الْمَرْءُ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ <i>Elif-lâm-mîm-râ. İşte kitabın âyetleri. Rabbinden sana indirilen, gerçeğin ta kendisidir; fakat insanların çoğu inanmaz.</i>	Ra'd Suresi - 1
10	وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنَنْتَهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَا جُزْءَ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ <i>Zulme uğramaları yüzünden Allah uğrunda göç edenleri muhakkak ki biz bu dünyada güzel bir yere yerleştireceğiz; âhiret ecri ise elbette daha büyük olacaktır. Keşke bilseler!</i>	Nahl Suresi - 41
11	وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا	Kehf Suresi -

109	<i>Bir o kadar mürekkep ilâve etseydik dahi</i>	
Mü'minûn Suresi - 114	قَالَ إِنْ لَيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَوْ أَنْتُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ Allah buyurur: “Pek kısa bir süre kaldınız; keşke bunu (dünyada iken) bilmiş olsaydınız”!	12
Şuarâ Suresi - 113	إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَى رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ Onların hesabı ancak rabbime aittir. Düşünseydiniz bunu anlardınız!	13
Kasas Suresi - 64	فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَأَوُا الْعَذَابَ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ Çağırırlar ama (o sahte tanrılar) onlara cevap vermezler ve azabı görürler! Keşke vaktiyle doğru yola girmiş olsalardı!	14
Ankebût Suresi - 41	وَإِنْ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ Örümcek, (ağını) kendine bir yuva edinir, ama yuvaların en çürüğü de örümceğin yuvasıdır. Keşke bilselerdi!	15
Ankebût Suresi - 64	وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ Âhiret yurduna gelince işte asıl hayat odur; keşke bunu bilselerdi!	16
Zümer Suresi - 26	وَلْعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ Âhiretteki azap ise daha büyük olacak. Keşke bilselerdi!	17
Vâkıa Suresi - 76	وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ Ki bilseniz, bu gerçekten pek büyük bir yemindir.	18
Kalem Suresi - 33	وَلْعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ Âhiret azabı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi!	19

Ek 3

Kur’ân-ı Kerim’de Lev-i Ğayri İmtinaiyenin, İn-i Şartıyye Anlamında Kullanıldığı Âyetler:

مواضع لو غير الامتناعية بمعنى إن الشرطية في القرآن الكريم:

الرقم	الآية	السورة ورقم الآية
1	أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ Ya atalarının aklı bir şeye ermemiş, doğru yolu bulamamışlarsa!	Bakara Suresi - 170
2	وَلَأَمَّةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ Şundan emin olun ki imanlı bir câriye, sizin hoşunuza gitse de müşrik bir hür kadından iyidir.	Bakara Suresi - 221

Bakara Suresi - 221	وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ Şundan da emin olun ki imanlı bir köle, sizin hoşunuza gitse bile müşrik bir hür kişiden daha iyidir.	3
Âl-i İmrân Suresi - 91	إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِّلْءُ الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوْ افْتَدَىٰ بِهِ Evet, inkâr edip de kâfir olarak ölenler var ya, onların hiç birinden -kendini kurtarmak için dünya dolusu altın verecek olsa dahi- asla kabul edilmeyecektir.	4
Nisâ Suresi - 9	وَلِيُخْشِيَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا Geriye eli ermez, gücü yetmez çocuklar bırakmış olmaları halinde onlar hakkında endişe duyacak olanların (başkalarının yetimleri için de) kalpleri sızlasın; Allah'tan sakınsınlar ve doğru söz söylesinler.	5
Nisâ Suresi - 39	وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ Allah'a ve âhiret gününe iman edip de Allah'ın kendilerine verdiğinden harcasalardı ne olurdu sanki!	6
Nisâ Suresi - 78	أَيَّ مَا تَكُونُوا يُدْرِكُكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشَيَّدَةٍ Nerede olursanız olun ölüm sizi yakalar; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile.	7
Nisâ Suresi - 129	وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ Ne kadar üzerine düşerseniz de kadınlar arasında âdil davranmaya güç yetiremezsiniz.	8
Nisâ Suresi - 135	كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ Kendinizin veya anne babanızın ve akrabanızın aleyhine bile olsa adaleti ayakta tutun.	9
Mâide Suresi - 100	قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللَّهَ De ki: “Kötünün çokluğu sana ilginç gelse de iyi ile kötü bir değildir. O halde ey akıl sahipleri, Allah'a âsi olmaktan sakının ki.	10
Mâide Suresi - 104	قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ Atalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol) bize yeter” derler. Ataları bir şey “ bilmeyen ve doğru yolda gitmeyen kimseler olsa da mı?	11
Mâide Suresi - 106	فَيَقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنْ اَرْتَبْتُمْ لَا تَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَلَا تَكُنُمْ شَهِادَةً لِلَّهِ إِذَا لِمَنِ الْأَثْمِينَ Bu iki şahidi namazdan sonra alıyorsunuz; “Bunu yakınımız hatırına da olsa hiçbir bedel karşılığında satmayız ve Allah'ın buyruğu olan bu tanıklığı asla gizlemeyiz, aksi halde apaçık günahkârlardan olacağımızda kuşku yoktur” diye Allah'ın adına yemin ederler.	12
En'âm Suresi - 27	وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبُ بَيِّنَاتٍ رَبِّنَا وَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ Onların ateşin karşısında durdurulup da “Ah, keşke dünyaya geri gönderilsek de bir daha rabbimizin âyetlerini yalan saymayıp inananlardan olsak” dediklerini bir görsen!	13
En'âm Suresi - 30	وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَى رَبِّهِمْ قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا Rablerinin huzuruna getirilirken sen onları bir görsen! Allah “Bu (yeniden dirilme haberi) hak değil miymiş?” diyecek Onlar da “Evet rabbimize	14

	<i>andolsun ki öyleymiş” diyecekler.</i>	
En'âm Suresi - 93	وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُو أَيْدِيهِمْ <i>O zalimler, ölümün boğucu dalgaları içinde, melekler de ellerini uzatmış.</i>	15
En'âm Suresi - 152	وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ <i>Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız hakkında bile olsa, adaletli olun.</i>	16
A'râf Suresi - 88	أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ <i>Veya mutlaka dinimize döneceksiniz!” Şuayb dedi ki: “İstemesek de mi”?</i>	17
Enfâl Suresi - 8	لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ <i>Ki böylece günah yolunu tutanların hoşlarına gitmese de hakkı hâkim, bâtılı geçersiz kılsın!</i>	18
Enfâl Suresi - 19	وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ <i>Topluluğunuz çok da olsa amacınıza ulaşmanıza yetmeyecektir; zira Allah müminlerle beraberdir.</i>	19
Tevbe Suresi - 32	وَيَأْتِي اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُنَزِّلَ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ <i>Ama inkârcılar hoşlanmasalar da Allah nurunu muhakkak tamamlamay</i> <i>istiyor.</i>	20
Tevbe Suresi - 33	هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ <i>Bütün dinlerin üzerindeki yerini alsın diye resulünü, doğru yol rehberi ve hak din ile gönderen O'dur; müşrikler hoşlanmasalar da!</i>	21
Tevbe Suresi - 113	مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ <i>Müşriklerin cehennemlik oldukları müminler nezdinde açıklık kazandıktan sonra, akraba bile olsalar.</i>	22
Yûnus Suresi - 42	وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْنَا أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ <i>İçlerinde seni dinleyenler de var; ama sağırlara -üstelik akıllarını da işletmiyorlarsa- gerçeği sen mi duyuracaksın?</i>	23
Yûnus Suresi - 43	وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ إِلَيْنَا أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوا لَا يَبْصُرُونَ <i>Onların arasında sana bakanlar da var; ama eğer görmüyorlarsa körlere doğru yolu sen nasıl göstereceksin?</i>	24
Yûnus Suresi - 82	وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ <i>Allah, günaha batmış olanlar hoşlanmasa da, sözleriyle gerçeği ortaya çıkarır”.</i>	25
Yûnus Suresi - 97	وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّىٰ يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ <i>Onlar, kendilerine her türlü kanıt gelse bile, elem veren azabı görmedikçe iman etmezler.</i>	26
Yûsuf Suresi - 17	وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ <i>Ama doğru söylemiş olsak da sen bize inanmazsın” dediler.</i>	27
Yûsuf Suresi -	وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ	28

103	<i>Sen ne kadar inanmalarını istesen de insanların çoğu inanmazlar.</i>	
İsrâ Suresi - 88	لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيراً <i>Bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak için insanlar ve cinler bir araya gelip birbirine destek olsa dahi onun benzerini ortaya koyamazlar”.</i>	29
Kehf Suresi - 109	قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَاداً لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَداً <i>De ki: “Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa, bir o kadar mürekkep ilâve etseydik dahi rabbimin sözleri bitmeden mutlaka deniz tükenirdi”.</i>	30
Enbiyâ Suresi - 39	لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكْفُونُ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ <i>İnkâr edenler, yüzlerinden ve sırtlarından ateşi savamayacakları, kendilerine yardım da edilmeyeceği zamanı bilselerdi (böyle acele etmezlerdi)!</i>	31
Hac Suresi - 73	إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَاباً وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ <i>Hepsi bunun için bir araya gelseler bile bir sinek yaratamazlar! Hatta sinek onlardan bir şey kapsa, onu dahi ondan kurtaramazlar.</i>	32
Nûr Suresi - 35	يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ <i>Yağı neredeyse ateş dokunmasa bile ışık veren mübarek bir zeytin ağacından yakılır.</i>	33
Şûrâ Suresi - 30	وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فِيمَا كَسَبْتُمْ أَيْدِيَكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ <i>Başınıza gelen her musibet kendi yapıp ettikleriniz yüzündendir; kaldı ki Allah birçoğunu da bağışlar.</i>	34
Lokmân Suresi - 21	أَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ <i>Peki ama ya şeytan onları alevli ateşin azabına çağırıyorsa!</i>	35
Secde Suresi - 12	وَلَوْ تَرَى إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ <i>O günahkârları rablerinin huzurunda başlarını önlerine eğmiş halde şöyle derlerken bir görsen.</i>	36
Ahzâb Suresi - 52	لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعَجَبَكَ حُسْنُهُنَّ <i>Artık bundan sonra sana kadınlar helâl olmaz; sahip olduğun câriyeler dışında kadınlarını, güzellikleri hoşuna gitse bile başka eşlerle değiştirmen de helâl olmaz.</i>	37
Sebe' Suresi - 31	وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ الْقَوْلَ <i>İnkâr edenler şöyle dediler: “Biz ne bu Kur'an'a inanırız ne de bundan öncekilere!” Sen o zalimleri rablerinin huzurunda, tutuklanmış halde birbirlerine söz atarlarken bir görsen!</i>	38
Sebe' Suresi - 51	وَلَوْ تَرَى إِذْ فَرَعُوا فَلَا قَوْتَ وَأُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ <i>Korkuya ve telâşa kapıldıklarında onları bir görsen! Artık kaçış-kurtuluş yoktur, yakın bir yerden yakalanmışlardır!</i>	39
Fâtır Suresi - 15	يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ <i>Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizlersiniz. Allah ise hiçbir şeye muhtaç değildir ve mutlak kemaliyle hep övgüye lâyık olan O'dur.</i>	40

Zümer Suresi - 43	41 أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ قُلْ أَوْلُوا كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئاً وَلَا يَعْقِلُونَ <i>Yoksa onlar kendilerine Allah'tan başka şefaatçiler mi edindiler? De ki: "O şefaatçiler hiçbir şeye güç yetiremez, hiçbir şeyi kavrayamaz olsalar da mı?"</i>
Mü'min Suresi - 14	42 فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ <i>Haydi, inkârcıların hoşlarına gitmese de içten bir dindarlıkla yalnız Allah'a bağlanarak O'na dua edin.</i>
Zuhruf Suresi - 24	43 قَالَ أَوْلُوا جِئْتُكُمْ بِأَهْدَى مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ <i>Peygamber, "Size, atalarınızı üzerinde bulduğunuz yoldan daha doğrusunu getirsem de mi?" diye sordu. Onlar da, "Biz sizin getirdiğiniz mesajı inkâr ediyoruz" cevabını verdiler.</i>
Mücâdele Suresi - 22	44 لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ <i>Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir topluluğun, Allah'a ve peygamberine düşmanlık eden kimselere -babaları, oğulları, kardeşleri yahut diğer akrabaları da olsa- sevgiyle bağlandıklarını göremezsin.</i>
Haşr Suresi - 9	45 وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ <i>İhtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerine tercih ederler.</i>
Saff Suresi - 8	46 يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ <i>İsterler ki Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürüversinler; ama inkârcılar hoşlanmasalar da Allah nurunu muhakkak tamamlayacak!</i>
Saff Suresi - 9	47 هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ <i>Müşrikler istemese de, bütün dinlerin üzerindeki yerini alsın diye resulünü, doğru yol rehberi ve hak din ile gönderen O'dur.</i>
Kıyâmet Suresi - 14-15	48 بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ وَلَوْ أَلْقَى مَعَاذِيرَهُ <i>Artık insan, mazeretlerini sayıp dökse de kendine kendisi tanıktır.</i>

Ek 4

Kur'ân-ı Kerim'de Lev'i İmtimaiyye'nin Kullanıldığı Âyetler:

مواضع لولا الامتناعية في القرآن الكريم:

الرقم	الآية	السورة ورقم الآية
1	قُلْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُمْ مِمَّنِ الْخَاسِرِينَ	Bakara Suresi - 64
2	وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ	Bakara Suresi - 251

	yeryüzünde düzen bozulurdu.	
Nisâ Suresi - 83	وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا Size Allah'ın lütfu ve rahmeti olmasaydı, azınız müstesna, şeytana uyup giderdiniz.	3
Nisâ Suresi - 113	وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ يُضِلُّوكَ Allah'ın sana lütfu ve esirgemesi olmasaydı onlardan bir gruh seni yanıltmaya yeltenmişti.	4
A'râf Suresi - 43	وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَيْنَا اللَّهَ Allah bize bahşetmeseydi biz kendiliğimizden elde edemezdik.	5
Enfâl Suresi - 68	لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ Allah'ın daha önceden yazılmış bir hükmü olmasaydı elde ettiğiniz menfaat sebebiyle size büyük bir azap dokunurdu.	6
Yûnus Suresi - 19	وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَفُضِّي بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ İnsanlar (inanç birliği içinde bütünüleşmiş) tek bir topluluktan ibaretti, sonra aralarında inanç farklılığı oluştu. Eğer rabbinin katından daha önce verilmiş bir söz olmasaydı, ayrılığa düştükleri konuda aralarında hüküm verilir; iş bitirilirdi.	7
Hûd Suresi - 91	وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بَعِزٌّ Eğer kabilen olmasaydı, seni mutlaka taşlayarak öldürürdük. Bizim karşımızda sen güçlü biri değilsin” dediler.	8
Hûd Suresi - 110	وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَفُضِّي بَيْنَهُمْ وَلَهُمْ لَئِي شَاكٍ مِنْهُ مُرِيبٌ Eğer rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz olmasaydı işleri bitirilirdi.	9
Yûsuf Suresi - 24	وَلَا أَنْ رَأَى بِرَّهَانَ رَبِّكَ كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ Eğer rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da kadını arzuları. Böylece onu, kötülükten ve ahlâksız bir iş yapmaktan uzak tutmak istedik. Şüphesiz o samimi kullarımızdandı.	10
Yûsuf Suresi - 94	وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَنْ تُفْقِدُونِ Kafîle Mısır'dan ayrılınca babaları, “Eğer bana bunamış demezseniz, inanın ben Yûsuf'un kokusunu alıyorum!” dedi.	11
İsrâ Suresi - 74	وَلَوْلَا أَنْ تَبَيَّنَّاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكُنَ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا Hatta seni yerinde sağlam tutmasaydık neredeyse -biraz da olsa- onlara kayacaktın!	12
Tâhâ Suresi - 129	وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى Eğer rabbin tarafından daha önce söylenmiş bir söz ve belirlenmiş bir vade olmasaydı, hemen yakalarına yapışılırdı.	13
Hac Suresi - 40	وَلَوْلَا نَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهْجَمْتُ صَوَامِعَ وَبَنَىٰ وَصَلَوَاتٍ وَمَسَاجِدَ Eğer Allah'ın, insanların bir kısmıyla diğer kısmını engellemesi olmasaydı, manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler -ki oralarda Allah'ın adı çokça anılır- yıkılır giderdi.	14

Nûr Suresi - 10	وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ Allah'ın size lütfu ve rahmeti ulaşmasaydı ve Allah tövbeleri devamlı kabul eden hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı haliniz nice olurdu?	15
Nûr Suresi - 14	وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ Eğer dünyada ve âhirette Allah'ın lütfu ve rahmeti hep sizinle olmasaydı içine daldığınız günah yüzünden size büyük bir azap gelecekti.	16
Nûr Suresi - 20	وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَوْفٌ رَحِيمٌ Ya Allah'ın size lütfu ve rahmeti ulaşmasaydı, ya Allah çok şefkatli, çok merhametli olmasaydı!	17
Nûr Suresi - 21	وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا Allah'ın lütfu ve rahmeti sizinle olmasaydı içinizden hiçbir kimse günden asla arınmazdı.	18
Furkân Suresi - 42	إِنْ كَادَ لَيُضِلَّنَا عَنْ إِلَهِنَا لَوْلَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا Eğer tanrılarımıza kararlılıkla bağlı kalmasaydık neredeyse bizi onlardan “koparacaktı” derler.	19
Furkân Suresi - 77	قُلْ مَا يَغْنَوْا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا De ki: “Kulluğunuz ve niyazınız olmasa Allah size ne diye değer versin! (Ey inkârcılar!) Siz O'nun dinini yalan saydığınız için bunun günahı artık yakanızı bırakmayacak”!	20
Kasas Suresi - 10	لَوْلَا أَنْ رَبَطْنَا عَلَى قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ Eğer, inanıp güvenen biri olması için onun kalbini pekiştirmemiş olsaydık neredeyse işi meydana çıkaracaktı.	21
Kasas Suresi - 47	وَلَوْلَا أَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ Önceden yaptıkları yüzünden başlarına bir musibet geldiğinde.	22
Kasas Suresi - 82	لَوْلَا أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بَنَّا Allah bize lutfu bulunmuş olmasaydı, bizi de mutlaka yerin dibine geçirmişti.	23
Ankebût Suresi - 53	وَلَوْلَا أَجَلٌ مُسَمًّى لَجَاءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْةٌ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ Önceden belirlenmiş bir vade olmasaydı elbette azap tepelerine inmişti. Ama onlar farkında olmadan o ansızın kendilerine gelecektir.	24
Sebe' Suresi - 31	لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ ”Siz olmasaydınız, hiç kuşkusuz biz iman ederdik”.	25
Sâffât Suresi - 57	وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُخْضَرِّينَ Rabbimin lütfu olmasaydı ben de şimdi cehenneme getirilenler arasında olacaktım.	26
Sâffât Suresi - 143	قُلْ لَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسْتَجِيبِينَ Eğer o, Allah'ın şanını yüceltenlerden olmasaydı.	27

Fussilet Suresi - 45	وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَفُضِيَ بَيْنَهُمْ <i>Eğer rabbın tarafından daha önce verilmiş bir söz olmasaydı haklarında hüküm kesinleşmişti bile.</i>	28
Şûrâ Suresi - 14	وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى لَفُضِيَ بَيْنَهُمْ <i>Rabbın tarafından belirli bir süre tanıma sözü verilmemiş olsaydı, aralarında hemen hüküm verilir.</i>	29
Şûrâ Suresi - 21	وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَفُضِيَ بَيْنَهُمْ <i>Nihaî hükümle ilgili söz (hesabın âhirete bırakılması) olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilir.</i>	30
Zuhruf Suresi - 33	وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمَنِ لَبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ <i>Eğer insanlar tek tip bir topluluk haline gelecek olmasaydı rahmânı inkâr edenlerin evlerine (her biri) gümüşten tavan, yukarı çıkmak için kullanacakları merdivenler yapardık.</i>	31
Fetih Suresi - 25	وَلَوْلَا رِجَالُ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءُ مُؤْمِنَاتٍ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَؤُوهُمْ <i>Eğer Mekke'de kendilerini henüz tanımadığınız mümin erkekler ve mümin kadınlar olmasaydı.</i>	32
Haşr Suresi - 3	وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبُوهُمْ فِي الدُّنْيَا <i>Eğer Allah onlara sürgünü yazmamış olsaydı, onları bu dünyada yine mutlaka (başka şekilde) cezalandıracaktı.</i>	33
Kalem Suresi - 49	لَوْلَا أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ <i>Rabbinin lutfu imdadına yetişmeseydi o mutlaka kınanmayı hak etmiş olarak ıssız bir sahaya atılacaktı.</i>	34

ÖZGEÇMİŞ

Figen SAYILI, ilkokul, ortaokul ve liseyi Gaziantep'te tamamladı. 1985 yılında başladığı Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Arapça Öğretmenliği bölümünü bazı nedenlerden dolayı 3. sınıfta bırakmak zorunda kaldı. 1990 ile 1992 yılları arasında Arapça alanında kendisini geliştirmek amacıyla Suriye'nin başkenti Şam'da bulundu. Orada yabancılar için Arapça eğitimi verilen enstitülerde eğitim aldı. 2020 yılında Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2022 yılında Gaziantep İslami Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'nde yüksek lisansa başladı. 2012 yılından beri Gaziantep Büyükşehir Belediyesi bünyesinde mesleki eğitimler veren GASMEK'te Arapça eğitmeni olarak görev yapmaktadır.

